

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – економіки, бізнесу і контролю

Кафедра – економіки промисловості

Ступінь вищої освіти – другий (магістр)

Спеціальність – 051 «Економіка»

Освітня програма – «Економіка підприємства»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: *«Діагностика виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі»*

ШИФР КРМ.ЕП.1.938-03.П.2.15

Здобувач Вдовиченко В.О.

Керівник д.е.н., проф. Павлов О.І.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «12» грудня 2023 р., протокол № 7.

Завідувач кафедри

_____ Олександр ПАВЛОВ
Назва кафедри (підпис)

Одеса – 2023 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *економіки, бізнесу і контролю*

Кафедра *економіки промисловості*

Ступінь вищої освіти *«магістр»*

Спеціальність *051 «Економіка»*

Освітня програма *«Економіка підприємства»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри

економіки промисловості

«___» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Вдовиченка Валентина Олександровича

1. Тема роботи: «Діагностика виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі».

Затверджена наказом від 05 грудня 2022 р. наказ № 938-03.

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 05 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: огляд ринку м'яса України та продуктів його переробки, фінансова та статистична звітність підприємств за два роки, наукові праці вітчизняних та закордонних науковців відповідно до теми роботи

4. Перелік питань, які потрібно розробити теоретико-методологічні засади діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств, діагностика виробничо-господарської діяльності м'ясопереробних підприємств, підвищення ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Наукові підходи до трактування «діагностики» фахівцями з проблем управління (табл. 1), Динаміка виробництва м'яса в Україні (рис. 1), Динаміка виробництва ковбасних виробів в Україні (рис. 2), Продуктова структура ринку ковбасних виробів в Україні (рис. 2), Основні показники діяльності підприємств (табл. 2; табл. 3), Профілограма ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств (рис. 4; рис. 5), Динаміка узагальнюючих характеристик ефективності (рис. 6; рис. 7), Вплив заходів на показники діяльності підприємств (табл. 4; табл. 6), Основні показники діяльності підприємств до та після впровадження заходів (табл. 5; табл. 17)

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 31 серпня 2023 р.

Керівник _____ проф. Павлов О.І.

Завдання прийняв до виконання _____ Вдовиченко В.О.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
Робота з літературними джерелами	01.09.23 р. – 29.09.23 р.	
Написання теоретичної частини роботи	30.09.23 р. – 16.10.23 р.	
Аналіз стану галузі	17.10.23 р. – 02.11.23 р.	
Аналіз ефективності діяльності досліджуваних підприємств	03.11.23 р. – 19.11.23 р.	
Розробка рекомендації по підвищенню ефективності діяльності підприємств	20.11.23 р. – 01.12.23 р.	
Висновки по роботі	02.12.23 р. – 05.12.23 р.	
Оформлення роботи	06.12.23 р. – 10.12.23 р.	

Здобувач-дипломник _____ Вдовиченко В.О.

Керівник роботи _____ проф. Павлов О.І.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач Вдовиченко В.О. _____

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра

КРМ містить 142 сторінки, 57 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 81 найменування, 1 додаток.

Метою виконання роботи є дослідження теоретико-методичних основ та практичних рекомендацій щодо проведення діагностики виробничо-господарської діяльності м'ясопереробних підприємств.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступають процеси діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Завданням роботи передбачено узагальнити теоретико-методологічні підходи до визначення категоріального апарату діагностики виробничо-господарської діяльності; проаналізувати стан та перспективи розвитку ринку м'яса та продуктів його переробки в Україні; провести комплексний аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності двох м'ясопереробних підприємств; розробити практичні рекомендації по підвищенню ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств на основі виявлених резервів; оцінити вплив впровадження практичних заходів на ефективність діяльності підприємств.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки та рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності досліджуваних підприємств.

Одержані результати можуть бути використані на підприємствах як заходи по вдосконаленню їх роботи.

Рік виконання роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

THE SUMMARY

at the Master's Work

The MW contains 142 pages, 57 tables, 9 figures, a list of sources used from 81 titles, 1 application.

The aim of the work is to study the theoretical and methodological foundations and practical recommendations for diagnosing the production and economic activity of meat processing enterprises.

The object of analysis, generalizations and research are the diagnostic processes of production and economic activity of enterprises in the meat processing industry.

The subject of research is the theoretical and methodological principles and practical recommendations for diagnosing the production and economic activity of enterprises in the meat processing industry.

The task of the work is to generalize the theoretical and methodological approaches to the definition of the categorical apparatus for the diagnosis of production and economic activity; to analyze the state and prospects for the development of the market of meat and its processing products in Ukraine; conduct a comprehensive analysis of the efficiency of production and economic activity of two meat processing enterprises; to develop practical recommendations for increasing the efficiency of the production and economic activity of enterprises based on the identified reserves; evaluate the impact of the implementation of practical measures on the efficiency of enterprises.

According to the results of the work performed conclusions and recommendations for improving the efficiency of management of investigational enterprises.

The results can be used in enterprises as measures to improve their work.

Year of work performance 2023.

Year of work protection 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	11
1.1. Категоріальний апарат діагностики виробничо-господарської діяльності	11
1.2. Аналітичне забезпечення діагностики виробничо-господарської діяльності підприємства	24
1.3. Методичні засади оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства	34
Висновки до розділу 1	42
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ	45
2.1. Характеристика та діагностика стану м'ясопереробної галузі	45
2.2. Техніко-економічна характеристика підприємств м'ясопереробної галузі	54
2.3. Діагностика виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі	59
Висновки до розділу 2	101
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ	103
3.1. Впровадження комплексної механізованої лінії Laska для виробництва сосисок на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	103
3.2. Впровадження проєкту по виробництву м'ясного хлібу (meat-loaf) на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	110
3.3. Оцінка впливу впровадження проєктів на показники діяльності м'ясопереробних підприємств	122
Висновки до розділу 3	128
ВИСНОВКИ	131

ВСТУП

Сьогодні, навіть в умовах триваючої повномасштабної російської агресії, забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності на мікрорівні (рівні окремого підприємства) залишається основною проблемою управління. Для розробки дієвих управлінських рішень щодо ефективності виробничо-господарської діяльності слід об'єктивно її діагностувати та науково підходити до даного процесу, використовуючи такі економіко-математичні інструменти та моделі, що дозволяють заздалегідь розпізнати симптоми негараздів на підприємстві, які вплинуть на ефективність його діяльності. Такий підхід до діагностики ефективності дозволяє сформулювати рекомендації щодо моделювання процесу вибору найбільш актуального напрямку розвитку виробничо-господарської діяльності підприємства та розробити систему мотиваційних заходів, спрямованих на підвищення її ефективності.

Забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності залишається основною проблемою в управлінні на підприємстві.

Студент	Вдовиченко В.О.			КРМ.ЕП.1.938-03.П.2.15		
				Текстова частина	Стад	Стор.
					8	142
Керівник	Павлов О.І.			ОНТУ		
Зав.каф.	Павлов О.І.					

Теперішні умови функціонування та розвитку харчових підприємств спричиняють необхідність уточнення змістовного визначення ефективності виробничо-господарської діяльності, перегляду її системи показників і критеріїв. Для розроблення дієвих управлінських рішень щодо ефективності виробничо-господарської діяльності слід об'єктивно її діагностувати та науково підходити до даного процесу, використовуючи такі економіко-математичні інструменти та моделі, що дозволяють заздалегідь розпізнати симптоми негараздів на підприємстві, які вплинуть на ефективність його діяльності.

Загальні проблеми діагностики виробничо-господарської діяльності в контексті забезпеченні підвищення ефективності діяльності досліджували такі відомі вчені, як К. Мейєр, Д. Несс, Д. Нортон, А. Маріон, С. Янг, А. Турило, Б. Грабовецький, О. Гадзевич, В. Андрійчук та ін. Питанням діагностики підприємства та розробленням управлінських заходів за її результатами присвячені роботи І. Бланка, П. Друкера, О. Гетьмана, М. Кизима, І. Кривов'язюк, В. Пастухової, Л. Малярець, Л. Норік, А. Жукова, Т. Загорної, О. Мельник, М. Мескона, Р. Фрімена, Н. Коваль, Н. Євдокимової, Г. Швиданенко та ін.

Аналіз концепцій вітчизняних вчених указує на те, що фактично в кожному науковому дослідженні значна увага приділяється питанню розроблення заходів підвищення ефективності підприємства. Водночас методи, аналітичні інструменти діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств потребують удосконалення. Крім того, вимагає подальших досліджень оцінка впливу на рівень ефективності виробничо-господарської діяльності специфічних галузевих чинників, що також має бути враховано при проведенні діагностичних процедур та розробці напрямів подальшого розвитку м'ясопереробних підприємств.

Усе вищезазначене зумовлює виключну актуальність обраної теми роботи.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних основ та практичних рекомендацій щодо проведення діагностики виробничо-господарської діяльності м'ясопереробних підприємств.

Відповідно до мети в роботі поставлені наступні **завдання**:

- узагальнити теоретико-методологічні підходи до визначення категоріального апарату діагностики виробничо-господарської діяльності;
- проаналізувати стан та перспективи розвитку ринку м'яса та продуктів його переробки в Україні;
- провести комплексний аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності двох м'ясопереробних підприємств;
- розробити практичні рекомендації по підвищенню ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств на основі виявлених резервів;
- оцінити вплив впровадження практичних заходів на ефективність діяльності підприємств.

Об'єкт дослідження – процес діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств, методичні рекомендації з її проведення. Дослідження виконувалось із застосуванням таких методів: аналізу, діалектичного пізнання, порівняння, синтезу, теоретичного узагальнення – для дослідження теоретико-методичних підходів до проведення діагностики; групування, системного аналізу, абстрактно-логічного аналізу, економіко-статистичного, системного та порівняльного аналізу – для проведення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств; експериментального – під час оцінки ефективності впровадження заходів по підвищенню ефективності діяльності підприємств.

Інформаційною базою є фахові періодичні видання, присвячені діагностиці виробничо-господарської діяльності підприємств, Закони України та інші нормативні акти, дані Державної служби статистики України, матеріали фінансової та статистичної звітності підприємств м'ясопереробної галузі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Категоріальний апарат діагностики виробничо-господарської діяльності

Сьогодні кожне підприємство функціонує в умовах жорсткої ринкової конкуренції, яка передбачає постійне суперництво за споживача, а отже її результат через скорочення попиту на продукцію (товари, роботи, послуги) підприємства може призвести до його кризи або банкрутства. В сучасних умовах (війна в Україні, прискорення глобалізаційних процесів та триваючі загальні трансформації в господарському механізмі) від своєчасності застосування антикризових дій залежить можливість виживання підприємства. В контексті цього для розпізнавання перших ознак і природи криз, а також локалізації небажаних їх наслідків надзвичайно важливим є формування та використання ефективних інструментів оперативного управління, складовою частиною яких є методи та засоби діагностики, що здатні забезпечити завчасне попередження і подолання кризових ситуацій [1, с. 84]. Отже, діагностика сьогодні займає провідне місце в системі аналітично-інформаційного забезпечення управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. Її результати стають основою для розробки обґрунтованих управлінських рішень та менеджменту в цілому. Питання побудови якісної системи діагностики на вітчизняних підприємствах в умовах значних зовнішніх викликів та загроз має актуальне значення. Загалом кожне підприємство незалежно від його розмірів, галузевої приналежності та інших ознак прагне рухатися за певною траєкторією до наміченої мети (місії), що передбачає максимізацію прибутку в довгостроковому періоді та забезпечення реалізації інтересів усіх зацікавлених осіб (ціннісно-орієнтований підхід): власників, менеджменту, найманих працівників та держави. Очевидно, що здійснення господарської діяльності в реальних умовах призводить до того, що процес досягнення запланованих цілей піддається різним впливам, у зв'язку з чим виникають відхилення реальної траєкторії від запланованої.

Діагностиці підлягають усі сфери діяльності підприємства, проте пріоритетною в контексті забезпечення сталого розвитку підприємства та досягнення стратегічних цілей є діагностика виробничо-господарської діяльності. Виробничо-господарська діяльність підприємства є економічно обґрунтованим, та таким що не суперечить чинному законодавству, процесом планування, виробництва та вдосконалення якості продукції з метою її подальшого збуту у відповідності до потреб споживачів [2, с. 11]. Розробка та практичне використання на підприємстві моделі діагностики потребує глибокого опрацювання основних теоретичних і практичних розробок щодо впровадження діагностики. Отже, виникає об'єктивна необхідність теоретико-методологічного дослідження дефініції «діагностика». В науковій літературі розглядаються різні теоретичні та практичні підходи до діагностики. Для визначення основних характеристик діагностики необхідно проаналізувати змістовність діагностики, розглянути її як систему й як елемент системи у реалізації основних функцій управління та класифікувати за відповідними ознаками.

Термін «діагностика» походить від грецького слова «diagnostikos», який буквально означає «здатний розпізнавати», полягає у встановленні та вивченні ознак, що характеризують стан систем, для прогнозу можливих відхилень і запобігання порушенням нормального режиму роботи. Отже, зміст діагностики полягає у встановленні патологічних змін досліджуваної системи та встановленні діагнозу (короткому лінгвістичному описі проблеми). У процесі еволюції знань первинне поняття «діагностика» отримало широке використання в медицині, а потім з'явилося і в технічних системах. Медична діагностика, що виникла на науковій основі більше двох тисяч років назад за часів Гіппократа в результаті турботи людей про своє здоров'я та життя, і технічна діагностика, що з'явилася на етапі інтенсивного розвитку техніки, отримали розвиток і знайшли застосування на практиці через гостру необхідність [3, с. 16].

Перші згадки про діагностику в економічних дослідженнях виникли в середині ХХ століття. На той час діагностика була в основному спрямована на виявлення технічних дефектів і проблем у виробництві. У другій половині ХХ століття зростає інтерес до діагностики у галузі економіки. Починають

розвиватися методи та моделі, спрямовані на аналіз фінансового стану підприємств, оцінку ефективності управління, ідентифікацію ризиків. Саме в цей період акцентується увага на «економічній діагностиці», яка охоплює аналіз фінансових звітів, виявлення фінансових проблем і розробку стратегій їх вирішення. З появою комп'ютерів і розвитком інформаційних технологій, діагностика стала більш автоматизованою та точною. Сучасні інструменти аналізу даних дозволяють проводити багатоаспектний аналіз економічної діяльності підприємств. Отже, діагностика у галузі економіки розвивалася з пасивного аналізу технічних аспектів до більш комплексного підходу, що враховує фінансові та стратегічні аспекти.

Основні сучасні концептуальні підходи щодо діагностики були викладені в працях П. Друкера, Я. Янга, І. Бланка, А. Вартанова, А. Воронкової, Ю. Іванова, М. Кизима, Б. Коласса, Е. Короткова, Л. Малярець, І. Маріона, М. Мескона, А. Муравйова, В. Пономаренка, В. Раппопорта, Ж. Рішара та ін. Аналіз наукової економічної літератури показав, що спеціалісти з питань діагностики висловлюють різні думки стосовно визначення поняття «діагностика» та його змістовності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Наукові підходи до трактування «діагностики» фахівцями з проблем управління

Автор	Трактування «діагностика»
І. Бланк	Діагностика – це система цільового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку [4]
В. Петренко	Діагностика – це система методів та прийомів для визначення, вимірювання та аналізу параметрів, які характеризують об'єкт або процес з метою виявлення його стану, визначення причин або факторів, що впливають на цей стан, і розробки рекомендацій для управління чи корекції цього стану [5]
Н. Євдокимова, А. Кірієнко	Діагностика – це визначення стану об'єкта, що досліджується, за прямими та непрямими ознаками [6]
Н. Коваль	Діагностика – це комплекс дій, спрямованих на визначення та оцінку характеристик об'єкта для виявлення його стану та визначення факторів, що впливають на цей стан, з метою прийняття рішень та розробки стратегій подальшого управління [7]
В. Верба, Т. Решетняк	Процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності підприємства [8]

Продовження таблиці 1.1

М. Кизим, В. Забродський, В. Зінченко	Етап управлінського циклу, що дозволяє на ранній стадії виявляти порушення та встановлювати причини, що їх викликали [9]
С. Литвин	Діагностика – це процес аналізу, вимірювання та оцінки параметрів об'єкта або системи для визначення їх поточного стану, виявлення аномалій та прогнозування подальшого розвитку, з метою забезпечення якості управління та прийняття оптимальних управлінських рішень [10]
І. Кривов'язюк	Діагностика – це комплекс методів, спрямованих на удосконалення окремої організації, який використовує понятійний апарат теорії систем [11]
О. Сидоренко	Діагностика – це набір методів та інструментів для виявлення, аналізу та оцінки параметрів об'єкта або процесу з метою визначення їх поточного стану та виявлення факторів, що впливають на цей стан, з метою покращення управління та прийняття оптимальних рішень [12]
Л. Малярець, Л. Норік	Діагностика – інформаційно–аналітичний процес дослідження об'єкта, метою якого є кількісно–якісна оцінка характеристик його стану та розвитку, виявлення проблем, класифікація їх ознак, встановлення причин і методів їх усунення [13]
М. Гриценко	Діагностика – це процес визначення та аналізу ключових параметрів об'єкта або процесу з метою визначення його актуального стану та можливостей для оптимізації, а також забезпечення кращого управління [14]
А. Маріон	Ідентифікація ознак об'єкта, вивчення та класифікація взаємозв'язків, зіставлення різних симптомів з метою встановлення діагнозу, визначення причин патології [15]
І. Козак	Діагностика – це процес аналізу та оцінки показників об'єкта для визначення його поточного стану та виявлення факторів, що впливають на цей стан, з метою управління та розвитку [16]
В. Пастухова	Діагностика – це комплекс видів аналізу: аналіз внутрішнього середовища, порівняльний аналіз і портфельний аналіз [17]
І. Жукова	Діагностика – це система аналітичних процедур, спрямованих на оцінку внутрішнього та зовнішнього стану об'єкта для прийняття рішень з метою оптимізації управління та підвищення результативності [18]
В. Павленко	Діагностика – це процес збору та аналізу інформації про об'єкт для визначення його стану та факторів, що впливають на цей стан, з метою покращення управління та досягнення стратегічних цілей [19]
І. Фаріон	Метод аналізу стану внутрішнього середовища організації; встановлення проблем та вузьких місць, які спричиняють відхилення та деформації об'єкта від норми чи цілі; виявлення потенційно слабких сторін, що впливають на формування та реалізацію ефективної стратегії організації [20]
О. Морозов	Діагностика – це процес аналізу та оцінки параметрів об'єкта для виявлення відхилень від заданих стандартів та розробки стратегій для виправлення цих відхилень [21]
Г. Швиданенко	Процес розпізнавання та визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помічених локальних змін, встановлених залежностей, а також особливо помітних явищ [22]
Г. Білоус	Діагностика – це комплекс дій, спрямованих на виявлення, вимірювання та аналіз параметрів об'єкта для визначення його поточного стану та можливостей для оптимізації управління та покращення результатів [23]

Джерело: складено автором на основі [4–23].

Порівнюючи трактування «діагностики» різними науковцями варто, на нашу думку, запититися на наступних аспектах:

- **комплексність та системність** (визначення таких авторів, як В. Петренко та В. Пастухова підкреслюють системність та комплексність діагностики, що може бути корисним для глибокого аналізу);
- **управлінський аспект** (Н. Коваль, О. Сидоренко, М. Кизим, В. Забродський та В. Зінченко акцентують управлінський аспект діагностики, що важливо для прийняття ефективних управлінських рішень);
- **аналіз параметрів та стану об'єкта** (І. Бланк, С. Литвин, Н. Євдокимова, А. Кірієнко, М. Гриценко, О. Морозов, Л. Малярець, Л. Норік, А. Маріон, І. Фаріон та Г. Швиданенко підкреслюють важливість аналізу параметрів та стану об'єкта, що може бути корисним для оцінки ефективності та виявлення аномалій);
- **мета діагностики** (І. Жукова, В. Павленко, В. Верба, Т. Решетняк визначають мету діагностики як оптимізацію управління та досягнення стратегічних цілей);
- **галузь застосування** (І. Козак та Г. Білоус вказують на різноманітність галузей, в яких можна використовувати діагностику).

Незважаючи на певні відмінності у підходах різних авторів до трактування діагностики, можна відзначити, що загалом, науковці наголошують на важливості збору, аналізу та оцінки даних для визначення стану об'єкта та виявлення факторів, що впливають на цей стан. Також вони підкреслюють роль діагностики в підвищенні обґрунтованості прийняття управлінських рішень.

Що стосується відмінностей, то вони, головним чином, полягають у термінах та нюансах визначення поняття «діагностика». Деякі автори більше акцентують на аспектах управління, тоді як інші звертають увагу на аналіз параметрів та внутрішнього стану об'єкта.

В цілому, можна визначити, що діагностика – це комплексний процес, в якому використовується система методів, прийомів і інструментів для визначення та аналізу ключових параметрів об'єкта або системи. Її ціль полягає

в виявленні поточного стану цього об'єкта та визначенні факторів, що впливають на цей стан.

Діагностика включає в себе збір та аналіз інформації, що дозволяє усунути аномалії та виявити можливості для оптимізації процесу прийняття управлінських рішень.

Також варто відзначити, що діагностика орієнтована на розуміння внутрішнього та зовнішнього стану об'єкта, а також виявлення відхилень від заданих стандартів та критеріїв. Вона може бути застосована до різних типів об'єктів, включаючи фінансовий стан підприємства, ефективність управління, технічний стан обладнання та процесів виробництва.

Повертаючись від загального аналізу тлумачення діагностики до економічної діагностики як її специфічної форми, варто відзначити, що на відміну від діагностики, де акцент робиться на аналізі загальних показників, в економічній діагностиці приділяється увага безпосередньо фінансовим показникам. Цілком очевидно, що не можна обмежити інструментарій діагностики розрахунком тільки фінансових показників, які є лише наслідками впливу змінних факторів. Оскільки фінансові коефіцієнти не здатні виявити та пояснити вплив цих факторів на результати діяльності підприємства, то вони повинні розраховуватися на кінцевій стадії діагностики як кількісні вимірники першопричин. Комплексний характер діагностики полягає в тому, щоб прослідкувати динаміку досліджуваних процесів у взаємозв'язку, дослідити прямі та зворотні зв'язки між процесами.

На думку С. Глухарєва економічна діагностика – це аналіз поточного стану підприємства та динаміки його змін, можливих шляхів вирішення проблем за результатами розрахунків, оцінювання й інтерпретації фінансових показників, що характеризують різні сторони діяльності підприємства [24, с. 80].

Часто в економічній літературі діагностику ототожнюють з економічним аналізом. Так, «Економічна енциклопедія» містить визначення економічної діагностики як аналізу і оцінювання економічних показників роботи підприємства на підставі вивчення окремих результатів, повної інформації з метою виявлення резервів і з'ясування перспектив його розвитку та наслідків

поточних управлінських рішень [25, с. 419]. В свою чергу Б. Грабовецький характеризує економічний аналіз як комплексне всебічне дослідження всіх сторін діяльності підприємства на основі використання відповідних джерел інформації, вивчення окремих елементів економічної роботи, виявлення та вимірювання впливу факторів на результати діяльності підприємства, зіставлення затрат і результатів, узагальнення результатів аналізу і, нарешті, обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень з метою вибору оптимального [26, с. 6]. Така трактовка поняття аналізу перетинається з деякими визначеннями діагностики. О. Гадзевич економічну діагностику теж пов'язує з аналізом діяльності підприємства, хоча підкреслює, що ці поняття не є тотожними. Поняття «діагностика» є ширшим. Воно включає в себе не тільки аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств, а й маркетинговий аналіз (аналіз ринку, попиту, пропозиції, конкурентів, постачальників), SWOT-аналіз, аналіз і діагностику ймовірності банкрутства, аналіз системи ринків та інше [27, с. 129]. В. Гончаров в свою чергу вважає, що на відміну від економічного аналізу, який спрямований на вивчення динаміки економічних показників, діагностика дозволяє ще й виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність і динаміку цих зв'язків [28, с. 99].

Таким чином, економічний аналіз і діагностика пов'язані між собою, проте є різними. Так, діагностика підприємства спирається на економічний аналіз, завдяки чому можна встановити діагноз стану підприємства та поліпшити рівень системи управління на підприємстві. Тобто процес діагностики є аналітичним, водночас аналіз виступає як основний інструмент діагностики.

Діагностика – це процес ідентифікації, порівняння з еталонним, розпізнавання та пізнання на різних рівнях; аналіз – розкладання, розчленовування з метою пізнання деякої частини складного об'єкта дослідження. Слід також зазначити, що для встановлення діагнозу потрібно зібрати необхідну інформацію та відповідним чином її опрацювати./

На думку Л. Малярець, Л. Норіка та А. Жукова основна проблема, яку вирішує діагностика полягає в тому, що вона встановлює необхідну та достатню, якісну та кількісну область порівняння (еталони показників об'єкта

дослідження), враховуючи тенденції розвитку господарюючого суб'єкта, з метою подальшого визначення заходів щодо досягнення бажаного стану параметрів об'єкта дослідження за встановленими в даний момент оптимальними або еталонними [3, с. 22]. Діагностика діяльності підприємства повинна бути комплексною й охоплювати всі сфери діяльності підприємства та процеси, оскільки зазвичай саме дрібниці можуть складати резерви поліпшення діяльності підприємства та проблеми, які можуть з'явитись в перспективі.

В економічній науці існує широке коло підходів до визначення видів діагностики [29; 30; 31; 32; 33]. Так, О. Мельник наводить розширену класифікацію типів систем діагностики діяльності підприємств [32, с. 82–84], класифікуючи її за об'єктною ознакою, за охопленням, за часовим спрямуванням, за ключовою критеріальною, вихідною й інформаційною базами, за характером діяльності, за формою, за періодичністю, за середовищем функціонування, за суб'єктами, за результативністю, за завершеністю, за достовірністю результатів, за рівнем автоматизації. Узагальнюючи представлені в літературних джерелах підходи до систематизації видів діагностики, можна навести наступну їх класифікацію:

- за ознакою предмета дослідження: діагностика стану об'єкта (підприємства); діагностика процесу (виробництва, інвестування, реалізації та ін.); діагностика явища (стійкості, ліквідності, ефективності та ін.); діагностика розвитку, що містить послідовність процесів;
- за ознакою структури об'єкта дослідження: діагностика системи або елемента;
- за ознакою періодичності: постійна – безперервна система контролю за показниками об'єкта діагностування; епізодична – разове оцінювання об'єкта діагностування;
- за ознакою охоплення: на рівні підприємства – діагностика певних показників у рамках сфери діяльності підприємства; на рівні підрозділу – діагностика видів діяльності підрозділів підприємства;
- за інформаційною ознакою: діагностика на основі фінансової звітності – аналіз фінансового стану підприємства; діагностика на основі іншої інформації

– аналіз даних, отриманих у ході проведення досліджень, які не мають відношення до фінансової звітності, а є результатом спеціально проведених експериментів;

– за ознакою глибини аналітичних процедур: оперативна – дає змогу провести невелике дослідження та зробити попередні висновки стосовно поточного стану підприємства; детальна – поглиблена діагностика підприємства й усіх сфер його діяльності.

Сьогодні великого значення набуває повнота та комплексність проведення діагностики діяльності підприємства, що, в свою чергу, відображується в її результатах. Слід зазначити, що мета будь-якої діагностики полягає в тому, щоб оперативно вирішувати завдання, поставлені перед системою управління. Так, С. Янг [34, с. 141] визначає систему управління як підсистему підприємства, складовими частинами якої є групи людей, які взаємодіють між собою. Водночас функції системи управління є сприйняттям входів підприємства (певних проблем) і виходів (виконання комплексу дій, процесів, в результаті реалізації яких будуть прийняті певні рішення).

Важливим теоретико-методологічним аспектом дослідження діагностики є визначення її об'єкту, суб'єкту та завдань.

Під *об'єктом* діагностики діяльності підприємства розуміють головним чином стан діяльності підприємства; процеси, що відбуваються в процесі його діяльності; явища, які характеризують діяльність та ознаки її розвитку. Для кожного об'єкта діагностики має бути сформований комплекс методів, які дозволять відстежити зміни його параметрів. Критерії, методи, параметри та засоби оцінювання залежать від цілей діагностики, масштабів і специфіки діяльності, ринкового позиціонування та накопиченого досвіду.

Суб'єктом діагностики є головним чином власники підприємства та його управлінський персонал, а також органи державної влади, наукові дослідники, фінансові установи тощо. Важливо розуміти, що тільки на основі релевантної, об'єктивної інформації може бути розроблене ефективне управлінське рішення. Ця обставина накладає на суб'єктів діагностики відповідальність за правильність збирання, обробку, подання даних, а також їх адекватну інтерпретацію.

Завданнями діагностики діяльності підприємства, які визначають її зв'язок з функціями управління, є наступні:

- визначення реального стану підприємства в часовому та просторовому вимірюваннях;
- ідентифікація резервів розвитку підприємства;
- аналіз причинно-наслідкових механізмів проблем «вузьких місць» в управлінні підприємством;
- порівняння фактичних результатів діяльності з бажаними або запланованими;
- розробка і адаптація інструментарію діагностики для проведення досліджень;
- визначення оптимальних значень показників і порівняння реальних і оптимальних рівнів; підготовка рішень щодо оптимізації діяльності.

Представлені завдання діагностики передбачають структурування за трьома рівнями:

- дослідження факторів, що впливають на кінцевий результат;
- визначення методичного інструментарію та ключових показників ознак об'єкта діагностики;
- моделювання діапазонів оптимальних значень показників для розроблення управлінського рішення щодо вибору стратегії.

На думку Л. Малярець, Л. Норіка та А. Жукова у складі діагностики діяльності підприємства необхідно розглядати такі три структурні розділи [3, с. 28]:

- економічний аналіз, що включає методи статистичного та прогностичного дослідження діяльності підприємства в певному фіксованому стані;
- економічну семіотику, що визначає різні ознаки, які відображують результати діяльності підприємства, їх змістовний взаємозв'язок і показники визначення ознак;
- економічну логіку, завданням якої є створення апарату критичного оцінювання отриманих під час економічних досліджень даних, визначення

характеру та спрямованості відповідних заходів щодо поліпшення результатів діяльності підприємства та передбачуваний результат прогнозу діяльності.

Практичний аспект діагностики передбачає послідовне виконання етапів розпізнавання поточного стану діяльності підприємства, виявлення причин і проблем, що обумовили відхилення, та визначення шляхів усунення негативних явищ і резервів розвитку діяльності підприємства. Все це визначає перелік та послідовність відповідних етапів діагностики діяльності підприємства [3, с. 31]:

- організаційно-підготовчий етап (формування робочої група, визначення її складу, кількості виконавців і керівника; складається технічне завдання на проведення діагностики та календарний план);

- етап визначення інструментального забезпечення (обґрунтування та вибір методів діагностики);

- етап інформаційного забезпечення (збір й обробка даних; визначення норм, нормативів, еталонів; вивчення інструкцій і положень);

- етап моделювання (побудова причинно-наслідкової математичної моделі об'єкта; побудова оптимізаційної моделі об'єкта);

- етап діагностичного обстеження (ідентифікація параметрів об'єкта діагностики; визначення оптимальних значень параметрів моделі об'єкта; порівняння фактичних та оптимальних або еталонних значень параметрів моделі об'єкта; встановлення діагнозу; виявлення проблемних ситуацій, їх ознак і аналіз їх причин);

- етап верифікації результатів діагностики (визначення достовірності та точності поставленого діагнозу);

- етап розробки рекомендацій (визначення шляхів виходу з проблемних ситуацій та подолання «вузьких місць»; розробка комплексу заходів, спрямованих на усунення негативних явищ);

- етап оформлення результатів (складання звіту за результатами діагностики та доведення до уваги відповідних структур управління об'єктом).

На організаційно-підготовчому етапі діагностики формується суб'єкт діагностики (робоча група), визначається його структура (склад, кількість виконавців і керівник), складається технічне завдання на проведення діагностики

та календарний план робіт. Технічне завдання на проведення діагностики розробляється керівником, узгоджується з групою та затверджується адміністрацією підприємства. У ньому повинні бути вказані: мета діагностики, об'єкт і основні напрями діагностики, термін початку і закінчення робіт, кількість і рівень спеціалізації виконавців. Календарний план робіт складається відповідно до технічного завдання та містить перелік усіх етапів її проведення зі вказівкою термінів їх виконання, конкретних виконавців, джерел інформації, які будуть задіяні в дослідженні.

Етап визначення інструментального забезпечення дослідження передбачає обґрунтування та вибір економіко-математичних методів діагностики, які відрізняються між собою точністю, трудомісткістю, обсягом використовуваної інформації, необхідністю розроблення або використання спеціального математичного забезпечення та технічних засобів. Критеріями вибору методу дослідження можуть бути: обсяг інформації; максимально можлива достовірність, точність, детальність оброблення інформації та результатів дослідження; особливості досліджуваного об'єкта та вид діагностики; знання та практичні навички використання методів у дослідників.

Етап інформаційного забезпечення дослідження складається зі встановлення системи показників ознак об'єкта дослідження, збирання й оброблення даних, визначення та вивчення припустимих діапазонів змін показників, нормативів, еталонів, інструкцій і положень, що характеризують його нормальний стан.

Етап моделювання досліджуваного об'єкта включає заміщення реального об'єкта моделлю, що забезпечує вивчення деяких властивостей оригіналу, це дозволить спростити вивчення досліджуваного об'єкта. Не змінюючи структуру реального об'єкта, будують фактичну й оптимальну модель діяльності підприємства. Під фактичною моделлю слід розуміти модель, що дозволяє вивчати основні властивості об'єкта-оригінала на даний момент часу, оптимальною – в перспективі.

Етап діагностичного обстеження стає етапом ідентифікації параметрів моделі об'єкта діагностики, визначення оптимальних значень параметрів моделі

об'єкта, порівняння фактичних та оптимальних або еталонних значень параметрів моделі об'єкта. Результати порівняння співвідносяться з діапазонами змін, нормативами, стандартами, еталонами, інструкціями та положеннями, що характеризують нормальний стан діяльності. Це приводить до виявлення проблемних ситуацій і симптомів їх виникнення, що дозволяє зробити висновок про характер і причини варіації параметрів стану об'єкта дослідження. Потім проводиться аналіз складу факторів, що викликали проблемні ситуації, їх спрямованість і підпорядкованість, виділяються найбільш значущі фактори та ставиться діагноз.

Етап верифікації результатів діагностики визначає достовірність і точність поставленого діагнозу. Причини низької точності та достовірності: невірогідність початкової інформації, неправильний вибір методів діагностики, недостатня компетентність виконавців, неадекватність моделі реальному об'єкту дослідження, помилки в обчисленнях. Методи верифікації діагнозу: пряма верифікація, що припускає повторну постановку діагнозу методами, відмінними від спочатку використаних; непряма верифікація, яка припускає зіставлення отриманого діагнозу з діагнозом, поставленим на основі інших джерел інформації; верифікація опонентом, що припускає спростування критичних зауважень, висловлених опонентом за змістом діагностики; верифікація обліком помилок, яка припускає виявлення й облік джерел регулярних помилок постановки діагнозу.

Етап розроблення рекомендацій щодо виходу з проблемних ситуацій передбачає визначення тенденцій подальшого розвитку об'єкта діагностики без урахування реалізації шляхів виходу з проблемних ситуацій і з урахуванням можливих позитивних змін. На цьому етапі здійснюють розроблення програми дій, що містить відповідний комплекс заходів, які враховують результати діагностичного обстеження, а також вплив дії проблемних ситуацій на кінцевий результат діяльності підприємства.

Етап оформлення результатів містить процедуру складання звіту, який включає: характеристику досліджуваного об'єкта; мету, завдання, вид діагностики; обґрунтування використаних методів діагностики; характеристику

використаної інформації; обґрунтування напрямів діагностики; перелік проблемних ситуацій і симптомів їх виникнення; причини виникнення проблемних ситуацій; діагноз; шляхи виходу з проблемних ситуацій; програму рекомендованих дій. В ринкових умовах господарювання вирішення конкретних завдань, пов'язаних з підвищенням ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств неможливе без проведення глибокої діагностики. Діагностика розпізнає стан об'єкта або ситуації навіть за непрямими ознаками та робить процес ухвалення управлінських рішень ефективнішим. Тобто діагностика ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства стає необхідною та найважливішою складовою системи управління, яка забезпечує умови обґрунтування й ухвалення управлінських рішень щодо подальшого розвитку виробничо-господарської діяльності підприємства.

1.2. Аналітичне забезпечення діагностики виробничо-господарської діяльності підприємства

Прикладні аспекти діагностики виробничо-господарської діяльності базуються на економічних критеріях виділення факторів як елементів системи причинності, достатньої специфічності, самостійності існування, можливості обліку та кількісного вимірювання. Іншими словами діагностика виробничо-господарської діяльності передбачає процедуру оцінювання, яку неможливо провести без формування інформаційної моделі, тобто виконання чіткої систематизації показників. При цьому зазначена оцінка передбачає визначення траєкторії руху підприємства та його позиції у певній системі координат, під якою насамперед розуміється така категорія, як ефективність. Саме ефективність (передусім економічна) в повній мірі відображає реалізацію інтересів зацікавлених осіб. Таким чином, проведення діагностичних процедур виробничо-господарської діяльності має реалізовуватися на розумінні необхідності досягнення критеріїв ефективності, як в коротко-, так і довгостроковому періоді. Отже, відповідно до поставлених в роботі завдань, доцільним є дослідження категорії «ефективність».

В сучасній економічній літературі сформувався велика кількість підходів до її тлумачення. Визначення ефективності у працях провідних вчених представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні підходи до визначення поняття «ефективність»

Джерело	Визначення
Г. Вознюк, А. Загородній	Ефективність – здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проекту тощо, яку обчислюють як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат [35]
Ю. Колобушкін, В. Мова	Ефективність – багатофункціональна категорія, яка відображає характер взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем та відношення його основних внутрішніх складових: входів виходів та процесів – відповідно до досягнення цілей для управління балансом усередині системи з її зовнішнім середовищем [36]
В. Лямець, А. Тевяшев	Ефективність – це не просто властивість операції (процесу функціонування системи), що відбивається в її здатності давати певний ефект, а дієвість такої здатності, тобто результативність, співвіднесена з ресурсними витратами [37]
М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	Ефективність – внутрішня ефективність, економічність, що вимірює найкраще використання ресурсів [38]
С. Мочерний	Ефективність – здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат [39]
В. Нусінов, А. Турило, А. Темченко	Ефективність є результативність, тобто результат діяльності (ефект), який одержує суспільство, підприємство або окрема людина на одиницю використаних (чи застосованих) ресурсів [40]
П. Орлов	Ефективність – співвідношення результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, пов'язаних з її виконанням. Причому це може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення витрат і результатів діяльності [41]
С. Аюсо, Р. Фрімен	Ефективність – явище, яке є наслідком якісного виконання процесів, що відбуваються в організації, та врахування інтересів економічних та соціальних суб'єктів, є частиною та оточують підприємство [42;43]
В. Андрійчук	Ефективність – відношення між отримуваними результатами виробництва, тобто продукцією і матеріальними послугами, з одного боку, і витратами праці та засобів виробництва, з іншого боку [44]
Н. Савенко	Ефективність – результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення між підсумками господарської діяльності та витратами ресурсів [45]
О. Шнипко	Комбінація ресурсів, що дає змогу досягти максимального випуску товарів з найменшими витратами [46]
О. Слюсаренко	Найважливіший показник результативності діяльності підприємства, який є зіставленням результатів цієї діяльності з витратами на її здійснення, а також визначається відношенням результатів до витрат [47]

Джерело: систематизовано автором на основі [35–47].

Отже, як бачимо, існує багато підходів до визначення поняття «ефективність». Одні автори та науковці пов'язують ефективність з ефектом, інші розглядають як співвідношення результату та витрат. При цьому ефект розглядається як певна форма результату. Але більшість згаданих в таблиці науковців ототожнюють поняття «ефективність» і «результативність».

На думку Т. Косянчук [48, с. 114], ефективність виступає результатом господарювання підприємства, що характеризується наслідками його діяльності в різних сферах, а саме: фінансовій, операційній, інвестиційній, екологічній, соціальній. Результат може бути не лише позитивний, але і негативний, в тому разі необхідно застосовувати заходи, які покращать даний результат та який призведе до збільшення ефективності діяльності підприємства. Результатом вирішення проблем операційної діяльності виступає зростання обсягів виготовлення високоякісної продукції, фінансової – збільшення надходжень від орендної плати користувачів продукції, що виготовляє підприємство, а також дивідендів, соціальної та екологічної – зменшення викидів підприємства в навколишнє середовище, забезпечення регіону новими робочими місцями.

Проблема підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства на думку Ю. Уткіної [49, с. 274] полягає в отриманні з кожної одиниці ресурсів підприємства якнайбільшого обсягу виробництва та прибутку. Для отримання даного результату, на думку автора, необхідно звернути увагу на ефективність використання та експлуатацію основних засобів. Зростання продуктивності устаткування можливо досягти за допомогою проведення планового ремонтно-технічного обслуговування, забезпечення оптимальної пропускної здатності обладнання. Також велика увага звертається й на інші складові ресурсного потенціалу підприємства, а саме: запровадження нових технологій на виробництві, сучасних форм автоматизації та механізації виробничого процесу, зменшення витрат на транспортування та зберігання продукції, тобто використання технологій логістичного менеджменту, поліпшення та збереження якості продукції, використання способів стимулювання продажів, тобто застосування реклами, удосконалення цінової

політики, запровадження на підприємстві позитивного психологічного клімату працівників та різні мотиви для продуктивної праці.

Безпосередньо оцінці ефективності та проблемі розробки її основних показників присвячено досить багато наукових праць. Доцільно провести аналіз еволюції парадигм визначення інтегральних критеріїв ефективності діяльності.

На початку попереднього століття група фахівців компанії «Дюпон» активно займалася оцінюванням ефективності, внаслідок чого було розроблено модель Du Pont, в основі якої визначено рентабельність інвестицій (ROI) [50, с. 351]. Трохи пізніше представниками французької концепції управління ефективністю В. Чеапелло та М. Лебасом розроблено модель «панелі управління», яка дає оперативне уявлення про діяльність фірми та стан її середовища, що дозволяє ухвалювати адекватні управлінські рішення. Модель використовувалася для вибору, документування й інтерпретації об'єднаних причинно-наслідковими зв'язками фінансових і нефінансових показників і була загальною моделлю функціонування бізнесу як системи. У 1970-х рр. з метою оцінювання ефективності розроблена методика визначення чистого прибутку на одну акцію (EPS). У 1990 р. К. Мак Нейр, Р. Ланч, К. Кросс вибудовують піраміду ефективності. Основою концепції піраміди є зв'язок клієнтоорієнтованої корпоративної стратегії з фінансовими показниками, доповненими декількома ключовими якісними (нефінансовими) показниками. Піраміда була побудована на концепціях глобального управління якістю, промислового інжинірингу й обліку. Піраміда відображала структуру підприємства, яка забезпечує комунікації, необхідні для ухвалення рішень на різних рівнях управління. У 1992 р. розробляється збалансована система показників (ЗСП). Творцями цієї системи є Р. Каплан – професор гарвардської бізнес-школи та Д. Нортон – засновник і президент компанії Balanced Scorecard Collaborative [51, с. 86–88]. Вони запропонували систему, засновану на причинно-наслідкових зв'язках між стратегічними цілями, параметрами, що відображують їх, і факторами планових результатів. Безпосередні автори цієї системи визначили ЗСП як інструмент, що дозволяє трансформувати місію та стратегію підприємства в набір показників ефективності, які необхідні для

стратегічного управління, контролю й аналізу. У сучасній американській практиці управлінського обліку основні рекомендації з використання показників для оцінювання ефективності діяльності підприємства викладені в стандарті управлінського обліку «Вимір ефективності підприємства» (Statement on Management Accounting «Measuring entity performance»; SMA 4D). Проблеми оцінювання ефективності також присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них найцікавішими є роботи Дж. К. Лафти, І. Мазура, В. Шапіро, О. Костюка та Н. Тижай, І. Мазурової, Г. Савицької, О. Тіщенко та ін [52, с. 352–355].

Н. Герасимяк [53, с. 41] поєднує сучасні методичні підходи до оцінювання ефективності у дві групи за критерієм способу оцінювання: на основі експертних оцінок і на основі економічної оцінки. Автор формулює власне бачення оцінки в розрізі окремих функцій діяльності.

М. Білошкурський [54, с. 125] розподіляє існуючі методики для оцінювання ефективності господарської діяльності на: методики оцінювання фінансового стану на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів; методики діагностики кризового стану зі застосуванням комплексних багатофакторних моделей (моделі Альтмана, моделі Тафлера та Тішоу); методики якісних оцінок кризового стану на основі бальної системи оцінювання.

Незважаючи на розмаїття існуючих методик оцінювання ефективності сьогодні на багатьох вітчизняних підприємствах відсутня цілеспрямована, постійно діюча, науково обґрунтована комплексна система оцінювання ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства. Здебільшого основні використовувані показники мають оперативний характер і не дозволяють організувати на підприємстві систему сучасного менеджменту. Вітчизняні методики [55, с. 11] в основному охоплюють аналіз лише фінансових результатів господарської діяльності та фінансового стану підприємства. Досить часто показники та критерії оцінки ефективності діяльності підприємства є незбалансованими та не повною мірою відбивають усі значущі аспекти діяльності. Це не дозволяє системно відслідковувати динаміку розвитку світового досвіду та позиціонувати місце підприємства на ринку, а також

своєчасно прогнозувати тенденції розвитку та розробляти обґрунтований комплекс заходів щодо підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Найважливішим принципом формування інформаційної моделі діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства має бути системний підхід і побудова структурно-логічної моделі її кількісної характеристики. Системний підхід сприяє адекватній постановці проблем і виробленню ефективної стратегії їх вирішення. Необхідно розглядати виробничо-господарську діяльність підприємства як систему, тому що тільки цілісне уявлення про стан основних зон діяльності підприємства може сформувати інформаційну основу про стан його діяльності. Показники діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності повинні відстежувати хід реалізації стратегії, корегувати її, забезпечуючи основу для планування й оцінювання виконання бюджету, а також мотивації та стимулювання діяльності кожного співробітника

Для оцінки ступеня реалізації завдань доцільно встановити цільові або оптимальні значення показників, які кількісно оцінювали б їх і для яких можна застосувати формули або інші способи розрахунку. Цільові (оптимальні) показники – це своєрідні еталони, тобто такі значення, до яких слід прагнути.

Система показників ефективності повинна:

- надавати можливість об'єктивно оцінювати ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства;
- забезпечувати взаємозв'язок встановленого критерію та системи конкретних показників ефективності;
- визначати рівень ефективності використання всіх видів ресурсів; виявляти внутрішні резерви підвищення ефективності

Під час розрахунку показників ефективності результат виробничо-господарської діяльності може бути виражений:

- виробничим результатом, тобто обсягом виробленої продукції (робіт, послуг), а також величиною виручки від її продажу;

– фінансовим результатом, тобто валовим прибутком, прибутком від продажів, прибутком до оподаткування, чистим прибутком та іншими розрахунковими показниками прибутку [50;51;52].

До процесу оцінювання показників ефективності можна застосувати витратний і ресурсний підходи. За витратного підходу результат співвідноситься з поточними витратами ресурсів, які забезпечили отримання цього результату. За ресурсного підходу результат співвідноситься з величиною не витрачених, а ресурсів, застосованих в процесі створення результату [45, с. 155].

Залежно від цілей аналітичного дослідження та вирішуваних для їх досягнення завдань можуть бути розраховані:

- узагальнюючі показники, які характеризують ефективність в цілому та враховують весь сукупний результат і всі сукупні витрати (ресурси) підприємства;
- часткові показники, які характеризують окрему складову ефективності підприємства.

Побудова системи показників діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства доцільно проводити поетапно:

- на підготовчому етапі необхідно уточнити цілі виробничо-господарської діяльності підприємства на основі аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища;
- етап відбору показників передбачає визначення складових ефективності, за якими будуть вибрані конкретні показники, та вибір показників;
- на етапі обробки значень показників необхідно конкретизувати методику їх розрахунку та джерел інформації, ідентифікувати економіко-математичні методи, що необхідні для роботи з системою показників.

Модель діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства має будуватися за допомогою її основних системоутворюючих складових, які відображують реальні інтереси власників підприємства та інших зацікавлених осіб.

Комплексне управління ефективністю виробничо-господарської діяльності підприємства засноване на використанні великої кількості показників,

що характеризують структуру ресурсів, витрат, результатів і їх співвідношення. Слід зазначити, що у сучасній економічній літературі та багатьох методичних рекомендаціях міністерств і відомств відсутнє єдине уявлення про систему показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Р. Стрільчук та І. Кривов'язюк [56, с. 134] пропонують проводити діагностику виробничо-господарської діяльності за простим переліком функціональних складових, а саме:

- виробництво;
- фінанси;
- менеджмент;
- маркетинг та збут.

На думку Н. Міценко та С. Курлай діагностика виробничо-господарської діяльності підприємства повинна охоплювати:

- оцінку економічних результатів діяльності підприємства з позицій конкурентоспроможності продукції (робіт, послуг), рівня рейтингу підприємства, ділової активності та ділової репутації;
- діагностику витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг), використання матеріальних ресурсів і стану їхніх запасів;
- діагностику стану і використання основних засобів;
- діагностику використання трудових ресурсів;
- діагностику фінансового стану підприємства і загрози банкрутства;
- оцінку екологічних наслідків діяльності підприємства;

Схожу структуру функціональних складових пропонують використовувати Л. Малярець Л. Норік, А. Жуков [3, с. 63–66], які пропонують дворівневу систему оцінки (з точки зору ієрархічно-функціональних зав'язків) виробничо-господарської діяльності:

- ефективність підсистем виробничо-господарської діяльності підприємства – X;
- ефективність використання ресурсів підприємства – Y, в т.ч.:
  - ефективність використання капіталу підприємства;

- ефективність використання трудових ресурсів;
- ефективність використання матеріальних ресурсів;
- ефективність використання основних засобів виробничого призначення;
- ефективність використання оборотних активів;
- соціально-екологічна ефективність підприємства – Z.

Кожен із запропонованих підходів має свої переваги та недоліки. Так, перший підхід характеризується відносно обмеженим переліком функціональних складових, які однак, спираються на формалізовану та достовірну інформаційну базу, а саме дані фінансової звітності, даних бухгалтерських реєстрів та управлінського обліку. Інші два підходи передбачають більш глибокі аналітичні розрахунки, однак при цьому частково базуються на суб'єктивних та не завжди достовірних оцінках (передусім це стосується соціальної та екологічної складової).

З урахуванням прикладного характеру роботи, результатів наведених вище пропозицій щодо переліку функціональних складових діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності, можуть бути запропоновані наступні оцінні показники виробничо-господарської діяльності підприємства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Часткові ознаки та оцінні показники діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств

Показник	Формула для розрахунку	Економічний зміст	Напрямок позитивної зміни
Показники ефективності витрат			
Витрати на 1 грн продукції	$\frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}$	Характеризує рівень ефективності операційної (виробничої) діяльності	мін
Зарплатоємність продукції	$\frac{\text{Витрати на оплату праці}}{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}$	Характеризує ефективність витрат на персонал підприємства	мін
Коефіцієнт покриття поза виробничих (адміністративних, збутових та інших) витрат	$\frac{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут} + \text{Інші операційні витрати}}$	Характеризує рівень ефективності здійснення поза виробничих витрат	макс

Продовження таблиці 1.3

Матеріалоємність продукції	$\frac{\text{Матеріальні витрати}}{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}$	Характеризує рівень ефективності здійснення матеріальних витрат	мін
Показники стану та ефективності використання ресурсів			
Фондовіддача	$\frac{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}{\text{Середньорічна первісна вартість основних засобів}}$	Характеризує ефективність використання основних засобів підприємства	макс
Коефіцієнт придатності основних засобів	$\frac{\text{Залишкова вартість основних засобів}}{\text{Первісна вартість основних засобів}}$	Характеризує стан основних засобів (технічної бази) підприємства	макс
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\frac{\text{Обсяг реалізованої продукції}}{\text{Оборотні активи}}$	Характеризує оборотність коштів підприємства	макс
Продуктивність праці	$\frac{\text{Обсяг виробленої (реалізованої) продукції}}{\text{Чисельність персоналу}}$	Характеризує ефективність використання трудових ресурсів	макс
Інтегральний коефіцієнт використання виробничої потужності	$\frac{\text{Виробнича потужність}}{\text{Обсяг виробленої продукції в натуральному виразі}}$	Характеризує рівень використання виробничого потенціалу підприємства	макс
Показники рентабельності діяльності			
Рентабельність продажів	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}} * 100$	Характеризує суму операційного прибутку, яку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції	макс
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} * 100$	Характеризує суму чистого прибутку, яку одержує підприємство в розрахунку на одиницю власного капіталу	макс
Рентабельність активів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} * 100$	Характеризує суму чистого прибутку, яку одержує підприємство в розрахунку на одну грошову одиницю вартості активів	макс
Рентабельність виробництва	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Основні засоби + Оборотні активи}} * 100$	Характеризує суму операційного прибутку, яку одержує підприємство на кожну гривню виробничих фондів	макс
Показники фінансового стану та ліквідності			
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Капітал}}$	Характеризує структуру фінансових джерел підприємства з позиції залежності від зовнішніх кредиторів	макс

Продовження таблиці 1.3

Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Характеризує здатність відповідати за поточними зобов'язаннями оборотними активами	макс
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\text{Поточні та довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує співвідношення залучених коштів і власного капіталу	мін
Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів	$\frac{\text{Робочий капітал (чисті оборотні активи)}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує мобільність та достатність робочого капіталу	макс

Джерело: складено автором на основі [3;26;41;44;45;52].

Наведені в таблиці показники можуть бути визначені на основі достовірної інформації, яка міститься у формах фінансової та статистичної звітності та інших розділах річних звітів підприємств, що відповідає вимогам щодо достовірності вихідних даних, та, відповідно, є важливою умовою отримання адекватних результатів оцінки.

1.3. Методичні засади оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства

На сьогоднішній день виключна важливість методів діагностики для отримання якісних оцінок стану виробничо-господарської діяльності як підґрунтя відповідних управлінських рішень не викликає у науковців жодних сумнівів. Тим не менш, у літературі та на практиці проблеми систематизації, вибору, обґрунтування методів діагностики є недостатньо розкриті та висвітлені. О. Гетьман, В. Шаповал та Т. Загорна відносять до основних методів діагностики такі [58, с. 10; 59, с. 22]:

- аналітичні: ґрунтуються на безконтактних дослідженнях, опрацюванні статистичних даних, використанні комплексного аналізу;
- експертні: засновані на дослідженнях та висновках експертів;
- динамічне програмування: розрахунковий метод вирішення управлінських завдань з використанням математичних моделей;
- лінійне програмування: математичний метод, заснований на оптимізації досягнення кількісно визначеної мети.

В. Лук'янова доповнює вищезазначений перелік такими методами: аналоговими, методами моделювання, оптимізації, стохастичного програмування, економіко-статистичними тощо [60, с. 71]. Вищезазначені підходи до групування методів діагностики ґрунтуються на змішуванні класифікаційних ознак, адже йдеться про виокремлення методів за різними ознаками одночасно.

Г. Швиданенко, А. Дмитренко, О. Олексюк зауважують, що діагностика діяльності підприємства характеризується єдністю дидактичних та індуктивних прийомів дослідження (аналізу та синтезу), а також ґрунтуються на використанні формалізованих і неформалізованих, логічних та евристичних методів [61, с.14]. Автори також зазначають, що допомагають структурувати й ідентифікувати взаємозв'язки між діагностичними індикаторами такі типи моделей [61, с.31]:

- дескриптивні моделі: відображають та ідентифікують стан досліджуваного об'єкта;
- предикативні моделі: використовуються для цілей прогнозування;
- нормативні моделі: слугують критеріями оптимальності.

Оскільки фінансова діагностика у системі багатокритеріальної діагностики діяльності підприємства є пріоритетною, то в її основу покладено метод фінансового аналізу. Р. Костирко пропонує на першому етапі методи фінансового аналізу укрупнено класифікувати на [52, с. 31,32]:

- неформалізовані (методи експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, табличні, графічні);
- формалізовані (статистичні, бухгалтерські, економіко-математичні).

В процесі проведення економічної діагностики загальноприйнято використовувати традиційні методи фінансово-економічного аналізу, до яких відносять [52, с. 46; 62, с. 228–229]:

- горизонтальний аналіз, згідно з яким досліджується динаміка показників, тенденції зміни;
- вертикальний аналіз, який полягає у вивченні структури показників та моделей їхньої консолідації;

- факторний аналіз, у межах якого відбувається дослідження впливу факторів на основні показники діяльності підприємства;
- порівняльний аналіз, який ґрунтуються на порівнянні індикаторів діяльності підприємства із середньогалузевими значеннями ідентичних показників, або із показниками конкурентів;
- коефіцієнтний аналіз, в межах якого розраховуються відношення між різними показниками.

Мищенко Н.Г. та Кулай С.М. усі методи діагностики поділяють на такі групи [57, с. 225–226]:

- методи стратегічної діагностики (методи аналізу відхилень, SWOT-аналіз, матриця БКГ, матриця Мак-Кінсі, конкурентний аналіз М. Портера, метод діагностики за слабкими сигналами тощо);
- методи оперативної діагностики (методи діагностики фінансового стану, безбитковості, матеріальних і інформаційних потоків, ризиків тощо).

Одним з найбільш поширених методів оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства як латентної (прихованої) або інтегральної характеристики підприємства є метод балів.

Його застосування передбачає виконання наступних етапів:

1. Формування матриці вихідних оціночних показників, до складу якої входять m ключових показників оцінки виробничо-господарської діяльності (табл. 1.4) для n об'єктів (конкурентів – підприємств галузі. Кожен i -й показник ($1 \leq i \leq m$) на j му об'єкті ($1 \leq j \leq n$) задається величиною відповідного коефіцієнта: K_{ij} . У результаті одержуємо матрицю X , рядки якої характеризують якісні та кількісні аспекти ефективності виробничо-господарської діяльності об'єкта за m різними показниками:

$$X = \begin{bmatrix} K_{11} & K_{12} & K_{13} & K_{1n} \\ K_{21} & K_{22} & K_{23} & K_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ K_{m1} & K_{m2} & K_{m3} & K_{mn} \end{bmatrix} \quad (1.1)$$

2. Ранжирування оціночних показників за ступенем вагомості.

Результатом цього етапу є побудова деякого вектора $(R_1, R_2, \dots, R_m)$, де R_1 – коефіцієнт вагомості кожного показника. В аналітичній практиці вагомість показників прийнято визначати експертним шляхом з урахуванням уявлення про важливість того чи іншого показника саме для оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності об'єкта,

3. Побудова вектора, що складається з максимальних значень за кожним з m показників. Цей вектор становить додатковий рядок чисел $(K_{\max i})$ – показників підприємства – еталона, де

$$K_{\max i} = \max K_j (1 \leq i \leq n) \quad (1.2)$$

4. Складання нормалізованої матриці X' шляхом стандартизації показників вихідної матриці (K_{ij}) відносно відповідного показника еталонного підприємства за формулою:

$$K'_{ij} = \frac{K_{ij}}{K_{\max i}}, \quad (1.3)$$

Слід зазначити, що стандартизація дозволяє уникнути неявного ранжирування показників, коли мала варіація окремого показника може вплинути на результати оцінки.

5. Розрахунок балів, отриманих підприємствами за певним оціночним показником шляхом порівняння їх фактичних значень з найкращими в даній сукупності:

$$B_{ij} = K'_{ij} \times B_{\max i}, \quad (1.4)$$

де $B_{\max i}$ – максимально встановлений бал оцінювання окремого показника.

6. Отримання узагальненої бальної оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності та ранжирування підприємств у порядку зростання інтегрального показника з використанням наступної формули:

$$EP_j = \sum_{j=1}^n B_{ij} \times k_i, \quad (1.5)$$

Застосування цього методу дозволяє не тільки визначити основних конкурентів та місце підприємства за рівнем ефективності виробничо-

господарської діяльності (за критерієм максимуму набраних балів), а й кількісно оцінити відставання від найбільш ефективного підприємства.

Перспективними для оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства як його латентної (прихованої) ознаки є методи багатовимірного статистичного аналізу, серед яких можна виділити таксономічний метод [63, с. 92].

Згідно сучасному тлумачному словнику таксономія (від грецьких слів *táxis* – розташування, порядок і *nómos* – закон) – це теорія класифікації та систематизації складно організованих областей дійсності, які, зазвичай, мають ієрархічну структуру [63, с. 93]. Поняття «таксономія», «таксономічний аналіз» виникли вперше в біології. У першій половині ХХ ст. проблеми теорії класифікації та таксономічного аналізу починають відігравати помітну роль не тільки в біології, але й у ряді інших наук, які мали справу з множинами ієрархічно організованих дискретних об'єктів.

Оцінка латентних ознак економічних об'єктів, до яких може бути віднесений економічний потенціал підприємства, на основі методів таксономії базується на використанні понять їх відстані та схожості в просторі визначених дослідником чинників-симптомів. Детальне висвітлення вказаних понять, а також математико-статистичні формули їх розрахунку наводяться в роботах О. Янкового [63;64]. При використанні засобів таксономічного аналізу застосовується відповідний понятійний апарат.

Стимулятор – чинник-симптом, зростання якого є бажаним з точки зору оцінюваної латентної ознаки.

Дестимулятор – чинник-симптом, зростання якого є небажаним з точки зору оцінюваної прихованої властивості.

Номінатор – чинник-симптом номінальної шкали, що характеризує атрибутивні ознаки досліджуваних об'єктів: назва підприємства, економічне призначення продукції, приналежність до галузі, об'єднання.

Еталон – реальна або умовна точка багатовимірного простору, чинники-симптоми якої відповідають уявленням економічної науки про найкращий рівень стимуляторів і дестимуляторів з позиції досліджуваної латентної ознаки.

Антиеталон – поняття, протилежне поняттю еталона, тобто реальна або умовна точка багатовимірного простору, чинники-симптоми якої відповідають уявленням економічної науки про найгірший рівень стимуляторів і дестимуляторів з позиції оцінюваної прихованої властивості.

Якщо еталон – це точка верхнього полюса, до якої повинні прагнути всі об'єкти сукупності для досягнення максимального рівня латентної ознаки, то антиеталон, навпаки – точка нижнього полюса. Від неї слід триматися подалі, щоб бути в лідерах. При цьому можлива цілком точна кількісна характеристика досліджуваної прихованої властивості об'єктів на базі функцій відстаней (метрик)

В практиці проведення таксономічного аналізу використовуються в залежності від мети дослідження, вихідних умов та інших чинників використовуються різноманітні метрики (лінійна (міських кварталів, манхеттенська), евклідова, супремум-норма (Чебишева), Мінковського, квадрат евклідової відстані, степенева, коефіцієнт неузгодженості, Махаланобіса).

Поняття схожості (близькості) об'єктів в багатовимірному ознаковому просторі є протилежним по відношенню до поняття відстані. Існує можливість простого переходу від метрик відстаней до метрик схожості.

Об'єкти вважаються повністю різними, тобто мають нульову схожість при нескінченно великій відстані між ними, і одиничну (повну) схожість, коли відстань між об'єктами дорівнює нулю. Тоді цілком доцільною виглядає наступна ідея: величина метрики подібності кожного об'єкта з еталоном або метрики відстані від кожного об'єкта до антиеталона може розглядатися як певна інтегральна (синтетична) оцінка рівня досліджуваної латентної ознаки (наприклад, економічного потенціалу). Насправді, чим ближче даний об'єкт до еталона, тим вище рівень прихованої досліджуваної ознаки, і навпаки. Справедливо також твердження про те, що чим далі об'єкт від антиеталона, тим він більш розвинений відносно латентної ознаки і, навпаки.

У класичному алгоритмі передбачається завдання еталона у вигляді точки верхнього полюса, розрахунок відстаней від нього до всіх об'єктів досліджуваної сукупності (d_i) і визначення міри схожості об'єктів з еталоном. Остання величина

розглядається як шукана інтегральна синтетична оцінка латентної ознаки. У модифікованому алгоритмі передбачається завдання антиеталона у вигляді точки нижнього полюса та розрахунок відстаней від нього до всіх об'єктів досліджуваної сукупності (d^*).

Відбір чинників-симптомів латентної ознаки і формування матриці вхідних даних X.

Для забезпечення точності і обґрунтованості оцінювання необхідно застосовувати найбільш вагомні змінні, що характеризують досліджувану латентну ознаку об'єктів. Тут необхідно враховувати той факт, що абсолютні (об'ємні) чинники-симптоми, безсумнівно, важливі при індивідуальному дослідженні об'єктів, повинні бути обов'язково доповнені відносними показниками структури, координації, інтенсивності і т.п.

Розділення чинників-симптомів на стимулятори і дестимулятори.

Даний етап є необхідним для правильного завдання еталона для порівняння. На цьому етапі на базі економічної теорії слід чітко визначитися, зростання яких чинників-симптомів бажане, позитивне, а яких – небажане, негативне з погляду оцінюваної латентної ознаки.

Стандартизація чинників-симптомів і перехід до матриці Z.

Перехід до матриці стандартизованих ознак Z доцільно проводити наступним чином:

$$Xn_{\text{станд}} = \frac{Xn_{\text{факт}} - Xn_{\text{сер}}}{S_{Xn}} \quad (1.6)$$

де $Xn_{\text{факт}}$ – фактичне значення чинника-симптому (ознаки);

$Xn_{\text{сер}}$ – середнє арифметичне фактичних значень чинників-симптомів;

S_{Xn} – стандартне відхилення фактичних значень чинників-симптомів.

Як відомо, стандартизація дозволяє привести економічні дані до одного порядку (від -3 до 3), тобто позбавитися впливу одиниць вимірювання чинників-симптомів на результати таксономічного аналізу.

Визначення і врахування статистичних ваг f_k відібраних чинників-симптомів.

Даний етап дослідження припускає диференціювання змінних за їх впливом на латентну ознаку. На базі економічної теорії досить часто з'ясовується неоднакова роль окремих чинників-симптомів у формування її рівня. Тому змінні доцільно диференціювати за допомогою системи статистичних ваг f_k , які забезпечили б посилення важливості одних чинників-симптомів, наприклад, шляхом множення відповідних стовпців матриці Z на f_k й послаблення інших відповідно до їх реального впливу на латентну ознаку. При цьому слід дотримуватись вимоги $\sum f_k = 1$.

Завдання еталона

У якості еталона приймається реальна або умовна точка в багатовимірному просторі чинників-симптомів, координати якої характеризують якнайкращі (з урахуванням розділення змінних на стимулятори і дестимулятори) досягнення об'єктів, що вивчаються. Еталон відображає максимально можливий, потенційний рівень латентної ознаки і служить своєрідним орієнтиром (базою порівняння) для всіх об'єктів досліджуваної сукупності. Можливі різні методи завдання еталона:

- 1) на основі значень чинників-симптомів даної сукупності об'єктів;
- 2) на основі значень чинників-симптомів інших сукупностей, наприклад, з урахуванням досвіду інших підприємств, регіонів, країн тощо.

Вибір метрики відстані

У літературі не існують конкретні рекомендації щодо вибору метрик. При цьому такою, яку використовують найчастіше, можна вважати евклідову відстань:

$$d_{jk} = \sqrt{\sum_{i=1}^n (z_{ij} - z_{ik})^2}, \quad (1.7)$$

де z_{ij} та z_{ik} – стандартизовані значення X_i ознаки по j -ому та k -ому об'єкту (підприємству);

n – кількість чинників-симптомів (ознак), які характеризують рівень досліджуваної латентної ознаки.

Розрахунок відстаней d_i між усіма об'єктами і еталоном здійснюється на основі відповідних формул у відповідності до обраній на попередньому етапі метриці. Знайдені відстані до еталону d_i тлумачаться як інтегральні резерви

підвищення латентної ознаки кожного об'єкту. Для еталонної точки відстань дорівнює нулю. Розрахунок мір схожості кожного об'єкта з еталоном. Після знаходження відстаней до еталона визначаються міри схожості кожного об'єкта з еталоном, які й розглядаються у якості шуканих оцінок латентної ознаки економічних об'єктів, що вивчається.

Другим практичним спрямуванням результатів таксономічного аналізу є ранжування (присвоєння рейтингів) досліджуваних об'єктів за рівнем латентної ознаки. Під рейтингом зазвичай розуміють впорядкований список досліджуваних об'єктів, побудований за зменшенням досліджуваної латентної ознаки цих об'єктів. Рейтинг називається експертним, якщо впорядкування визначається експертом або групою експертів. Аналітичним називається рейтинг, в якому впорядкування об'єктів визначається за математико-статистичною моделлю.

Не дивлячись на те, що будь-яке рейтингування не дозволяє вийти за межі класу ознак, вимірних у порядковій шкалі, вважається, що аналітичний рейтинг має суттєві переваги у порівнянні з експертним рейтингом внаслідок певного суб'єктивізму останнього. Тому питання складання рейтингів об'єктів за досліджуваною латентною ознакою на основі методів таксономії представляє самостійний науковий інтерес з точки зору прикладного використання математико-статистичних моделей в економіці.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючі результати дослідження літературних джерел, можна зробити висновок, що діагностика як самостійна область знань має індивідуальну змістовність. У процесі аналізу були виявлені основні властивості діагностики, а саме: процес діяльності, здійснюваний на стику теорії та практики і пов'язаний з визначенням стану об'єкта для прийняття управлінських рішень та розробки відповідних заходів; засіб або інструмент, що створюється в рамках деякого наукового розділу для реалізації вказаного процесу; розділ науки, що забезпечує створення вказаних засобів і передбачає теоретико-методологічне осмислення або забезпечення цього процесу. Встановлено, що діагностику

доцільно розуміти як процес системи управління, який інтегрує функції управління, формує методикку ідентифікації, порівняння, аналізу й оптимізації параметрів об'єкта діагностики та розробляє аналітично-інформаційну основу обґрунтування управлінського рішення щодо заходів їх підтримки на бажаному рівні. Процес діагностики має завершуватися виявленням і деталізацією проблемних місць, що дозволить прийняти більш обґрунтовані управлінські рішення щодо вибору стратегії діяльності.

В процесі дослідження, визначено, що формалізація результатів діагностики виробничо-господарської діяльності в цілому передбачає отримання відповідних оцінок які відображають різні рівні ефективності системи, що викликає необхідність дослідження і цієї категорії. Узагальнюючі трактування досліджуваної економічної категорії в численних літературних джерелах, ефективність можна охарактеризувати як найважливішу якісну характеристика господарювання на всіх рівнях, практичний аспект якої знаходить свою реалізацію при розв'язанні проблеми досягнення максимального результату при мінімальних ресурсах або витратах, як спожитій частині відповідних ресурсів. Дискусійність питань діагностики виробничо-господарської діяльності та, врешті-решт, оцінки її ефективності викликана наявністю широкого спектру можливих оцінних показників. Іншими словами, аналітична модель діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства має будуватися за допомогою ієрархічної системи показників її основних системоутворюючих складових, які відображують реальні інтереси власників підприємства та інших зацікавлених осіб. Для відбору найбільш суттєвих показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства проведений огляд структурного складу існуючих підходів і критеріїв аналізу показників, що характеризують ефективність діяльності підприємства.

Результативність, повнота, достовірність та обґрунтованість діагностики виробничо-господарської діяльності підприємства суттєво залежить від методів, що використовувались у цьому процесі. Вибір адекватних середовищу функціонування методів залежить від значного переліку чинників: цілей діагностики, інформаційного забезпечення, кваліфікації працівників,

стабільності середовища функціонування, технічного та програмного забезпечення тощо. Слід зауважити, що на підприємстві може одночасно використовуватись певна сукупність методів як для досягнення однієї діагностичної цілі, так і для досягнення комплексу цілей діагностики. Перспективними з точки зору отримання якісних результатів діагностики виробничо-господарської діяльності є класичні методи багатовимірного статистичного аналізу, серед яких можна виділити таксономічний метод, заснований на отриманні інтегральної оцінки рівня латентної ознаки підприємства, в даному випадку ефективності діяльності, за допомогою порівняння фактичних значень відповідних ознак (чинників-симптомів) з еталонними (антиеталонними). Метод дозволяє провести позиціонування об'єкту оцінки в досліджуваному конкурентному середовищі, оцінити його резерви та визначити основні напрямки подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТКА ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Характеристика та діагностика стану м'ясопереробної галузі

М'ясо та м'ясні продукти з точки зору фізіології людини відіграють одну з ключових ролей у її харчуванні, що зумовлено рядом об'єктивних причин [65, с. 21], серед яких провідними є наступні:

- *джерело важливих білків* (м'ясо є високоякісним джерелом амінокислот, необхідних для будівництва та відновлення тканин);
- *постачання заліза та інших мінералів* (м'ясо, зокрема червоне, є джерелом заліза, цинку та інших життєвоважливих мінералів);
- *багатофункціональність вітамінів групи В* (м'ясо містить вітаміни групи В, насамперед В12, необхідні для функціонування нервової системи);
- *сприяння енергетичному обміну* (м'ясо містить креатин, що поліпшує енергетичний обмін та сприяє фізичній активності);
- *омега-3 жирні кислоти* (деякі види м'яса є важливим джерелом омега-3 жирних кислот, корисних для серцево-судинної системи та загального здоров'я);
- *забезпечення насиченими жирними кислотами* (м'ясо є джерелом насичених жирних кислот, необхідних для ряду фізіологічних функцій);
- *психологічний аспект харчування* (м'ясо історично вважається смачним продуктом, що може поліпшити настрій та принести задоволення від вживання їжі);
- *джерело таурину* (м'ясо містить таурин, що позитивно впливає на функції серця).

З огляду на наведену інформацію дослідження ринку м'яса та м'ясних продуктів має виключну актуальність як з точки зору забезпечення продовольчої безпеки країни, так і з позиції економічних та фінансових взаємовідносин між економічними агентами на всіх рівнях економічної системи.

Оскільки вітчизняна економіка сьогодні значною мірою вже є суб'єктом глобалізаційних процесів, виключно важливо розуміти загальні тенденції на ринку м'яса та м'ясних продуктів.

Сьогодні ринок м'яса та м'ясних продуктів, перебуваючи у стані відновлення після глобальної кризи, спричиненої пандемією Covid-19, переживає ряд важливих та динамічних тенденцій, серед яких провідними можна вважати наступні:

- **зростання попиту** (загальний попит на м'ясо у світі постійно зростає, особливо в країнах, що розвиваються, де швидко збільшується кількість населення та зростає рівень життя);

- **зміна споживчих уподобань** (спостерігається збільшення попиту на м'ясо птиці та морепродукти при відповідному зменшенні попиту на яловичину та свинину);

- **зростання витрат обігу** (вартість виробництва м'яса зростає через витрати на корми, воду та енергію, що викликає необхідність оптимізації традиційних та пошуку нових практик у галузі тваринництва);

- **розвиток альтернативних продуктів** (поява різноманітних альтернативних продуктів, таких як рослинні м'ясні аналоги та штучне м'ясо, створює нові можливості для індустрії та відповідає на зростаючий попит за раціональнішими та стійкими до ресурсів рішеннями);

- **суворість у вимогах до якості та безпеки продукції** (споживачі стають більш вимогливими щодо якості та етичності виробництва м'яса, що ставить під великі виклики виробників та регуляторів);

- **глобалізація та торгівля** (світовий ринок м'яса стає все більш глобалізованим, інтенсифікуючи міжнародну торгівлю та конкуренцію між країнами-виробниками);

- **зростання популярності екологічних та органічних продуктів** (споживачі виявляють зростаючий інтерес до м'ясних продуктів, які виробляються з дотриманням екологічних та органічних стандартів);

- **технологічні інновації в виробництві** (впровадження технологій у виробництво м'яса, таких як інноваційні методи утримання та обробки тварин,

допомагає оптимізувати виробництво та зменшити його вплив на навколишнє середовище).

Ці тенденції визначають сучасний стан та перспективи розвитку світового ринку м'яса та м'ясних продуктів, враховуючи економічні, екологічні та соціокультурні виклики.

В даний час споживання м'яса у світі на душу населення становить близько 42 кг, при цьому в розвинених країнах – понад 82, у країнах, що розвиваються – близько 30 кг на рік на людину [66, с. 29].

У світовому виробництві м'яса всіх видів свинина займає 37,2%, м'ясо птиці – 32%. Частка виробництва яловичини має тенденцію до зниження, причинами чого є повільна окупність у порівнянні з іншими галузями тваринництва.

Найбільшими виробниками м'яса (у забійній вазі) в світі є Китай (близько 82 млн тонн), США (більше 41 млн тонн), Бразилія (близько 20 млн тонн). Великі обсяги м'яса виробляють Німеччина (6,8 млн тонн), Мексика (5,3 млн тонн), Франція (5,2 млн тонн), Іспанія (5,2 млн тонн), Канада (4,5 млн тонн), Аргентина (4,5 млн тонн), Австралія (3,9 млн тонн), Італія (3,9 млн тонн), Польща (3,5 млн тонн) [65, с. 32].

Ринок м'яса і м'ясної продукції розглядають як одну із складових агропродовольчого ринку. При цьому ринок м'яса підлягає сегментуванню за видами. Динаміка окремих сегментів наведена на рисунках 2.1 та 2.2.

Падіння обсягів виробництва м'яса, що спостерігається починаючи з 2014 року по усіх сегментах, окрім курятини, є наслідком загального кризового стану в економіці. Крім того, негативна динаміка пояснюється недостатньо розвиненою власною сировинною базою, а також зростанням імпорту більш дешевої мороженої яловичини, свинини та харчових субпродуктів, що негативно впливає на роботу м'ясопереробних підприємств. Очевидно, що значне падіння обсягів виробництва м'яса всіх видів, що мало місце в 2023 році, викликане війною, буде мати довготривалі наслідки, а виживання галузі в короткому періоді вимагатиме консолідованих дій як виробників, так і держави.

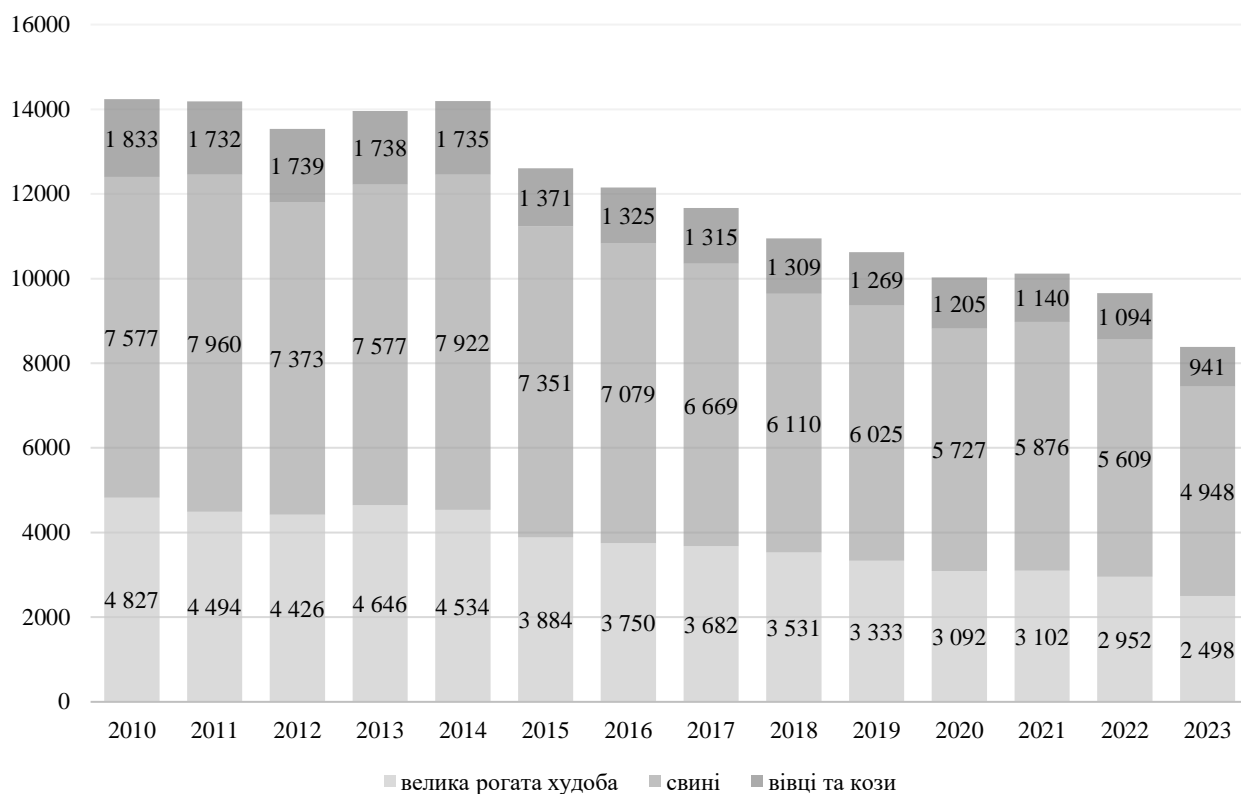

Рис.2.1. Динаміка поголів'я худоби в Україні (на 1 січня), тис. голів.
Джерело: побудовано автором на основі [67].

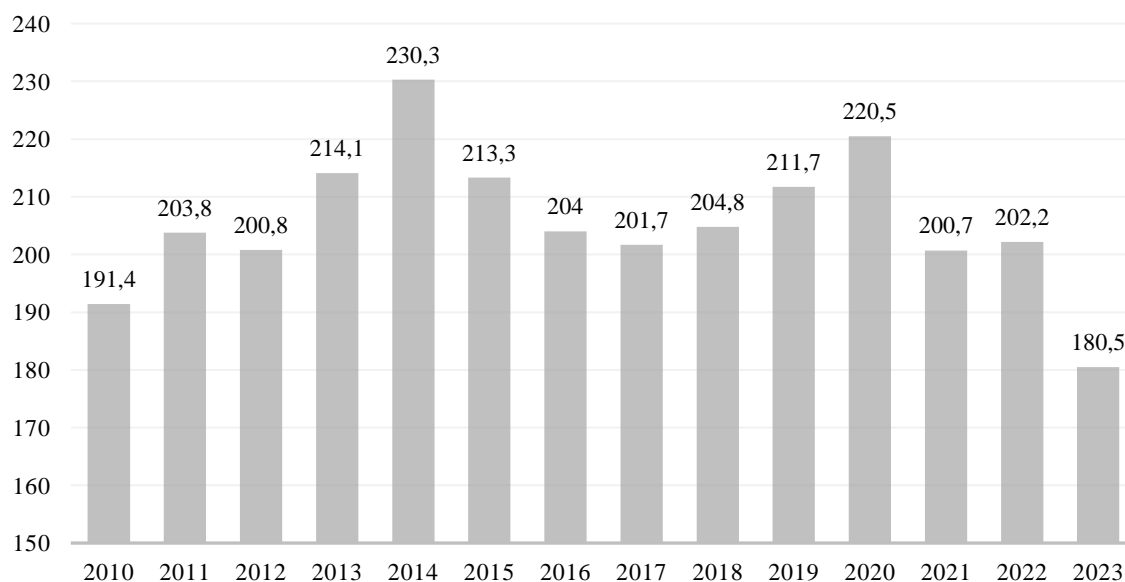

Рис. 2.2. Динаміка кількості птиці в Україні (на 1 січня), млн. голів.
Джерело: побудовано автором на основі [67].

Серед проблем, які доводиться долати м'ясопереробним підприємствам, які не викликані війною, також слід виділити наступні: територіальна розосередженість сільськогосподарських підприємств і господарств населення

внаслідок чого виникає дефіцит сировини, нетривалий термін реалізації певних видів готової продукції, скорочення експорту м'ясної продукції через відмінності в контролі безпеки і якості сировини в Україні, ЄС, недосконалість податкового механізму та недостатність державної підтримки. Крім того, проблемою забезпечення м'ясопереробної галузі тваринницькою продукцією є невисока якість вітчизняної сировини. Все це навіть в стабільних умовах стримувало нарощування обсягів виробництва та знижувало конкурентоспроможність готової продукції.

Динаміка виробництва м'яса в Україні наведена на рисунку 2.3.

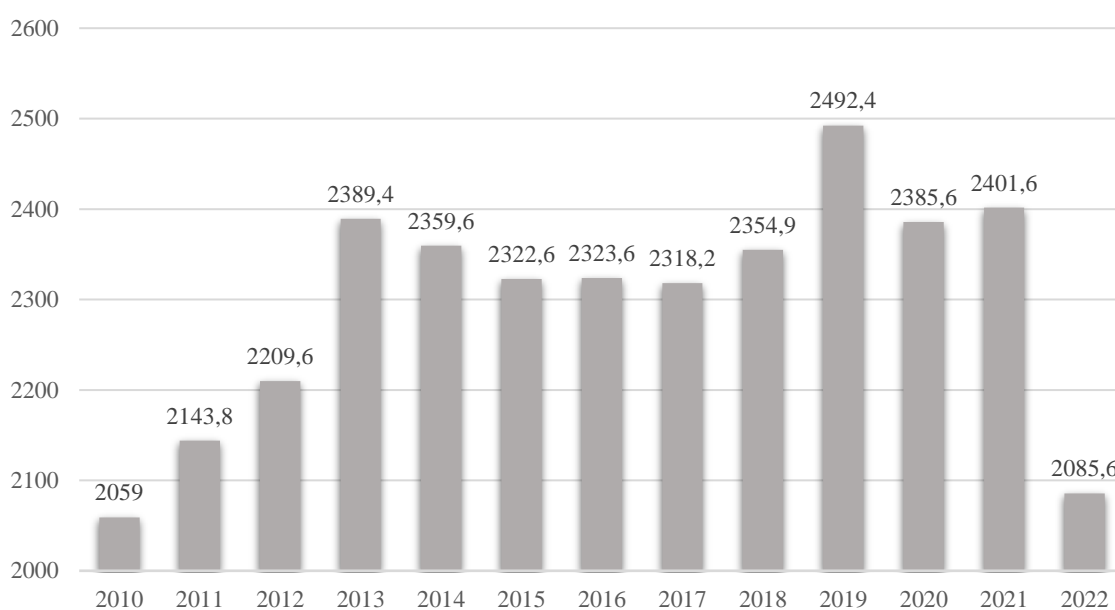

Рис. 2.3. Динаміка виробництва м'яса в Україні, тис. тонн
Джерело: побудовано автором на основі [67].

Ситуація з виробництвом м'яса як сировини для переробних підприємств подібна до ситуації з вирощуванням м'яса, що цілком природно. Слід однак зазначити, що незважаючи на триваючі кризові явища в економіці, галузь поступово долала негативний тренд: починаючи з 2016 року спостерігалася стабілізація ситуації та зростання обсягів виробництва. Позитивні тренди на внутрішньому ринку пов'язані з двома ключовими факторами – зростанням внутрішнього виробництва і зниженням імпорту, в тому числі за рахунок його заборони з ряду країн (Бразилія, Польща), а також, що є більш вагомим чинником загальної динаміки ринку, значним приростом виробництва курятини (рис. 2.2).

Всього в довоєнному 2021 році Україна виробила 2401,6 тис. тонн м'яса, що на 7% більше ніж в найменш вдалому та кризовому для виробників 2015-2017 роках. Війна в Україні призвела до падіння виробництва м'яса до 2085,6 тис. тонн в 2022 році, що на 16% менше, ніж в довоєнному 2021 році.

Сьогодні для українських виробників завдання номер один – зберегти господарства та бізнес, проте в середньостроковій перспективі з урахуванням значного потенціалу галузі реальним є значне освоєння преміального ринку ЄС, що може відкритися навіть до безпосереднього вступу в організацію.

Останньою ланкою досліджуваного сектору АПК є переробка м'яса та виробництво відповідної продукції, що в кінцевому підсумку і характеризує ступінь розвитку галузі та наявність потенційних можливостей щодо зростання ефективності всього сектору.

На рисунку 2.4 наведена динаміка виробництва ковбасних виробів в Україні.

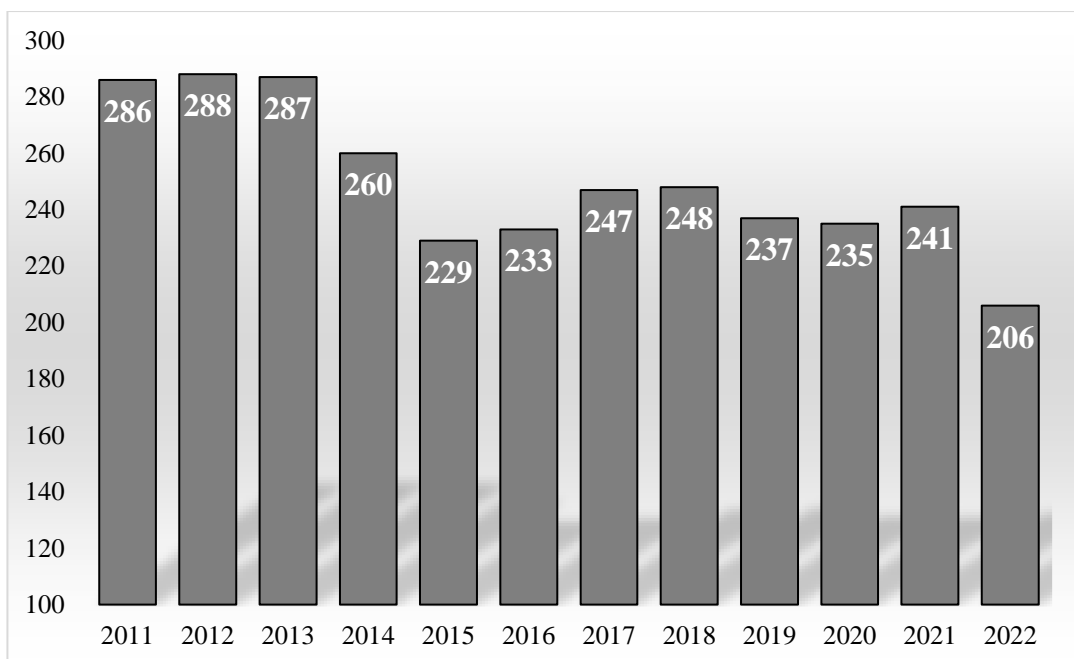

Рис. 2.4. Динаміка виробництва ковбасних виробів в Україні, тис. тонн
Джерело: побудовано автором на основі [68].

Як видно з рисунку, динаміка виробництва ковбасних виробів до 2022 року не відповідала динаміці виробництва м'яса. Так, в 2019 році на фоні зростання загального виробництва м'яса (рис. 2.3) відбулося значне скорочення виробництва ковбасних виробів. Причиною цього, на нашу думку, є та

обставина, що основною сировиною для виробництва ковбасних виробів є свинина та яловичина, по яких спостерігається падіння виробництва, а також значний обсяг курятини, який реалізується без технологічної обробки. Така ситуація є ознакою неефективності продуктової структури ринку: основною продукцією є м'ясо, тобто продукт з незначним рівнем доданої вартості, низькими рентабельністю та маржинальністю, що є чинником, який стримує розвиток підприємств та в кінцевому підсумку значно обмежує їх можливості щодо зростання інвестиційної привабливості.

Ринок продуктів переробки м'яса в Україні характеризується жорсткою конкуренцією. Це вимагає від виробників активно відслідковувати зміни споживчих переваг і стимулює процеси укрупнення гравців [69, с. 70].

Кожен виробник ковбасних виробів, як правило, випускає продукцію під декількома торговельними марками, які позиціонуються в різних цінових сегментах. Це дозволяє максимально охопити потенційну споживчу аудиторію.

Також варто відзначити, що зараз в значній мірі активізувалося власне виробництво ритейлерів. Потенційно вони можуть завоювати вагому частку ринку, оскільки в роздрібних мережах ефективніше позиціонують свою продукцію. Основні виробники в даній ситуації роблять ставку на лояльність споживачів до певної торгової марки.

Крім поставки на внутрішній ринок, українські виробники м'ясопродуктів та ковбасних виробів активно експортують свою продукцію. Але обсяг експортних поставок на сьогодні вельми незначний.

Серед продуктів переробки м'яса найбільшу питому вагу займають ковбасні вироби, які і визначають загальну ситуацію на ринку.

Продуктова структура ринку продуктів переробки м'яса наведена на рисунку 2.5.

Згідно з дослідженням аналітичної компанії RA-group, найбільш популярним видом ковбасних виробів залишається продукція сегменту «варені, сосиски, сардельки» – 64% від загального обсягу ринку. Вагомі частки на ринку також належать ковбасним виробам «напівкопчена» (15%). Ковбаси сегменту «преміум», природно, особливою популярністю не користуються. Більш того, на

тлі низької купівельної спроможності експерти відзначають зростання заміщення ковбас натуральним м'ясом [70, с. 120].

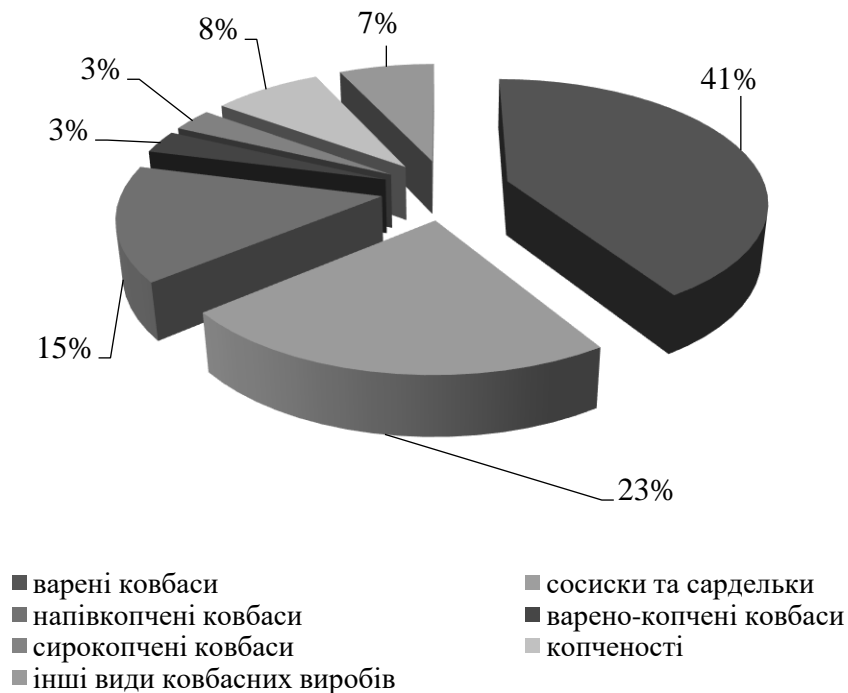

Рис. 2.5. Продуктова структура ринку ковбасних виробів в Україні
Джерело: побудовано автором на основі [68].

Вітчизняний ринок демонструє стабільність курсу на консолідацію і зміцнення позицій компаній, що формують провідний ешелон його виробників. В Україні близько 84% національного обсягу м'ясопродуктів виробляються 35 підприємствами – їх кількість становить близько 16% від загального числа всіх виробників, що працюють на ринку до справжнього моменту. Незважаючи на скорочення загальної кількості операторів загальні обсяги виробленої продукції продовжують зростати – як і число нових компаній, що з'явилися на ринку.

Сьогодні на ринку м'ясної продукції України працює два десятки великих виробників, серед яких лідируючі позиції, за даними AR-group, належать: ТОВ «МФ «Фаворит Плюс» (12,4%), ТОВ «Глобинський МК» (10,7%) і ТДВ «МК «Ятрань» (6,8%), ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» (6,2%). Слідом за ними йдуть ПрАТ «Український Бекон» та ПрАТ «Кременчукм'ясо», що займають 6,1% і 4,7%, відповідно. Сумарна частка інших виробників становить 53,1%.

Високий рівень вертикальної інтеграції бізнесу найбільших гравців ринку ковбасних виробів є однією з основних їх переваг в умовах кризи. Ще більш

істотна вигода тих, хто розвинув власну роздрібну торгівлю, що підтверджує успішна робота «МФ «Фаворит Плюс» (входить до складу корпорації «АТБ»), частка якого у виробництві в 2016 зросла з 11,8% до 12,4%.

Запорукою стабільності ковбасного бізнесу також є контрактне виробництво продукції для національних або регіональних ритейлерів. Так, випуск Глобінського м'ясокомбінату продукції ТМ «Премія» (СТМ Fozzy Group), очевидно, став одним з ключових чинників, що дозволив підприємству в умовах звуження ринку збільшити свою частку у виробництві.

Незважаючи на значні труднощі та проблеми, з яким стикається галузь, вона як і раніше зберігає значний потенціал для росту та інтенсивного розвитку.

При цьому ринкове середовище досліджуваного сектору, якому нині властиві численні та складні чинники, потребує системного підходу до вирішення проблем галузі за участю держави. Можливість створення сприятливих організаційно-економічних та правових умов для розвитку підприємств м'ясопереробної продукції з боку держави передбачає:

- оптимізацію державної фінансової підтримки галузевих підприємств;
- залучення іноземних та внутрішніх інвестицій, у т.ч. на впровадження та розвиток ресурсо- та енергоощадних технологій;
- розвиток інтегрованих виробничих комплексів;
- прискорення адаптації національних стандартів до міжнародних норм;
- стимулювання створення і підтримки розвитку професійних та міжпрофесійних об'єднань виробників і переробників м'яса, перенесення на них функцій промоування вітчизняної продукції на цільових ринках, частково – функцій розробки стандартів та контролю за їх дотриманням (допомога інформаційного, дипломатичного, маркетингового характеру) [70, с. 125].

Важливе місце в діяльності підприємств галузі має посідати розвиток та удосконалення стратегічного управління, яке дасть змогу малим та середнім виробникам мати переваги перед великими підприємствами м'ясної продукції за рахунок гнучкості своєї діяльності. Перспективи подальших досліджень спрямовані на удосконалення стратегічного управління в галузі, як одного із

найефективніших засобів перспективного розвитку підприємств та підвищення ефективності їх виробничо-господарської діяльності навіть в умовах війни.

2.2. Техніко-економічна характеристика підприємств м'ясопереробної галузі

В якості підприємств галузі, діяльність яких буде досліджена в роботі обрано наступних виробників продукції переробки м'яса: Товариство з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) «М'ясокомбінат «Ятрань» та Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) «Житомирський м'ясокомбінат» [71; 72].

ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» засноване 1928 року як Зінов'євський птахо-яєчний комбінат. У 1993 році відбувся перехід на оренду, а у 1994 році мало місце створення Відкритого акціонерного товариства «Птахокомбінат». В подальшому відбулися наступні організаційні зміни: 2006 рік – перейменування у ВАТ «М'ясокомбінат «Ятрань», 2010 рік – перетворення в ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» [71].

Збільшення виробничих потужностей, оптимізація процесів, оновлення обладнання, освоєння нових технологій – все це призвело до того, що торгова марка «Ятрань» стала улюбленою не лише для жителів області, а й визнаним гарантом якості на полицях магазинів по всій Україні.

Виготовлення якісної промислової продукції, яка відповідає всім відповідним законам та стандартам, неможливе без сучасного обладнання.

Кіровоградський «М'ясокомбінат «Ятрань» постійно вдосконалює обладнання та умови праці на виробництві, впроваджуючи найсучасніші міжнародні системи контролю за якістю і безпекою продукції. Тому будь-яка продукція цієї торгової марки відповідає всім стандартам ДСТУ.

З 2002 року, вперше серед м'ясопереробних підприємств, у ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» функціонує сертифікована система управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001:2000. Особливістю цього міжнародного стандарту є те, що він спрямований на використання «процесного підходу» при розробці, введенні та вдосконаленні результативності системи

менеджменту якості з метою підвищення задоволеності споживачів шляхом виконання їхніх вимог. Це є важливим кроком українського виробника до європейського ринку, адже в Україні вимоги та норми чітко регулюють кінцеву продукцію, а у Європі більше уваги приділяється регламентуванню всіх етапів процесу виробництва. Таким чином кожен споживач ТМ «Ятрань» може бути впевненим у якості продукції – адже вона відповідає і українським, і міжнародним стандартам.

В 2006 році почалася реконструкція виробничих потужностей з використанням найсучасніших будівельних матеріалів, які забезпечують потрібний рівень ізоляції, безпеки та температурного режиму, а також тепло- та енергозбереження, що є особливо актуальним на сьогодні. Метою таких масштабних змін було забезпечення відповідного рівня якості не лише на державному, а й на міжнародному рівнях. Це підтвердила і сертифікація за стандартом менеджменту безпеки продуктів харчування ISO 22000, який включає в себе принципи НАССР, яку пройшло підприємство у 2007 році.

Політика товариства спрямована на створення підприємства європейського рівня по виробництву продукції із м'яса із збереженням українських традицій.

В 2012 році на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» введено в експлуатацію новий м'ясожировий цех (первинної переробки сировини), який був побудований за проектом та під керівництвом європейської фірми, з урахуванням сучасних технологій та вимог європейських стандартів до виробництва м'яса. До складу входять – окремо розташовані лінії переробки великої рогатої худоби і переробки свиней.

В 2012 році вперше серед підприємств м'ясопереробної галузі пройшло сертифікацію по схемі FSSC:22000 – систем менеджменту безпечності харчових продуктів (СМБПХ), в основі якої лежать міжнародні та незалежні стандарти ISO 22000:2005 та ISO/TS 22002-1:2009 / PAS 220:2008 [71].

На території ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» розміщені: основний виробничий корпус МЖК з холодильником та ковбасним цехом №1, критою базою для перед забійного утримання худоби; ковбасний цех №2, пельменний

цех, рибний цех, адміністративно-побутовий корпус, очисні споруди та місце накопичення м'яких відходів виробництва (каниги); автогараж із майстернею; трансформаторна підстанція. МЖК ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» має достатню кількість виробничих потужностей, що дозволяє переробляти 30 гол ВРХ та 50 гол свиней на годину або виробляти до 90 тонн м'яса за зміну за умови повного завантаження ліній. Використання сучасного високотехнологічного виробничого обладнання дозволяє підприємству контролювати виробничі процеси, підтримувати стандарти виробництва та постачати на ринок продукцію найвищої якості, яка є конкурентоспроможною на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Асортимент продукції підприємства становить понад 200 найменувань. В таблиці 2.1 наведено основні асортиментні групи.

Таблиця 2.1

Асортимент продукції ТДВ «М'ясокомбінат Ятрань» [71]

Асортиментна група	Найменування продукції
Варені ковбаси	«Докторська», «Любительська», «Молочна», «Шинкова», «Мортаделла», «Докторська смачна», «Пікантна» (вищого гатунку); «Молочна особлива» (першого гатунку);
Сосиски	«З сиром», «З філе індички», «Молочні», «Франкфуртські», «Віденські», «Шпикачки з сиром» (вищого гатунку); «Кіровоградські», «Молочні особливі», «Студентські» (першого гатунку)
Сирокопчені ковбаси	«Салямі Домашня», «Брауншвейгська», «Московська», «Салямі Віденська», «Салямі з перцем» (вищого гатунку); «Салямі Празька» (першого гатунку)
Сиров'ялені ковбаси	«Салямі Мисливська», «Салямі Угорська» (вищого гатунку); «Салямі Софіївська», «Кіровоградська» (першого гатунку);
Шинки	«Екстра», «Святкова» (вищого гатунку); «Ароматна», «Тостова» (першого гатунку)
Інша продукція	сосиски «Пікнік», сосиски «Ятранчик», сосиски без оболонки, варенокопчені ковбаси, напівкопчені ковбаси, заливні та кров'яні ковбаси, нарізка та інше

ТДВ «М'ясокомбінат Ятрань» користується послугами лише торгівельних посередників, а саме: «Велика кишеня», «NOVUS», ТОВ «Гіпермаркет Ашан Україна», «Сільпо» та інші. Загалом посередники реалізують 63 % всієї готової продукції, 36% припадає на фірмову торгівлю підприємства та 1% на NoReCa. Найбільший обсяг реалізованої продукції 2022 році припадає на торгового посередника ТОВ «Гіпермаркет Ашан Україна» – 36,0 %.

Підприємство здійснює реалізацію своєї продукції закордон, а саме в країни Східної Європи (Польща, Білорусь, Угорщина). Споживачі даних регіонів

заковують продукцію протягом року в місцевих супермаркетах та спеціалізованих магазинах.

Таким чином, можна констатувати, що ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» є одним з лідерів ринку м'ясної продукції на національному рівні. Підприємство має значні перспективи подальшого розвитку за рахунок постійного оновлення асортименту продукції, підтримки належного рівня якості та розширення географічного ринку збуту.

Друге досліджуване в роботі підприємство – ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» за своїм потенціалом схоже з ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань», та також може розглядатися як один з лідерів ринку м'ясної продукції України.

Отже ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» – підприємство харчової промисловості у місті Житомир, одне з найстаріших підприємств України. Історія починається ще з 1920 року, коли на місці колишньої приватної бійні була створена кишкова майстерня «Кишпромторг» [72].

У 1936 році до будівлі бійні було прибудовано приміщення ковбасного цеху, воловник на 50 голів, свинарник і будівля для засолу шкур. У тому ж році кишкова майстерня була перейменована в м'ясокомбінат. У післявоєнні роки в 1946 році після реконструкції був введений в експлуатацію новий ковбасний цех потужністю 1,5 т в зміну і холодильник на 100 т одноразового зберігання. У 1949-1950 роках був зданий в експлуатацію м'ясожировий цех потужністю 13 т м'яса за зміну і санітарна бійня.

У 1968 році до складу м'ясокомбінату увійшла Житомирська птахофабрика. У 1970 році після реконструкції територія м'ясокомбінату займала площу в 5,2 га. База передзабійного утримання тварин була розрахована на прийом 600 голів великої рогатої худоби і 400 голів свиней і овець.

У 1975 році Державною комісією СРСР була прийнята в експлуатацію перша частина м'ясокомбінату на новій території. З введенням в експлуатацію всіх потужностей Житомирський м'ясокомбінат став одним з п'яти найбільших виробників Радянського Союзу. Площа комбінату становила 18,2 га.

У 1990 році м'ясокомбінат виробляв 100 тонн м'яса і 20 тонн ковбасних виробів у зміну. У 1995 році був введений в експлуатацію консервний цех потужністю 8 туб за зміну.

У 2005 році пройшов перший етап модернізації підприємства: придбано сучасне обладнання провідних європейських виробників, проведена реконструкція ковбасного і м'ясожирового цеху, переобладнані та реконструйовані холодильні камери, розширений і оновлений транспортний парк.

В 2013–2014 роках відбувся другий етап модернізації виробництва, завдяки якому на Житомирському м'ясокомбінаті здійснюється повний виробничий цикл – від забою до реалізації готової продукції.

На даний момент для задоволення зростаючого попиту на продукцію комбінату триває нарощування потужностей і ремонт виробничих майданчиків.

Продукція підприємства представлена ковбасними виробами і м'ясними делікатесами високої якості в 3-ох торгових марках – «М'ясна Гільдія», «Gremio de la Carne», «Ранчо».

Основним брендом «Житомирського м'ясокомбінату» залишається «М'ясна Гільдія», оскільки з неї і починався весь цикл виробництва. Торгова марка представляє всі види ковбасної продукції – сосиски, сардельки, варені ковбаси, напівкопчені та сирокопчені ковбаси, а також м'ясні делікатеси.

ТМ «Ранчо» – поєднання ціни та якості. Основними правилами для продукції цієї торгової марки є популярні види продуктів в яких поєднано прості рецептури, котрі говорять про склад продукту, та сімейний формат упаковки.

ТМ «Gremio de la Carne» відноситься до продукції сегменту преміум, тобто найвищої якості. Цей фактор включався при розробці дизайну, також тут застосували ексклюзивну голограму, де вказано склад виробу. Особливістю продукції є 100% склад відбірного м'яса певного виду.

Для виготовлення копчених ковбасних виробів на заводі впроваджено коптіння в спеціальних камерах. В якості спалювального матеріалу спеціалісти використовують букову тріску, не застосовуючи жодних хімічних препаратів.

Житомирський м'ясокомбінат є одним з кращих підприємств не тільки в Житомирській області, але і входить в 5-ку кращих в Україні з обсягів виробництва та продажів, про що свідчать нагороди та дипломи, отримані компанією протягом усього періоду діяльності. Також комбінат отримав сертифікат на виробництво продукції халяль, тобто м'ясні продукти дозволені в мусульманських країнах – це ті, які не містять свинину. Завод приділяє значну увагу якості та безпеці своєї продукції, у 2014 році це було відмічено міжнародною організацією стандартизації ISO і відповідно отримано сертифікат ISO 22000:2005 та HACCP. В червні 2016 року в рамках Національного Бізнес Рейтингу Житомирський м'ясокомбінат отримав золоту медаль і сертифікат «Лідер галузі 2016». Сьогодні крім продажу продукції в Україні, підприємство реалізує продукцію на експорт в таку країни: Казахстан, Азербайджан, Нігерія та інші. У 2022 році Житомирський м'ясокомбінат почав продавати продукцію в Китай. Значну увагу менеджмент підприємства приділяє політиці в сфері якості та безпеки харчових продуктів.

Стратегічна мета ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» – найбільш повне задоволення вимог споживачів якісною та безпечною продукцією, підвищення лояльності клієнтів, зміцнення позицій на ринку, розширення ринків збуту, підвищення добробуту кожного члена колективу, акціонерів і суспільства в цілому [72].

Політика в області якості та безпеки харчових продуктів є частиною загальної політики ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» і основою для формування стратегії підприємства, спрямованої на довгострокове забезпечення зростання ефективності виробничо-господарської діяльності та задоволення інтересів усіх зацікавлених осіб.

2.3. Діагностика виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі

Аналіз основних економічних показників діяльності проведено на основі даних фінансової та статистичної звітності підприємств за останні два роки [73].

**Загальний аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності
ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»**

Аналіз виробничої програми ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Для аналізу обсягу випуску продукції в натуральному й вартісному вираженні, а також рівня використання виробничої потужності складемо аналітичну таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Показники виробничої програми ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне
1. Обсяг виробленої продукції (без ПДВ), тис. грн				
у діючих цінах	1580619	1699180	118561	7,5
у порівняних цінах	1580619	1589145	8526	0,5
2. Фактично вироблено продукції, тонн	13162	13233	71	0,5
3. Середньорічна виробнича потужність, тонн	16500	16800	300	1,8
4. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,798	0,788	-0,010	-1,3

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як засвідчують наведені в таблиці 2.2 розрахунки, в 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшився обсяг виробництва продукції підприємства: в натуральному виразі на 71 тонну або 0,5%, у вартісному виразі (в діючих цінах) на 118561 тис. грн або 7,5%. Зростання обсягу виробництва у натуральному виразі призвело до відповідної зміни обсягу виробленої продукції у порівняних цінах: зростання склало 8256 тис. грн. Збільшення обсягу виробленої продукції у натуральному виразі в цілому свідчить про зростання попиту на продукцію підприємства, що з позитивної сторони характеризує його діяльність, особливо в умовах триваючої війни. Порівняння темпів зростання обсягів виробництва у діючих та порівняних цінах (+7,5% та +0,5%) є ознакою негативних змін в структурі продукції, а саме зменшенні питомої ваги дорогої продукції, та, відповідно, зростання більш дешевої, що цілком природньо в умовах зниження платоспроможного попиту. Підприємство володіє значною виробничою потужністю, яка в 2022 році порівняно з 2021 роком зросла на 300 тонн. Виробнича потужність характеризується високим рівнем використання як в

2021, так і в 2022 роках, про що свідчить значення коефіцієнта використання виробничої потужності, що в 2021 році перебувало на рівні 79,8%, а в 2022 році зменшилося до 78,8%.

В таблиці 2.3 проведемо розрахунки, які характеризують структуру продукції ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань».

Таблиця 2.3

Структура випуску продукції ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Найменування продукції	Фактично вироблено продукції, тонн		Структура, %		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне	Відносне
Варені ковбаси	2795	3052	21,2	23,1	257	9,2
Сосиски	2156	2228	16,4	16,8	72	3,3
Сирокопчені ковбаси	5185	5074	39,4	38,3	-111	-2,1
Сиров'ялені ковбаси	1394	1211	10,6	9,2	-183	-13,1
Шинки	651	677	4,9	5,1	26	4,0
Інша продукція	981	991	7,5	7,5	10	1,0
Разом	13162	13233	100	100	71	2

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як засвідчують дані таблиці 2.3, протягом двох років найбільшу питому вагу в структурі виробництва займають сирокопчені (39,4% та 38,3% в 2021 та 2022 роках відповідно) та варені ковбаси (21,2% та 23,1% в 2021 та 2022 роках відповідно). Як зазначалося вище, в 2022 році відбулося збільшення випуску продукції підприємства на 71 тону, що пов'язано, переважно, зі зростанням виробництва варених ковбас (+257 тонн або 9,2% відносно 2021 року).

В таблиці 2.4 визначимо вплив зміни структури продукції підприємства на вартісний показник виробничої програми.

Таблиця 2.4

Вплив зміни структури продукції на обсяг продукції у вартісному виразі

Найменування продукції	Фактично вироблено продукції, тонн		Структура, %		Ціна 1 тони, тис. грн	2022 рік за строю 2021	Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік			тонн	тис. грн
Варені ковбаси	2795	3052	21,2	23,1	105	2810,1	241,9	25378
Сосиски	2156	2228	16,4	16,8	102	2167,6	60,4	6146
Сирокопчені ковбаси	5185	5074	39,4	38,3	161	5213,0	-139,0	-22305

Продовження таблиці 2.4

Сиров'ялені ковбаси	1394	1211	10,6	9,2	206	1401,5	-190,5	-39209
Шинки	651	677	4,9	5,1	62	654,5	22,5	1390
Інша продукція	981	991	7,5	7,5	47	986,3	4,7	222
Разом	13162	13233	100	100	-	13233	-	-28378

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Наведені в таблиці 2.4 розрахунки дають підстави зробити висновок про значні негативні зміни в структурі продукції підприємства. Так, внаслідок зменшення питомої ваги в структурі виробництва більш дорогої продукції (сирокопчених та сиров'ялених ковбас) і, відповідно, зростання питомої ваги більш дешевої (насамперед варених ковбас), втрати підприємства склали 28378 тис. грн, що в цілому є негативним явищем, однак з урахуванням значного падіння попиту на дорогу продукцію через війну, є таким, що відповідає реальному стану речей.

Для аналізу співвідношення обсягів виробленої та реалізованої продукції складемо таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Співвідношення обсягів виробленої й реалізованої продукції

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне
1. Обсяг виробленої продукції в діючих цінах (без ПДВ), тис. грн	1580619	1699180	118561	7,5
2. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах (без ПДВ), тис. грн	1515579	1544757	29178	1,9
3. Відхилення обсягу реалізації від обсягу виробництва, тис. грн	65040	154423	89383	137,4

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

З наведених в таблиці 2.5 розрахунків видно, що в 2021 році відхилення обсягу реалізованої продукції від обсягу виробленої продукції становило 65040 тис. грн (4,1% від обсягу виробленої продукції), а в 2022 році дане відхилення становило вже 154423 тис. грн (9,1% від обсягу виробленої продукції). Отже, можна зробити висновок, що на початку кожного року підприємство реалізовує нереалізовану продукцію минулого року. Крім того, значне відставання обсягів реалізації від обсягів виробництва є ознакою зниження ефективності роботи по управлінню реалізацією продукції та потребує відповідних управлінських

заходів (насамперед оптимізації виробничої програми та активізації маркетингових зусиль).

Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів

Для аналізу наявності та динаміки основних засобів складемо аналітичну таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

Зміна наявності основних засобів і їхньої динаміки

Основні засоби	Наяв-ть на початок року	Надійшло у звітному році		Вибуло у звітному році		Наяв-ть на кінець року	Відхилення	
		всього	у т. ч. нових	всього	у т.ч. ліквідовано		абс	відн
2021 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	413420	195865	195865	13150	0	596135	182715	44,2
Основні засоби основного виду діяльності	413420	195865	195865	13150	0	596135	182715	44,2
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0
2022 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	596135	356985	356985	386	0	952 734	356599	59,8
Основні засоби основного виду діяльності	596135	356985	356985	386	0	952734	356599	59,8
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як засвідчують розрахунки, основні засоби ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» представлені виключно основними засобами основного виду діяльності, що свідчить про виключну орієнтацію підприємства на виробництво м'ясної продукції. В 2021 році вартість основних засобів зросла на 182715 тис. грн або 44,2% у відносному виразі, в 2022 збільшення склало 356599 тис. грн або 59,8%, що стало наслідком збільшення на цю суму вартості основних засобів основного

виду діяльності. Динаміка вартості основних засобів та їх структура через абсолютну зосередженість на операційній діяльності в цілому є ефективними та такими, які відповідають сучасним вимогам щодо економії виробничих ресурсів. Важливим етапом оцінки ефективності використання та відтворення основних засобів є аналіз їх технічного стану, для чого складемо таблицю 2.7

Таблиця 2.7

Зміна технічного стану основних засобів ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
2021 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	413420	596135	182715
Знос, тис. грн	232665	384345	151680
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	180755	211790	31035
Коефіцієнт придатності	0,437	0,355	-0,082
Коефіцієнт зносу	0,563	0,645	0,082
2022 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	596135	952734	356599
Знос, тис. грн	384345	669210	284865
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	211790	283524	71734
Коефіцієнт придатності	0,355	0,298	-0,058
Коефіцієнт зносу	0,645	0,702	0,058

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Протягом періоду дослідження вартість основних засобів збільшувалася: в 2021 році вона зросла на 182715 тис. грн, в тому числі залишкова зросла на 31035 тис. грн; в 2022 році вартість основних засобів (первісна) зросла на 356599 тис. грн, в тому числі залишкова зросла на 71734 тис. грн. Значення коефіцієнтів придатності й зносу, а також їхня динаміка, свідчать про погіршення цього стану як в 2021 (на 0,082 скоротився коефіцієнт придатності при відповідному збільшенні коефіцієнта зносу), так і в 2022 році (на 0,058 скоротився коефіцієнт придатності при відповідному збільшенні коефіцієнта зносу). Протягом двох років коефіцієнт придатності зменшився на 0,140 при відповідному зростанні коефіцієнта зносу, що свідчить про погіршення технічного стану основних засобів підприємства протягом всього періоду дослідження. Таким чином, в цілому, зміни в технічному стані основних засобів підприємства негативні, більш того, абсолютні значення коефіцієнтів свідчать про високу ступінь зносу

основних засобів підприємства та необхідність пришвидшення процесів відтворення технічної бази.

Нижче проведемо оцінку ефективності використання основних засобів за допомогою узагальнюючих показників (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Показники ефективності використання основних засобів ТДВ
«М'ясокомбінат «Ятрань»**

Показник	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробленої продукції в порівнянних цінах (без ПДВ та акцизного збору), тис. грн	1580619	1589145	8526
2. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	504778	774435	269657
3. Фондовіддача, грн/грн	3,131	2,052	-1,079
4. Фондоємність, грн/грн	0,319	0,487	0,168

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як засвідчують наведені в таблиці 2.8 розрахунки, в 2022 році в порівнянні з 2021 роком ефективність використання основних засобів основного виду діяльності знизилася істотним чином: на кожну гривню вартості основних засобів обсяг виробленої продукції зменшився на 107,9 коп., про що свідчить динаміка показника фондовіддачі. Фондоємність продукції зросла на 16,8 коп. в розрахунку на одну гривню вартості продукції, що також свідчить про зниження ефективності використання основних засобів підприємства та відносну перевитрату даного виду виробничих ресурсів.

Аналіз структури й ефективності використання оборотних коштів

Для аналізу складу, структури й динаміки оборотних коштів складено аналітичну таблицю 2.9.

Таблиця 2.9

Склад, структура й динаміка оборотних коштів

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
2021 рік						
Оборотні кошти	235 738	100,00	265 680	100,00	29942	12,7
Виробничі запаси	55 557	23,57	64 838	24,40	9281	16,7
Незавершене виробництво	2 800	1,19	4 186	1,58	1386	49,5
Готова продукція	12 729	5,40	14 048	5,29	1319	10,4
Товари	15 618	6,63	19 066	7,18	3448	22,1

Продовження таблиці 2.9

Дебіторська заборгованість	134028	56,85	141875	53,40	7847	5,9
Грошові кошти	14 652	6,22	20 849	7,85	6197	42,3
Інші оборотні кошти	48	0,02	509	0,19	461	960,4
Витрати майбутніх періодів	306	0,13	309	0,12	3	1,0
2022 рік						
Оборотні кошти	265680	100,00	285 414	100,00	19734	7,4
Виробничі запаси	64838	24,40	80 583	28,23	15745	24,3
Незавершене виробництво	4186	1,58	2 157	0,76	-2029	-48,5
Готова продукція	14048	5,29	13 407	4,70	-641	-4,6
Товари	19066	7,18	20 140	7,06	1074	5,6
Дебіторська заборгованість	141875	53,40	123710	43,34	-18165	-12,8
Грошові кошти	20849	7,85	43 264	15,16	22415	107,5
Інші оборотні кошти	509	0,19	680	0,24	171	33,6
Витрати майбутніх періодів	309	0,12	1473	0,52	1164	376,7

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

На початок 2021 року в структурі оборотних коштів найбільшу питому вагу мали виробничі запаси – 23,57% та дебіторська заборгованість – 56,85%. Інші елементи оборотних коштів мали значно меншу питому вагу: готова продукція – 5,40%, товари – 6,63% та грошові кошти – 6,22%. Під кінець року відбулися незначні зміни в структурі оборотних коштів: питома вага дебіторської заборгованості зменшилася до 53,40% при зростанні питомої ваги виробничих запасів до 24,40%. Інші елементи оборотних коштів також не зазнали істотних змін. В 2022 році відбулися більш масштабні зміни в структурі оборотних коштів – питома вага виробничих запасів збільшилася до 28,23%, грошових коштів до 15,16% (з 7,85% на початку року) при зменшенні дебіторської заборгованості до 43,34%. Зміни в структурі оборотних коштів через скорочення питомої ваги дебіторської заборгованості можна вважати позитивними. В абсолютному виразі можна відзначити значне збільшення протягом двох досліджуваних років виробничих запасів (+9281 тис. грн та +15745 тис. грн в кожному році відповідно) та грошових коштів (+6197 тис. грн та +22415 тис. грн в кожному році відповідно). При цьому, загальне зростання оборотних коштів в 2021 році на 29942 тис. грн (12,7%) стало наслідком зростання абсолютного розміру усіх без винятку елементів оборотних коштів. В 2022 році загальна величина оборотних коштів підприємства збільшилася на 19734 тис. грн, що стало наслідком значного зростання двох елементів оборотних коштів: виробничих запасів та грошових коштів. Таким чином, в структурі

оборотних активів підприємства в 2022 році відбувалися значні зміни, чому може бути дана негативна оцінка (стресові явища в структурі оборотних активів свідчать про нестабільність внутрішніх господарських процесів на підприємстві).

Для оцінки ефективності діяльності підприємства, виключно важливою є оцінка ефективності використання ним оборотних коштів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники оборотності оборотних коштів

Показник	2021 рік	2022 рік	абсолютне відхилення
1. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	1515579,0	1544757,0	29178,0
2. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	250709,0	275547,0	24838,0
3. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	6,05	5,61	-0,44
4. Швидкість одного обороту оборотних коштів, днів	60,4	65,1	4,7
5. Коефіцієнт закріплення оборотних коштів	0,165	0,178	0,013

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році в порівнянні з 2021 роком оборотність оборотних коштів уповільнилася на 0,44 оборот, швидкість одного обороту зросла на 4,7 дня, коефіцієнт закріплення оборотних коштів збільшився на 0,013. Уповільнення оборотності оборотних коштів з негативної сторони характеризує роботу підприємства по управлінню його оборотними активами, оскільки свідчить про відносну перевитрату коштів, тобто необхідність залучення в господарський оборот додаткових ресурсів.

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Для оцінки ефективності використання трудових ресурсів складемо аналітичну таблицю 2.11.

Таблиця 2.11

Оцінка ефективності використання трудових ресурсів

Показник	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ та акцизного збору) в порівняних цінах, тис. грн	1580619,0	1589145,4	8526,4
2. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	504777,5	774434,5	269657,0
3. Чисельність персоналу, осіб	1305	1162	-143
4. Продуктивність праці, тис. грн/ос.	1211,2	1367,6	156,4
5. Фондоозброєність праці, тис. грн/ос.	386,8	666,5	279,7

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році порівно з 2021 роком при збільшенні обсягу виробленої продукції на 8526,4 тис. грн відбулося скорочення чисельності персоналу на 143 особи. При цьому ефективність використання робочої сили підприємства в цілому зросла, про що свідчить збільшення на 156,4 тис. грн продуктивності праці. Також позитивним фактом є зростання на 279,7 тис. грн фондоозброєності праці як показника, який характеризує оснащеність виробничого процесу технічними засобами.

Аналіз собівартості продукції й поточних витрат

Аналіз проведено методом порівняння фактичної питомої ваги кожного елемента витрат підприємства з питомою вагою в 2021 році. Для цього складено аналітичну таблицю 2.12.

Таблиця 2.12

Структура витрат підприємства

Елемент витрат	Абсолютне значення, тис. грн		Структура, %		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік	абс	відн
1. Матеріальні витрати	918395	789681	68,6	67,6	-128714	-14,0
2. Витрати на оплату праці	212398	191785	15,9	16,4	-20613	-9,7
3. Відрахування на соціальні заходи	46499	41845	3,5	3,6	-4654	-10,0
4. Амортизація	21766	20502	1,6	1,8	-1264	-5,8
5. Інші операційні витрати	139868	123728	10,4	10,6	-16140	-11,5
Разом	1338926	1167541	100,0	100,0	-171385	-12,8

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як засвідчують дані таблиці 2.12, виробництво продукції на підприємстві є матеріаломістким: питома вага матеріальних витрат в 2021 році склала 68,6%, а в 2022 році зменшилася до 67,6%. Витрати на оплату праці, також як і відрахування на соціальні заходи зменшилися в абсолютному виразі на 20613 і 4654 тис. грн відповідно, що стало наслідком значного скорочення чисельності персоналу. Амортизаційні відрахування в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизилися на 1264 тис. грн, що складає 5,8% від показника 2021 року, що з урахуванням зростання вартості основних засобів в 2022 році свідчить про значне зниження середньої норми амортизації, а отже про погіршення технологічної структури основних засобів (зниження питомої ваги найбільш активної їх частини). Стаття «інші операційні витрати» зменшилася на 16149 тис.

грн або 11,5%, що з урахуванням непродуктивного характеру більшості даних витрат, є позитивним явищем. Як видно з таблиці структура витрат підприємства в цілому стабільна, що знову ж таки може бути охарактеризовано з позитивної сторони. Загальна сума витрат на виробництво зменшилася на 171385 тис. грн, що відбулося внаслідок скорочення усіх видів витрат, тобто в 2022 році підприємство проводило жорстку політику по економії коштів, що з урахуванням значних ризиків (насамперед, зовнішніх) є цілком виправданим та з позитивної сторони характеризує антикризовий менеджмент підприємства.

Для оцінки ефективності управління витратами на підприємстві оцінимо абсолютні значення та динаміку основного узагальнюючого показника: витрат на одну гривню продукції (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Оцінка витрат на одну гривню продукції

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	відн
1. Обсяг виробленої продукції у діючих цінах, тис. грн	1580619	1699180	118561	7,5
2. Операційні витрати, тис. грн	1338926	1167541	-171385	-12,8
3. Витрати на 1 грн продукції, грн/грн	0,847	0,687	-0,160	-18,9

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році в порівнянні з 2021 при збільшенні обсягу виробленої продукції на 7,5% операційні витрати підприємства зменшилися на 12,8%, внаслідок чого показник витрат на 1 грн продукції зменшився на 16,0 коп. і склав 68,7 коп. Зниження витрат на 1 грн продукції з позитивної сторони характеризує роботу підприємства з управління витратами; більш того, абсолютні його значення, які набагато менші одиниці, свідчать про високу прибутковість виробничої діяльності підприємства (за витратами періоду). Таким чином, в цілому можна говорити про високий рівень ефективності управління поточними витратами на підприємстві.

Аналіз фінансових результатів та рентабельності діяльності

Для аналізу рівня й динаміки фінансових результатів ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» складемо таблицю 2.14.

Таблиця 2.14

Фінансові результати ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Найменування статті	Абсолютне значення, тис. грн		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	абс	відн
Чистий дохід від реалізації продукції	1515579	1544757	29178	1,9
Собівартість реалізованої продукції	1163913	1209597	45684	3,9
Валовий: прибуток	351666	335160	-16506	-4,7
Інші операційні доходи	4 715	9 560	4845	102,8
Адміністративні витрати	33 949	31 124	-2825	-8,3
Витрати на збут	278 350	248 547	-29803	-10,7
Інші операційні витрати	28 007	29 023	1016	3,6
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток/збиток	16075	36026	19951	124,1
Фінансові доходи	0	0	0	-
Інші доходи	112	30643	30531	27259,8
Фінансові витрати	5	4	-1	-20,0
Інші витрати	70522	10538	-59984	-85,1
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток/збиток	-54340	56127	110467	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2789	9074	6285	225,3
Чистий фінансовий результат: прибуток/збиток	-57129	47053	104182	-

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Чистий прибуток підприємства в 2022 році у порівнянні з 2021 роком збільшився на 104182 тис. грн, досягнувши рівня 47053 тис. грн (при цьому діяльність підприємства в 2021 році була збитковою). Значне зростання чистого прибутку стало наслідком зростання прибутку до оподаткування, що в свою чергу було викликане значним скороченням інших витрат (-59984 тис. грн або 85,1%). Аналіз значень та динаміки операційних доходів та витрат дозволяє зробити висновок, що позитивна загальна динаміка фінансових результатів пов'язана також зі скороченням на 29803 тис. грн витрат на збут. Варто відзначити, що внесок показників зростання доходів в збільшення прибутків значно менший ніж внесок скорочення витрат. Іншими словами, значне зростання прибутковості діяльності стало наслідком впровадження антикризових заходів та масштабного скорочення поточних витрат підприємства.

Для аналізу показників рентабельності складемо таблицю 2.15.

Таблиця 2.15

Показники рентабельності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Показник	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	
			Абс.	Відн.
Капітал (активи) підприємства, тис. грн	462687	540800,5	78113,5	
Власний капітал підприємства, тис. грн	347052,5	425096,5	78044	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1515579	1544757	29178	
Виробничі фонди (основні засоби та оборотні кошти), тис. грн	755487	1049982	294495	
Витрати операційної діяльності, тис. грн	1338926	1167541	-171385	
Чистий прибуток, тис. грн	-57129	47053	104182	
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	16075	36026	19951	
Рентабельність капіталу (активів), %	-12,35	8,70	21,05	
Рентабельність власного капіталу, %	-16,46	11,07	27,53	
Рентабельність продажів, %	1,06	2,33	1,27	
Рентабельність продукції, %	1,20	3,09	1,89	
Рентабельність виробництва, %	2,13	3,43	1,30	

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Усі показники рентабельності мають тенденцію, яка відповідає зміні показника прибутку, що використовується для розрахунку відповідного показника. Так, показники рентабельності розраховані за прибутком від операційної діяльності (рентабельність продажів, продукції та виробництва) мають менш виразну тенденцію до зростання, що пояснюється меншим абсолютним значенням цього прибутку як в 2021, так і 2022 роках. Показники рентабельності, розраховані за чистим прибутком (рентабельність активів та власного капіталу), мають більш високі значення та сильнішу тенденцію до зростання. Отже, значення та динаміка показників рентабельності повністю визначаються розмірами та динамікою відповідних показників прибутку.

Для загальної характеристики стану ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» складемо таблицю 2.16.

Таблиця 2.16

Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	16500	16800	300	1,8
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13162	13233	71	0,5
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,798	0,788	-0,010	-1,3
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ)				

Продовження таблиці 2.16

- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1580619	1699180	118561	7,5
- у порівняних цінах, тис. грн	1580619	1589145	8526	0,5
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1515579	1544757	29178	1,9
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	504778	774435	269657	53,4
7. Фондовіддача, грн/грн	3,131	2,052	-1,079	-34
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	250709	275547	24838	9,9
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	6,05	5,61	-0,44	-7,26
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1305	1162	-143	-11,0
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1211,20	1367,59	156,4	12,9
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1338926	1167541	-171385	-12,8
- матеріальні витрати	918395	789681	-128714	-14,0
- витрати на оплату праці	212398	191785	-20613	-9,7
- відрахування на соціальні заходи	46499	41845	-4654	-10,0
- амортизація	21766	20502	-1264	-5,8
- інші операційні витрати	139868	123728	-16140	-11,5
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,847	0,687	-0,160	-18,9
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,606	0,511	-0,095	-15,6
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1163913	1209597	45684	3,9
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	16075	36026	19951	124,1
17. Чистий прибуток, тис. грн	-57129	47053	104182	-
18. Рентабельність продажів, %	1,06	2,33	1,27	-
19. Рентабельність продукції, %	1,20	3,09	1,89	-

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як видно з таблиці 2.16, в 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, ефективність використання основних засобів основного виду діяльності знизилася: на кожну гривню вартості основних засобів випуск продукції зменшився на 107,9 копійок, про що свідчить зменшення на цю суму фондівіддачі. Оборотність оборотних коштів уповільнилася на 0,44 оборот. Зниження оборотності говорить про відносну перевитрату засобів, вкладених в оборотні кошти, тобто свідчить про негативні тенденції в управлінні оборотними активами підприємства. В 2021 році, у порівнянні з 2018 роком середньооблікова чисельність працівників підприємства зменшилася на 143 особи, продуктивність праці зросла на 156,4 тис. грн. Таким чином, можна констатувати, що в 2022 році порівняно з 2021 роком знизилася ефективність використання двох з трьох базових факторів виробництва, а саме виробничих фондів: основних засобів та оборотних коштів. Операційні витрати підприємства в 2022 році, в порівнянні з 2021 роком, зменшилися на 171385 тис. грн або 12,8%, в той час, як обсяг

виробленої продукції у діючих цінах збільшився на 118561 тис. грн або 7,5%, що стало причиною зниження на 16,0 коп. показника витрат на 1 грн продукції. Більш того, його абсолютні значення як в 2021, так і в 2022 році свідчать про високу прибутковість виробництва продукції, а отже про високий рівень ефективності управління витратами. Прибуток від операційної діяльності підприємства в 2022 році збільшився на 19951 тис. грн, а показник чистого прибутку за цей період збільшився на 104182 тис. грн. Динаміка та абсолютні значення показників прибутковості діяльності свідчать про загальний достатній її рівень.

Нижче проведемо аналогічний загальний аналіз ефективності діяльності другого м'ясопереробного підприємства – ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат».

Загальний аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Аналіз виробничої програми ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Для аналізу обсягу випуску продукції в натуральному й вартісному вираженні, а також рівня використання виробничої потужності складемо аналітичну таблицю 2.17.

Таблиця 2.17

Показники виробничої програми ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Від.
1. Обсяг виробленої продукції (без ПДВ), тис. грн				
у діючих цінах	1620187	1511892	-108295	-6,7
у порівняних цінах	1620187	1496032	-124155	-7,7
2. Фактично вироблено продукції, тонн	14707	13580	-1127	-7,7
3. Середньорічна виробнича потужність, тонн	17000	17500	500	2,9
4. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частки	0,865	0,776	-0,089	-10,3

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році в порівнянні з 2021 роком, на відміну від попереднього підприємства, зменшився як обсяг виробництва продукції в натуральному виразі (-1127 тонн або 7,7%), так в діючих цінах (-108295 тис. грн або 6,7%). При цьому обсяг виробленої продукції в порівнянних цінах зменшився на 124155 тис. грн, що є ознакою негативних структурних зрушень у виробничій програмі

підприємства. ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» володіє дещо більшою виробничою потужністю, ніж попереднє підприємство. При цьому розмір виробничої потужності в 2022 році порівняно з 2021 роком збільшився на 500 тон (2,9%), що є позитивною ознакою діяльності підприємства оскільки свідчить про підвищення можливостей підприємства по використанню «ефекту масштабу виробництва». Виробнича потужність аналогічно до попереднього підприємства характеризується відносно високим рівнем використання протягом двох досліджуваних років, про що свідчить значення інтегрального коефіцієнта використання виробничої потужності (86,5% в 2021 році та 77,6% в 2022 році). З точки зору ефективності використання виробничого потенціалу ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» має незначну перевагу перед ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» (зростання масштабів діяльності та позитивна динаміка коефіцієнта використання виробничої потужності).

В таблиці 2.18 проведемо розрахунки, які характеризують структуру продукції ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат».

Таблиця 2.18

Структура випуску продукції ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Найменування продукції	Фактично вироблено продукції, тонн		Структура, %		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік	Абс.	Відн.
Сосиски	5195	5212	35,3	38,4	17	0,3
Ковбаса варена	2958	3002	20,1	22,1	44	1,5
Ковбаса напівкопчена	2454	2198	16,7	16,2	-256	-10,4
Ковбаса копчена	2059	1820	14,0	13,4	-239	-11,6
Ковбаса сировялена	958	322	6,5	2,4	-636	-66,4
Шинка	598	525	4,1	3,9	-73	-12,2
Інші види	485	501	3,3	3,7	16	3,3
Разом	14707	13580	100	100	-1127	-96

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Протягом 2021–2022 років найбільшу питому вагу в структурі виробництва займають сосиски (35,3% та 38,4% в 2021 та 2022 роках відповідно), а також ковбаса варена (20,1% та 22,1% в 2021 та 2022 роках відповідно), що відповідним чином характеризує виробничий профіль підприємства, а саме орієнтація на масову продукцію низького та середнього цінового сегменту, що в умовах війни та падіння платоспроможного попиту в цілому адекватно сучасним

ринковим трендам. Як видно з таблиці, структура продукції підприємства є стабільною, що з позитивної сторони характеризує роботу підприємства по формуванню попиту на свою продукцію. В 2022 році відбулося зменшення випуску продукції підприємства на 1127 тонн, що пов'язано головним чином, зі скороченням виробництва сиров'яленої (-636 тонн) та напівкопченої (-256 тонн) ковбаси, тобто найбільш рентабельних видів продукції, що хоч і є негативним явищем, проте пов'язане насамперед з непереборною дією зовнішніх чинників.

В таблиці 2.19 визначимо вплив зміни структури продукції підприємства на вартісний показник виробничої програми.

Таблиця 2.19

Вплив зміни структури продукції на обсяг продукції у вартісному виразі

Найменування продукції	Фактично вироблено продукції, тонн		Структура, %		Ціна 1 тони, тис. грн	2022 рік за строю 2021	Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік			тонн	тис. грн
Сосиски	5195	5212	35,3	38,4	101	4796,9	415,1	41883
Ковбаса варена	2958	3002	20,1	22,1	106	2731,3	270,7	28664
Ковбаса напівкопчена	2454	2198	16,7	16,2	129	2265,9	-67,9	-8738
Ковбаса копчена	2059	1820	14,0	13,4	145	1901,2	-81,2	-11736
Ковбаса сиров'ялена	958	322	6,5	2,4	200	884,6	-562,6	-112293
Шинка	598	525	4,1	3,9	58	552,2	-27,2	-1587
Інші види	485	501	3,3	3,7	55	447,8	53,2	2919
Разом	14707	13580	100	100	-	13580	-	-60888

Джерело: розрахунки автора на основі [52].

Наведені в таблиці розрахунки дають підстави зробити висновок про значні негативні зміни в структурі продукції підприємства, про що вже говорилося вище. Так, внаслідок зменшення питомої ваги в структурі виробництва більш дорогої продукції і, відповідно, зростання питомої ваги більш дешевої (вареної ковбаси та сосисок), втрати підприємства склали 60888 тис. грн.

Для аналізу співвідношення обсягів виробленої та реалізованої продукції складемо таблицю 2.20.

Таблиця 2.20

Співвідношення обсягів виробленої й реалізованої продукції

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Обсяг виробленої продукції в діючих цінах, тис. грн	1620187	1511892	-108295	-6,7

Продовження таблиці 2.20

2. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах, тис. грн	1704746	1555229	-149517	-8,8
3. Відхилення обсягу реалізації від обсягу виробництва, тис. грн	-84559	-43337	41222	-

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2021 році відхилення обсягу реалізованої продукції від обсягу виробленої продукції становило -84559 тис. грн (5,2% від загального обсягу виробництва), в той час як в 2022 році відхилення обсягу реалізованої продукції від обсягу виробленої продукції становило вже -43373 тис. грн (2,9% від обсягів виробленої продукції). Значні відхилення обсягів реалізованої продукції від обсягів виробництва пояснюються тим, що значна кількість продукції має тривалий термін зберігання, а отже в кожному році реалізуються значні залишки продукції виробництва минулого року. Порівнюючи значення отриманих відхилень двох досліджуваних підприємств, можна відзначити, що планування виробництва та безпосередньо збутова діяльність на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» значно ефективніші, ніж на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань».

Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів

Для аналізу наявності та динаміки основних засобів складемо аналітичну таблицю 2.21.

Таблиця 2.21

Зміна наявності основних засобів і їхньої динаміки

Основні засоби	Наяв-ть на початок року	Надійшло у звітному році		Вибуло у звітному році		Наяв-ть на кінець року	Відхилення	
		всього	у т. ч. нових	всього	у т. ч. ліквідовано		абс	відн
2021 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	316 853	1049185	92389	1331	58	1 319 276	1002423	316,4
Основні засоби основного виду діяльності	316853	1049185	92389	1331	58	1 319 276	1002423	316,4
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0
2022 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	1319276	105856	105856	2974	0	1422158	102882	7,8

Продовження таблиці 2.21

Основні засоби основного виду діяльності	1319276	105856	105856	2974	0	1422158	102882	7,8
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Представлена в таблиці 2.21 динаміка вартості основних засобів, через масштабну індексацію вартості основних засобів в 2021 році не дозволяє зробити адекватну оцінку відтворювальних процесів на підприємстві, тому доцільно на нашу думку, скоригувати фактичні дані, представлені в таблиці, на величину індексації. Скориговані таким чином дані представлені в таблиці 2.22.

Таблиця 2.22

Зміна наявності основних засобів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» і їхньої динаміки (скориговані дані)

Основні засоби	Наяв-ть на початок року	Надійшло у звітному році		Вибуло у звітному році		Наяв-ть на кінець року	Відхилення	
		всього	у т. ч. нових	всього	у т. ч. ліквідовано		абс	відн
2021 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	316853	92389	92389	1331	58	407911	91 058	28,7
Основні засоби основного виду діяльності	316853	92389	92389	1331	58	407911	91 058	28,7
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0
2022 рік								
Усього по підприємству, у т. ч.	407911	105856	105856	2974	0	510793	102882	25,2
Основні засоби основного виду діяльності	407911	105856	105856	2974	0	510793	102882	25,2
Основні засоби інших галузей	0	0	0	0	0	0	0	0
Невиробничі основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Основні засоби ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» аналогічно до ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» представлені виключно основними засобами основного виду діяльності, що свідчить про орієнтацію підприємства виключно

на виробництво цільової продукції. В 2021 році вартість основних засобів зростає на 91058 тис. грн або 28,7% у відносному виразі, в 2022 збільшення склало 102882 тис. грн або 25,2%, що стало наслідком збільшення на цю суму вартості основних засобів основного виду діяльності. Таким чином, можна відзначити, що як в 2021, так і в 2022 році на підприємстві спостерігається розширене відтворення основних засобів, темпи якого хоч і нижчі, ніж на попередньому підприємстві, проте можуть бути охарактеризовані як значні. Динаміка вартості основних засобів та їх структура через абсолютну зосередженість на операційній діяльності в цілому є ефективними та такими, які відповідають сучасним вимогам щодо економії виробничих ресурсів. В цілому відтворювальні процеси на обох підприємствах активні та з позитивної сторони характеризують роботу обох підприємств по відтворенню та збільшенню технічної частини їх виробничих потенціалів.

В таблиці 2.23 представлений розрахунок значень показників стану основних засобів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат».

Таблиця 2.23

Зміна технічного стану основних засобів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
2021 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	316853	1319276	1002423
Знос, тис. грн	161511	764068	602557
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	155342	555208	399866
Коефіцієнт придатності	0,490	0,421	-0,069
Коефіцієнт зносу	0,510	0,579	0,069
2022 рік			
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	1319276	1422158	102882
Знос, тис. грн	764068	819398	55330
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	555208	602760	47552
Коефіцієнт придатності	0,421	0,424	0,003
Коефіцієнт зносу	0,579	0,576	-0,003

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як свідчать наведені вище розрахунки, протягом двох досліджуваних років вартість основних засобів аналогічно до попереднього підприємства зростала. Так, в 2021 році первісна вартість (з урахуванням індексації) зростає на 1002423 тис. грн при зростанні залишкової на 399866 тис. грн, в 2022 році вартість

основних засобів (первісна) зросла на 102882 тис. грн, при збільшенні залишкової на 47552 тис. грн. Значення коефіцієнтів придатності й зносу, а також їхня динаміка, а відміну від попереднього випадку, свідчать про погіршення цього стану в 2021 році (на 0,069 скоротився коефіцієнт придатності при відповідному збільшенні коефіцієнта зносу), та покращення в 2022 році (на 0,003 скоротився коефіцієнт зносу при відповідному збільшенні коефіцієнта придатності). Таким чином, протягом двох років коефіцієнт придатності зменшився на 0,066 при відповідному збільшенні коефіцієнта зносу, що свідчить про погіршення технічного стану основних засобів підприємства протягом всього періоду дослідження. Отже, в цілому, зміни в технічному стані основних засобів підприємства негативні. Порівнюючи абсолютні значення та динаміку показників стану основних засобів можна відзначити, що технічний стан основних засобів на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» значно гірший, ніж на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», що може бути використане останнім для досягнення конкурентних переваг та підвищення ефективності діяльності в майбутньому.

Нижче проведемо оцінку ефективності використання основних засобів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» за допомогою показників фондovіддачі та фондoємності (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

**Показники ефективності використання основних засобів ТОВ
«Житомирський м'ясокомбінат»**

Показник	2021 рік	2022 рік	Абс. відх.
1. Обсяг виробленої продукції в порівнянних цінах, тис. грн	1620187	1496032	-124155
2. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності (без урахування індексації), тис. грн	362382	459352	96970
3. Фондовіддача, грн/грн	4,471	3,257	-1,214
4. Фондоємність, грн/грн	0,224	0,307	0,083

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році в порівнянні з 2021 роком, також як і на попередньому підприємстві, ефективність використання основних засобів основного виду діяльності знизилася: на кожну гривню вартості основних засобів обсяг виробленої продукції зменшився на 121,4 коп., про що свідчить динаміка

показника фондівддачі. Фондоємність продукції зросла на 8,3 коп. в розрахунку на одну гривню вартості продукції, що також свідчить про зниження ефективності використання основних засобів підприємства. Порівняння абсолютних значень показників ефективності використання основних засобів двох досліджуваних підприємств дозволяє зробити висновок, що рівень ефективності використання (віддачі) основних засобів, тобто технічної бази підприємства, на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» значно нижчий, ніж на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат».

Аналіз структури й ефективності використання оборотних коштів

Для аналізу складу, структури й динаміки оборотних коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо аналітичну таблицю 2.25.

Таблиця 2.25

Склад, структура й динаміка оборотних коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн.	%	тис. грн	%
2021 рік						
Оборотні кошти	335586	100,00	406790	100,00	71204	21,2
Виробничі запаси	48269	14,38	34604	8,51	-13665	-28,3
Незавершене виробництво	10988	3,27	11364	2,79	376	3,4
Готова продукція	12929	3,85	11577	2,85	-1352	-10,5
Товари	5648	1,68	2204	0,54	-3444	-61,0
Дебіторська заборгованість	256072	76,31	335576	82,49	79504	31,0
Грошові кошти	884	0,26	3516	0,86	2632	297,7
Інші оборотні кошти	796	0,24	7949	1,95	7153	898,6
Витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	0	-
2022 рік						
Оборотні кошти	406790	100,00	503912	100,00	97122	23,9
Виробничі запаси	34604	8,51	98512	19,55	63908	184,7
Незавершене виробництво	11364	2,79	12202	2,42	838	7,4
Готова продукція	11577	2,85	13750	2,73	2173	18,8
Товари	2204	0,54	15895	3,15	13691	621,2
Дебіторська заборгованість	335576	82,49	345410	68,55	9834	2,9
Грошові кошти	3516	0,86	5748	1,14	2232	63,5
Інші оборотні кошти	7949	1,95	12395	2,46	4446	55,9
Витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	0	-

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

На початок 2021 року в цілому аналогічно до попереднього підприємства в структурі оборотних коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» найбільшу питому вагу мала дебіторська заборгованість – 76,31%. Інші елементи оборотних

коштів мали значно меншу питому вагу (окремо відзначити можна лише виробничі запаси з питомою вагою 14,38%). Під кінець року відбулися відчутні зміни в структурі оборотних коштів: питома вага виробничих запасів зменшилася до 8,51% при зменшенні питомої ваги дебіторської заборгованості до 82,49%. В 2022 році відбулися зворотні зміни більш масштабного характеру – питома вага виробничих запасів зросла до 19,55% при зменшенні питомої ваги дебіторської заборгованості до 68,55%.

В абсолютному виразі можна відзначити значне збільшення протягом обох років дебіторської заборгованості (+79504 тис. грн в 2021 році та +9834 тис. грн в 2022 році). Абсолютна величина середніх залишків оборотних коштів в 2021 році зросла на 71204 тис. грн (21,2%), а в 2022 році збільшилася ще на 97122 тис. грн (23,9%). З урахуванням зниження обсягів виробництва та реалізації продукції в 2022 році порівняно з 2021 роком, зростання величини оборотних коштів є негативним явищем. Також можна відзначити, що структура оборотних коштів підприємства недостатньо ефективна: велика питома вага фондів обігу, а саме дебіторської заборгованості, свідчить про значне зосередження коштів у сфері реалізації, де не створюється нова вартість, тобто переважна частина оборотних коштів підприємства знаходиться у непродуктивних формах.

Для аналізу ефективності використання оборотних коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо таблицю 2.26.

Таблиця 2.26

Показники оборотності оборотних коштів

Показник	2021 рік	2022 рік	Абс. відх
1. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	1704746,0	1555229,0	-149517,0
2. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	371188,0	455351,0	84163,0
3. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	4,59	3,42	-1,18
4. Швидкість одного обороту оборотних коштів, днів	79,5	106,9	27,4
5. Коефіцієнт закріплення оборотних коштів	0,218	0,293	0,075

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як свідчать наведені в таблиці 2.26 розрахунки, в 2022 році в порівнянні з 2021 роком оборотність оборотних коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» уповільнилася на 1,18 оборот, швидкість одного обороту зросла на 27,4 дня, коефіцієнт закріплення оборотних коштів збільшився на 0,075. Уповільнення

оборотності оборотних коштів в цілому з негативної сторони характеризує роботу підприємства по управлінню оборотними активами; більш того, абсолютні значення розрахованих показників свідчать про загальну низьку оборотність коштів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат».

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Для оцінки ефективності використання трудових ресурсів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо таблицю 2.27.

Таблиця 2.27

Оцінка ефективності використання трудових ресурсів

Показник	2021 рік	2022 рік	Абс. відх.
1. Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн	1620187,0	1496031,8	-124155,2
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	362382	459352	96970
3. Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	1051	937	-114
4. Продуктивність праці, тис. грн/ос.	1541,57	1596,62	55,05
5. Фондоозброєність праці, тис. грн/ос.	344,80	490,24	145,44

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2022 році порівно з 2021 роком при зменшенні обсягу виробленої продукції на 124155,2 тис. грн відбулося зменшення чисельності персоналу на 143 особи. При цьому ефективність використання робочої сили підприємства в цілому підвищилася, про що свідчить зростання на 156,4 тис. грн продуктивності праці та фондоозброєності праці на 145,44 тис. грн. Абсолютні значення продуктивності праці та фондоозброєності праці свідчать про те, що ситуація з кадровим потенціалом на обох підприємствах майже ідентична.

Аналіз собівартості продукції й поточних витрат

Аналіз проведено методом порівняння фактичної питомої ваги кожного елемента витрат підприємства з питомою вагою в 2021 році (табл. 2.28).

Таблиця 2.28

Структура витрат ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Елемент витрат	Абсолютне значення, тис. грн		Структура, %		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік	Абс.	Відн.
1. Матеріальні витрати	1410803	1145150	86,5	81,8	-265653	-18,8
2. Витрати на оплату праці	140505	144865	8,6	10,3	4360	3,1
3. Відрах. на соціальні заходи	29112	30033	1,8	2,1	921	3,2
4. Амортизація	39352	64392	2,4	4,6	25040	63,6
5. Інші операційні витрати	10765	15965	0,7	1,1	5200	48,3

Продовження таблиці 2.28

Разом	1630537	1400405	100,0	100,0	-230132	-14,1
-------	---------	---------	-------	-------	---------	-------

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Структура витрат ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» в цілому є схожою до структури витрат ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»: найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати (86,5% в 2021 році та 81,8% в 2022 році). Решта витрат має значно меншу питому вагу, що дозволяє визначити матеріальні витрати як головний об'єкт управління в контексті оптимізації та мінімізації витрат. Протягом двох досліджуваних років загальна сума витрат скоротилася на 230132 тис. грн (14,1%), що відбулося через скорочення матеріальних витрат на 265653 тис. грн (18,8%).

Для оцінки ефективності управління витратами за допомогою показника витрат на одну гривню продукції складемо таблицю 2.29.

Таблиця 2.29

Оцінка витрат на одну гривню продукції

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	відн
1. Обсяг виробленої продукції у діючих цінах, тис. грн	1620187	1511892	-108295	-6,7
2. Операційні витрати, тис. грн	1630537	1400405	-230132	-14,1
3. Витрати на 1 грн продукції, грн/грн	1,006	0,926	-0,080	-8,0

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

В 2021 році в порівнянні з 2018 роком при зменшенні обсягу виробленої продукції на 6,7%, операційні витрати підприємства зменшилися на 14,1%. Внаслідок більш інтенсивного скорочення витрат показник витрати на 1 грн продукції зменшився на 8 коп. і склав 92,6 коп., що в цілому з позитивної сторони характеризує роботу підприємства з управління витратами.

Аналіз фінансових результатів та рентабельності діяльності

Для аналізу рівня й динаміки фінансових результатів ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо таблицю 2.30.

Таблиця 2.30

Фінансові результати ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Найменування статті	Абсолютне значення, тис. грн		Відхилення	
	2021 рік	2022 рік	абс	відн
Чистий дохід від реалізації продукції	1704746	1555229	-149517	-8,8

Продовження таблиці 2.30

Собівартість реалізованої продукції	1200794	996711	-204083	-17,0
Валовий: прибуток/збиток	503952	558518	54566	10,8
Інші операційні доходи	18 189	12313	-5876	-32,3
Адміністративні витрати	43 288	48252	4964	11,5
Витрати на збут	371270	367660	-3610	-1,0
Інші операційні витрати	10765	15965	5200	48,3
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток/збиток	96818	138954	42136	43,5
Фінансові доходи	2718	0	-2718	-100,0
Інші доходи	294	3679	3385	1151,4
Фінансові витрати	58763	81229	22466	38,2
Інші витрати	3708	4149	441	11,9
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток/збиток	37359	57255	19896	53,3
Витрати (дохід) з податку на прибуток	7074	15605	8531	120,6
Чистий фінансовий результат: прибуток/збиток	30285	41650	11365	37,5

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Чистий прибуток підприємства в 2022 році збільшився на 11365 тис. грн, або 37,5% у відносному виразі. Значне зростання чистого прибутку стало наслідком зростання показників прибутку відповідно до основного ланцюга формування фінансових результатів: валовий прибуток – прибуток від операційної діяльності – прибуток до оподаткування. Таким чином, головною причиною збільшення чистого прибутку підприємства є зростання валового прибутку (+54566 тис. грн), тобто прибутку від виробництва продукції, що в свою чергу може бути пояснене більш значним зниженням собівартості реалізованої продукції над чистим доходом від її реалізації. Отже, з урахуванням усіх наведених в таблиці 2.30 даних, можна зробити висновок, що основна причина значного підвищення прибутковості діяльності – це масштабне скорочення витрат та загальна економія коштів.

Для аналізу показників рентабельності складемо таблицю 2.31.

Таблиця 2.31

Показники рентабельності діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення
Капітал (активи) підприємства, тис. грн	779227,5	1106063,5	326836
Власний капітал підприємства, тис. грн	190959	387842,5	196883,5
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1704746	1555229	-149517
Виробничі фонди (основні засоби та оборотні кошти), тис. грн	733570	914703	181133

Продовження таблиці 2.31

Витрати операційної діяльності, тис. грн	1630537	1400405	-230132
Чистий прибуток, тис. грн	30285	41650	11365
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	96818	138954	42136
Рентабельність капіталу (активів), %	3,89	3,77	-0,12
Рентабельність власного капіталу, %	15,86	10,74	-5,12
Рентабельність продажів, %	5,68	8,93	3,26
Рентабельність продукції, %	5,94	9,92	3,98
Рентабельність виробництва, %	13,20	15,19	1,99

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як видно з наведених в таблиці 2.32 розрахунків, усі показники рентабельності мають тенденцію, яка відповідає зміні показника прибутку, що використовується для розрахунку відповідного показника. Порівнюючи абсолютні значення показників рентабельності двох підприємств, можна відзначити, що загальний рівень прибутковості діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» значно вищий, ніж ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань», що є вагомим конкурентною перевагою першого підприємства.

Для загальної характеристики стану ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо таблицю 2.32.

Таблиця 2.32

Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	17000	17500	500	2,9
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	14707	13580	-1127	-7,7
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,865	0,776	-0,089	-10,3
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ):				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1620187	1511892	-108295	-6,7
- у порівняних цінах, тис. грн	1620187	1496032	-124155	-7,7
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1704746	1555229	-149517	-8,8
6. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	362382	459352	96970	26,8
7. Фондовіддача, грн/грн	4,471	3,257	-1,214	-27
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	371188	455351	84163	22,7
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	4,59	3,42	-1,18	-25,63
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1051	937	-114	-10,8
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1541,57	1596,62	55,1	3,6
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1630537	1400405	-230132	-14,1
- матеріальні витрати	1410803	1145150	-265653	-18,8

Продовження таблиці 2.32

- витрати на оплату праці	140505	144865	4360	3,1
- відрахування на соціальні заходи	29112	30033	921	3,2
- амортизація	39352	64392	25040	63,6
- інші операційні витрати	10765	15965	5200	48,3
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	1,006	0,926	-0,080	-8,0
14. Матеріалосмність, грн/грн	0,828	0,736	-0,091	-11,0
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1200794	996711	-204083	-17,0
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	96818	138954	42136	43,5
17. Чистий прибуток, тис. грн	30285	41650	11365	37,5
18. Рентабельність продажів, %	5,68	8,93	3,26	-
19. Рентабельність продукції, %	5,94	9,92	3,98	-

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Як видно з наведених в таблиці 2.32 розрахунків, на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» в 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, ефективність використання основних засобів основного виду діяльності знизилася: на кожен гривню вартості основних засобів випуск продукції зменшився на 121,4 коп., про що свідчить зниження на цю величину фондівіддачі. Оборотноість оборотних коштів уповільнилася на 1,18 оборот. Зниження оборотності говорить про відносну перевитрату засобів, вкладених в оборотні кошти, тобто свідчить про негативні тенденції в управлінні оборотними активами підприємства. В 2022 році, у порівнянні з 2021 роком середньооблікова чисельність працівників зменшилася на 114 осіб, продуктивність праці зросла на 55,1 тис. грн. Таким чином, можна констатувати, що в 2022 році порівняно з 2021 роком, аналогічно до попереднього підприємства, знизилася ефективність використання виробничих фондів (основних та оборотних) при підвищенні ефективності використання персоналу. Операційні витрати в 2022 році в порівнянні з 2021 роком зменшилися на 14,1%, в той час, як обсяг виробленої продукції зменшився на 6,7%, внаслідок чого показник витрат на 1 грн продукції, який комплексно характеризує ефективність управління ними, зменшився на 8 коп, що є позитивним явищем. З огляду на те, що прибуток є ключовим індикатором оцінки ефективності господарювання, то можна зробити висновок про значне підвищення цієї ефективності в 2022 році порівняно з 2021 роком. Дану тезу

підтверджують високі абсолютні значення та динаміка (зростання) усіх показників рентабельності діяльності підприємства.

Порівнюючи абсолютні значення та динаміку основних показників діяльності в цілому можна констатувати, що на обох досліджуваних підприємствах мають місце схожі процеси, проте на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» вони значно бурхливіші, про що свідчить більш інтенсивна динаміка основних узагальнюючих показників (насамперед прибутку).

Інтегральна оцінка ефективності виробничо-діяльності підприємств

Оцінимо ефективність виробничо-господарської діяльності досліджуваних підприємств м'ясопереробної галузі за допомогою чотирьохкритеріальної моделі (табл. 1.4): рівнем ефективності здійснення витрат, стану та використання ресурсів, рентабельності діяльності, а також фінансової стійкості та ліквідності підприємств. В таблиці 2.33 представлені значення показників ефективності діяльності досліджуваних підприємств за 2021–2022 роки.

Таблиця 2.33

Значення показників ефективності діяльності підприємств

Показник	ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»		ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік
Складові ефективності витрат				
Витрати на 1 грн продукції	0,847	0,687	1,006	0,926
Зарплатоємність продукції	0,140	0,124	0,082	0,093
Коефіцієнт покриття позавиробничих (адміністративних, збутових та інших) витрат	4,454	5,004	4,008	3,601
Матеріалоємність продукції	0,606	0,511	0,828	0,736
Складові стану та ефективності використання ресурсів				
Фондовіддача	3,13	2,05	4,47	3,26
Коефіцієнт придатності основних засобів (середньорічне значення)	0,396	0,326	0,456	0,422
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,05	5,61	4,59	3,42
Продуктивність праці	1211,2	1367,6	1541,6	1596,6
Інтегральний коефіцієнт використання виробничої потужності	0,798	0,788	0,865	0,776
Складові рентабельності діяльності				
Рентабельність продажів	1,06	2,33	5,68	8,93
Рентабельність власного капіталу	-16,46	11,07	15,86	10,74
Рентабельність активів	-12,35	8,70	3,89	3,77
Рентабельність виробництва	2,13	3,43	13,20	15,19
Складові фінансової стійкості та ліквідності				
Коефіцієнт автономії	0,750	0,786	0,245	0,351

Продовження таблиці 2.33

Коефіцієнт поточної ліквідності	2,170	2,381	1,263	1,109
Коефіцієнт фінансового ризику	0,333	0,272	3,081	1,852
Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів (робочого капіталу)	0,390	0,376	0,404	0,115

Джерело: розрахунки автора на основі [73].

Усі наведені в групах показники є достатніми для визначення загального інтегрального показника ефективності виробничо-господарської діяльності.

Оскільки наведені в таблиці показники мають різні одиниці та шкали вимірювання, отримання єдиного інтегрального коефіцієнта вимагає стандартизації значень отриманих показників.

В економічних дослідженнях широко застосовуються розрахунки оцінок, визначені на основі відхилень ($X_n - a$), стандартизованих варіаційним розмахом ($X_{\max} - X_{\min}$). При цьому для стимуляторів величина a відповідає $X_{\min}$, для дестимуляторів a відповідає $X_{\max}$.

$$X_{n\text{станд ст}} = \frac{X_n - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}} \quad (2.1)$$

$$X_{n\text{станд dst}} = \frac{X_{\max} - X_n}{X_{\max} - X_{\min}} \quad (2.2)$$

де X_n – фактичне значення показника;

$X_{\max}$ та $X_{\min}$ – відповідно максимальне та мінімальне значення показника в сукупності.

Використання формул (2.1) та (2.2) дозволяє зберегти вихідний закон розподілу показника (чинника-симптому) та масштабує усі значення в діапазоні від 0 (найгірше значення) до 1 (найкраще значення).

На наступному етапі визначають статистичні ваги (коефіцієнти значущості) груп показників, а також показників у відповідних групах.

Для розрахунку інтегрального показника ефективності виробничо-господарської діяльності розроблено алгоритм, який базується на методах математичної статистики, а саме послідовному згортанні (передусім, лінійному) рівнів конкретних показників в часткові ознаки з наступним згортанням часткових ознак в інтегральний показник по формулі:

$$R_{\text{частк}} = \sum_{k=1}^n X_{n\text{станд } k} * W_k \quad (2.3)$$

$$R_{\text{інтегр}} = \sum_{p=1}^m R_{\text{частк } p} * W_m, \quad (2.4)$$

де $R_{\text{частк}}$ – часткові ознаки ефективності виробничо-господарської діяльності (ефективність витрат, стан та використання ресурсів тощо);

k – порядковий номер показника у відповідній групі показників;

n – кількість індивідуальних показників у відповідній групі показників;

p – порядковий часткової ознаки ефективності діяльності підприємства;

m – кількість часткових ознак ефективності діяльності підприємства ($m = 4$).

Результат розрахунку – інтегральний показник ефективності виробничо-господарської діяльності шкалюється в межах від 0 (характеризує найнижчий рівень ефективності діяльності) до 1 (характеризує найвищий рівень ефективності діяльності). Рейтинг підприємств визначається у порядку спадання результатів.

Визначення інтегральної оцінки рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств базується на дослідженні групи кількісних показників сукупності підприємств, які складають конкурентне середовище галузі, окремого сегменту або географічного регіону. Достовірність отриманих оцінок визначається рівнем репрезентативності вибірки представників, в даному випадку, м'ясопереробних підприємств. Репрезентативність вибірки в свою чергу характеризується рядом ознак, головною серед яких є її розмір: чим більшим є розмір вибірки, тим більш репрезентативною вона є. Іншими словами, достовірність оцінок рівня ефективності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» та ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» визначатиметься кількістю конкурентів, інформація по яким буде використана в розрахунках. В даній роботі при оцінці ефективності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» та ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» були використані дані фінансової звітності наступних м'ясопереробних підприємств: ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат», ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний», ПП «Колос» (Чернівецькі ковбаси) та ПрАТ «Богодухівський м'ясокомбінат».

Розрахунок індивідуальних показників ефективності виробничо-господарської діяльності по зазначеним підприємствам був проведений на основі форм їх фінансової звітності за 2021–2022 роки.

Стандартизацію отриманих показників проведемо по формулах (2.11) та (2.12). При цьому стимуляторами є наступні показники: коефіцієнт покриття позавиробничих (адміністративних, збутових та інших) витрат, фондвіддача, коефіцієнт придатності основних засобів, коефіцієнт оборотності оборотних активів, продуктивність праці, інтегральний коефіцієнт використання виробничої потужності, рентабельність продажів, рентабельність власного капіталу, рентабельність активів, рентабельність виробництва, коефіцієнт автономії, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт маневреності власних оборотних активів (робочого капіталу). Дестимуляторами є наступні показники: витрати на 1 грн продукції, зарплатоємність продукції, матеріалоємність продукції, коефіцієнт фінансового ризику.

В таблицях 2.34 та 2.35 визначені стандартизовані значення усіх показників, значення яких розподілено в діапазоні від нуля (найгірше значення по виборці) до одиниці (найкраще значення по виборці).

Наступним етапом при розрахунку інтегрального показника ефективності виробничо-господарської діяльності є визначення статистичних ваг або коефіцієнтів вагомості, за якими проводиться лінійне згортання показників в часткові показники та наступне лінійне згортання отриманих рівнів часткових ознак в інтегральний показник. Розрахунок зазначених статистичних ваг або коефіцієнтів вагомості звичайно розраховують на основі експертних оцінок. На практиці використовують багато способів отримання коефіцієнтів значущості за допомогою експертних оцінок (попарного порівняння, рейтингування с наступною обробкою рангів тощо), більшість з яких є колективними та вимагають залучення значної кількості експертів по досліджуваній проблематиці.

Таблиця 2.34

Розрахунок стандартизованих значень показників ефективності діяльності підприємств в 2021 році

Показник	Фактичні значення									Стандартизовані значення						
	ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодучівський м'ясокомбінат»	Мінімальне значення	Максимальне значення	ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодучівський м'ясокомбінат»
1	Показники ефективності витрат															
1.1	0,847	1,006	1,182	0,989	1,001	0,965	0,969	0,847	1,182	1,000	0,525	0,000	0,577	0,541	0,647	0,636
1.2	0,140	0,082	0,143	0,122	0,049	0,110	0,386	0,049	0,386	0,729	0,900	0,720	0,782	1,000	0,820	0,000
1.3	4,454	4,008	2,824	4,215	5,404	4,090	15,426	2,824	15,426	0,129	0,094	0,000	0,110	0,205	0,101	1,000
1.4	0,606	0,828	0,845	0,634	0,766	0,711	0,433	0,433	0,845	0,579	0,041	0,000	0,511	0,190	0,325	1,000
2	Показники стану та ефективності використання ресурсів															
2.1	3,131	4,471	4,901	2,863	5,608	0,945	5,236	0,945	5,608	0,469	0,756	0,848	0,411	1,000	0,000	0,920
2.2	0,396	0,456	0,673	0,689	0,311	0,264	0,490	0,264	0,689	0,311	0,450	0,961	1,000	0,111	0,000	0,531
2.3	6,045	4,593	4,227	3,952	2,367	1,590	14,950	1,590	14,950	0,333	0,225	0,197	0,177	0,058	0,000	1,000
2.4	1211,2	1541,6	1226,3	1320,2	2882,9	875,3	418,5	418,5	2882,9	0,322	0,456	0,328	0,366	1,000	0,185	0,000
2.5	0,798	0,865	0,806	0,657	0,833	0,306	0,655	0,306	0,865	0,879	1,000	0,894	0,627	0,943	0,000	0,624
3	Показники рентабельності діяльності															
3.1	1,061	5,679	2,155	2,116	3,037	0,875	1,345	0,875	5,679	0,039	1,000	0,266	0,258	0,450	0,000	0,098
3.2	-16,461	15,859	7,728	21,073	9,314	*	16,807	-16,461	21,073	0,000	0,861	0,644	1,000	0,687	0,439	0,886
3.3	-12,347	3,887	2,871	5,568	2,668	0,671	6,787	-12,347	6,787	0,000	0,848	0,795	0,936	0,785	0,680	1,000
3.4	2,128	13,198	5,750	3,563	5,107	0,542	5,136	0,542	13,198	0,125	1,000	0,411	0,239	0,361	0,000	0,363
4	Показники фінансової стійкості та ліквідності															
4.1	0,750	0,245	0,371	0,264	0,286	*	0,404	0,245	0,750	1,000	0,000	0,250	0,038	0,082	0,000	0,314
4.2	2,170	1,263	0,991	0,704	1,180	0,344	0,690	0,344	2,170	1,000	0,503	0,354	0,197	0,458	0,000	0,189
4.3	0,333	3,081	1,692	2,785	2,491	*	1,476	0,333	3,081	0,000	1,000	0,505	0,108	0,215	0,000	0,584
4.4	0,390	0,404	-0,013	-0,756	0,436	*	-0,457	-0,756	0,436	0,961	0,973	0,623	0,000	1,000	0,000	0,250

Таблиця 2.35

Розрахунок стандартизованих значень показників ефективності діяльності підприємств в 2022 році

Показник	Фактичні значення							Мінімальне значення	Максимальне значення	Стандартизовані значення						
	ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодухівський м'ясокомбінат»			ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»сер	ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодухівський м'ясокомбінат»
1	Показники ефективності витрат															
1.1	0,687	0,926	1,171	0,884	1,014	1,156	0,934	0,687	1,171	1,000	0,505	0,000	0,592	0,323	0,030	0,488
1.2	0,124	0,093	0,145	0,101	0,036	0,129	0,230	0,036	0,230	0,544	0,704	0,438	0,662	1,000	0,517	0,000
1.3	5,004	3,601	3,930	4,940	6,048	4,504	20,332	3,601	20,332	0,084	0,000	0,020	0,080	0,146	0,054	1,000
1.4	0,511	0,736	0,842	0,640	0,785	0,848	0,659	0,511	0,848	1,000	0,332	0,020	0,619	0,187	0,000	0,560
2	Показники стану та ефективності використання ресурсів															
2.1	2,052	3,257	3,805	3,861	6,745	0,540	3,673	0,540	6,745	0,244	0,438	0,526	0,535	1,000	0,000	0,505
2.2	0,326	0,422	0,696	0,767	0,316	0,217	0,524	0,217	0,767	0,199	0,373	0,870	1,000	0,180	0,000	0,558
2.3	5,606	3,415	3,164	4,534	2,687	1,169	16,799	1,169	16,799	0,284	0,144	0,128	0,215	0,097	0,000	1,000
2.4	1367,6	1596,6	1299,7	1715,6	3643,4	726,9	404,4	404,4	3643,4	0,297	0,368	0,276	0,405	1,000	0,100	0,000
2.5	0,788	0,776	0,834	0,888	0,914	0,163	0,510	0,163	0,914	0,832	0,816	0,893	0,966	1,000	0,000	0,462
3	Показники рентабельності діяльності															
3.1	2,332	8,935	2,188	4,060	5,353	-17,501	1,447	-17,501	8,935	0,750	1,000	0,745	0,816	0,865	0,000	0,717
3.2	11,069	10,739	5,345	24,980	10,002	*	13,275	5,345	24,980	0,292	0,275	0,000	1,000	0,237	0,000	0,404
3.3	8,701	3,766	1,837	8,115	3,258	-8,408	6,075	-8,408	8,701	1,000	0,712	0,599	0,966	0,682	0,000	0,847
3.4	3,431	15,191	4,453	8,538	10,690	-6,961	4,586	-6,961	15,191	0,469	1,000	0,515	0,700	0,797	0,000	0,521
4	Показники фінансової стійкості та ліквідності															
4.1	0,786	0,351	0,344	0,325	0,326	*	0,458	0,325	0,786	1,000	0,056	0,041	0,000	0,002	0,000	0,288
4.2	2,381	1,109	1,012	0,760	1,280	0,264	0,566	0,264	2,381	1,000	0,399	0,353	0,234	0,480	0,000	0,142
4.3	0,272	1,852	1,909	2,078	2,070	*	1,185	0,272	2,078	0,000	0,875	0,094	0,000	0,004	0,000	0,495
4.4	0,376	0,115	0,019	-0,459	0,568	*	-0,515	-0,515	0,568	0,823	0,582	0,493	0,051	1,000	0,000	0,000

* – оскільки власний капітал ПП «Колос» має від'ємні значення протягом двох досліджуваних років, усім показникам, розрахованим з його використанням присвоєні граничні мінімальні значення.

З урахуванням неможливості виконання даної умови, при визначенні статистичних ваг може бути використаний принцип «недостатньої підстави Лапласа», згідно з яким (з урахуванням сутності проблеми, яка підлягає вирішенню в даній ситуації) усі первинні показники оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності та оцінки її часткових ознак мають бути однакові за своїм значенням. В таблиці 2.36 Наведемо значення статистичних ваг (коефіцієнтів значущості) для кожного показника оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності та відповідних їй складових.

Таблиця 2.36

Коефіцієнти вагомості окремих показників та компонентів оцінки ефективності діяльності підприємств м'ясопереробної галузі

№ з/п	Показник	Коефіцієнти вагомості	
		Di	Dci
	Складова ефективності витрат	1,0	0,25
1	Витрати на 1 грн продукції	0,25	
2	Зарплатоємність продукції	0,25	
3	Коефіцієнт покриття позавиробничих витрат	0,25	
4	Матеріалоємність продукції	0,25	
	Складова стану та ефективності використання ресурсів	1,0	0,25
5	Фондовіддача	0,2	
6	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,2	
7	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,2	
8	Продуктивність праці	0,2	
9	Коефіцієнт використання виробничої потужності	0,2	
	Складова рентабельності діяльності	1,0	0,25
10	Рентабельність продажів	0,25	
11	Рентабельність власного капіталу	0,25	
12	Рентабельність активів	0,25	
13	Рентабельність виробництва	0,25	
	Складова фінансової стійкості та ліквідності	1,0	0,25
14	Коефіцієнт автономії	0,25	
15	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,25	
16	Коефіцієнт фінансового ризику	0,25	
17	Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів	0,25	
	Разом	-	1,0

Джерело: розрахунки автора.

На основі отриманих стандартизованих значень показників (табл. 2.34 та 2.35) та визначених коефіцієнтів вагомості (табл. 2.36) в таблиці 2.37 проведемо

розрахунок часткових (Rчастк) та інтегрального (Rінтегр) показників підприємств в 2021 році за формулами (2.3) та (2.4).

Таблиця 2.37

Розрахунок інтегрального та часткових показників ефективності діяльності підприємств в 2021 році

№ з/п	Показник	Підприємство						
		ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	ТОВ «Салтівський м'ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ТОВ «М'ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодухівський м'ясокомбінат»
	Показники ефективності витрат	0,609	0,390	0,180	0,495	0,484	0,473	0,659
1	Витрати на 1 грн продукції	0,250	0,131	0,000	0,144	0,135	0,162	0,159
2	Зарплатоємність продукції	0,182	0,225	0,180	0,195	0,250	0,205	0,000
3	Коефіцієнт покриття поза виробничих (адміністративних, збутових та інших) витрат	0,032	0,023	0,000	0,028	0,051	0,025	0,250
4	Матеріалоємність продукції	0,145	0,010	0,000	0,128	0,047	0,081	0,250
	Показники стану та ефективності використання ресурсів	0,463	0,577	0,646	0,516	0,622	0,037	0,615
5	Фондовіддача	0,094	0,151	0,170	0,082	0,200	0,000	0,184
6	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,062	0,090	0,192	0,200	0,022	0,000	0,106
7	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,067	0,045	0,039	0,035	0,012	0,000	0,200
8	Продуктивність праці	0,064	0,091	0,066	0,073	0,200	0,037	0,000
9	Інтегральний коефіцієнт використання виробничої потужності	0,176	0,200	0,179	0,125	0,189	0,000	0,125
	Показники рентабельності діяльності	0,041	0,927	0,529	0,608	0,571	0,280	0,587
10	Рентабельність продажів	0,010	0,250	0,067	0,065	0,112	0,000	0,024
11	Рентабельність власного капіталу	0,000	0,215	0,161	0,250	0,172	0,110	0,222
12	Рентабельність активів	0,000	0,212	0,199	0,234	0,196	0,170	0,250
13	Рентабельність виробництва	0,031	0,250	0,103	0,060	0,090	0,000	0,091
	Показники фінансової стійкості та ліквідності	0,740	0,619	0,433	0,086	0,439	0,000	0,334
14	Коефіцієнт автономії	0,250	0,000	0,063	0,009	0,021	0,000	0,079
15	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,250	0,126	0,089	0,049	0,114	0,000	0,047
16	Коефіцієнт фінансового ризику	0,000	0,250	0,126	0,027	0,054	0,000	0,146

Продовження таблиці 2.37

17	Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів	0,240	0,243	0,156	0,000	0,250	0,000	0,063
Інтегральний показник ефективності діяльності (Rінтегр)		0,463	0,628	0,447	0,426	0,529	0,197	0,549
Рейтинг підприємства (R)		4	1	5	6	3	7	2

Джерело: розрахунки автора.

Одним з найбільш ефективних інструментів оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності з точки зору візуалізації даних є побудова багатокутника ефективності (рис. 2.6).

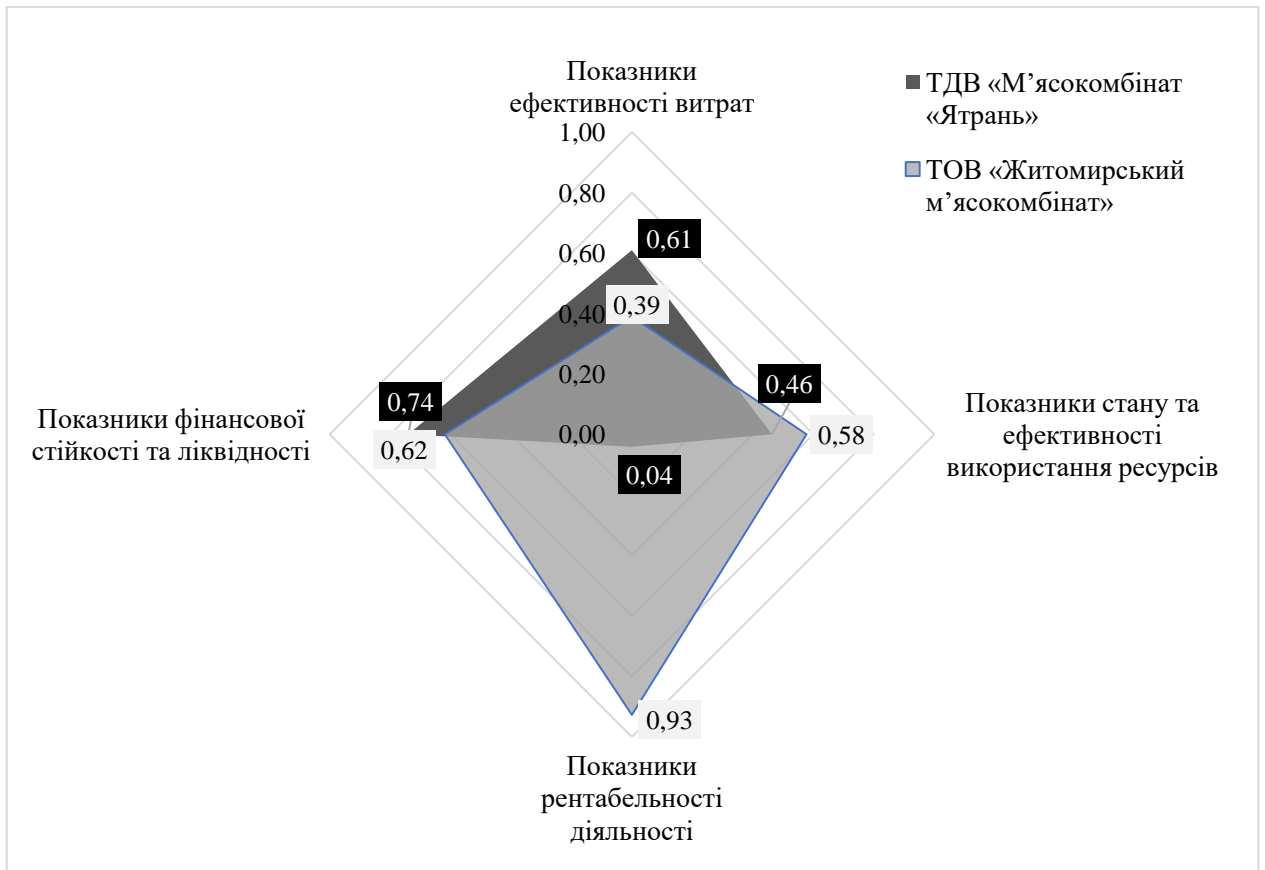

Рис. 2.6. Профілограма ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2021 році

Джерело: побудовано автором.

В таблиці 2.38 проведемо розрахунок часткових та інтегрального (Rінтегр) показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2022 році.

Розрахунок інтегрального та часткових показників ефективності діяльності підприємств в 2022 році

№ з/п	Показник	Підприємство						
		ТДВ «М' ясокомбінат «Ятрань»	ТОВ «Житомирський м' ясокомбінат»	ТОВ «Салтівський м' ясокомбінат»	ТОВ «Глобинський м' ясокомбінат»	ТОВ «М' ясокомбінат «Ювілейний»	ПП «Колос»	ПрАТ «Богодухівський м' ясокомбінат»
	Показники ефективності витрат	0,657	0,385	0,119	0,488	0,414	0,150	0,512
1	Витрати на 1 грн продукції	0,250	0,126	0,000	0,148	0,081	0,007	0,122
2	Зарплатоємність продукції	0,136	0,176	0,109	0,165	0,250	0,129	0,000
3	Коефіцієнт покриття позавиробничих витрат	0,021	0,000	0,005	0,020	0,037	0,013	0,250
4	Матеріалоемність продукції	0,250	0,083	0,005	0,155	0,047	0,000	0,140
	Показники стану та ефективності використання ресурсів	0,371	0,428	0,539	0,624	0,655	0,020	0,505
5	Фондовіддача	0,049	0,088	0,105	0,107	0,200	0,000	0,101
6	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,040	0,075	0,174	0,200	0,036	0,000	0,112
7	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,057	0,029	0,026	0,043	0,019	0,000	0,200
8	Продуктивність праці	0,059	0,074	0,055	0,081	0,200	0,020	0,000
9	Інтегральний коефіцієнт використання виробничої потужності	0,166	0,163	0,179	0,193	0,200	0,000	0,092
	Показники рентабельності діяльності	0,628	0,747	0,465	0,870	0,645	0,000	0,622
10	Рентабельність продажів	0,188	0,250	0,186	0,204	0,216	0,000	0,179
11	Рентабельність власного капіталу	0,073	0,069	0,000	0,250	0,059	0,000	0,101
12	Рентабельність активів	0,250	0,178	0,150	0,241	0,170	0,000	0,212
13	Рентабельність виробництва	0,117	0,250	0,129	0,175	0,199	0,000	0,130
	Показники фінансової стійкості та ліквідності	0,706	0,478	0,245	0,071	0,371	0,000	0,231
14	Коефіцієнт автономії	0,250	0,014	0,010	0,000	0,000	0,000	0,072
15	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,250	0,100	0,088	0,059	0,120	0,000	0,036
16	Коефіцієнт фінансового ризику	0,000	0,219	0,023	0,000	0,001	0,000	0,124
17	Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів	0,206	0,145	0,123	0,013	0,250	0,000	0,000
	Інтегральний показник ефективності діяльності (Rінтегр)	0,590	0,509	0,342	0,513	0,522	0,043	0,468
	Рейтинг підприємства (R)	1	4	6	3	2	7	5

Джерело: розрахунки автора.

На рисунку 2.7 представимо у графічному вигляді профіль ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2022 році.

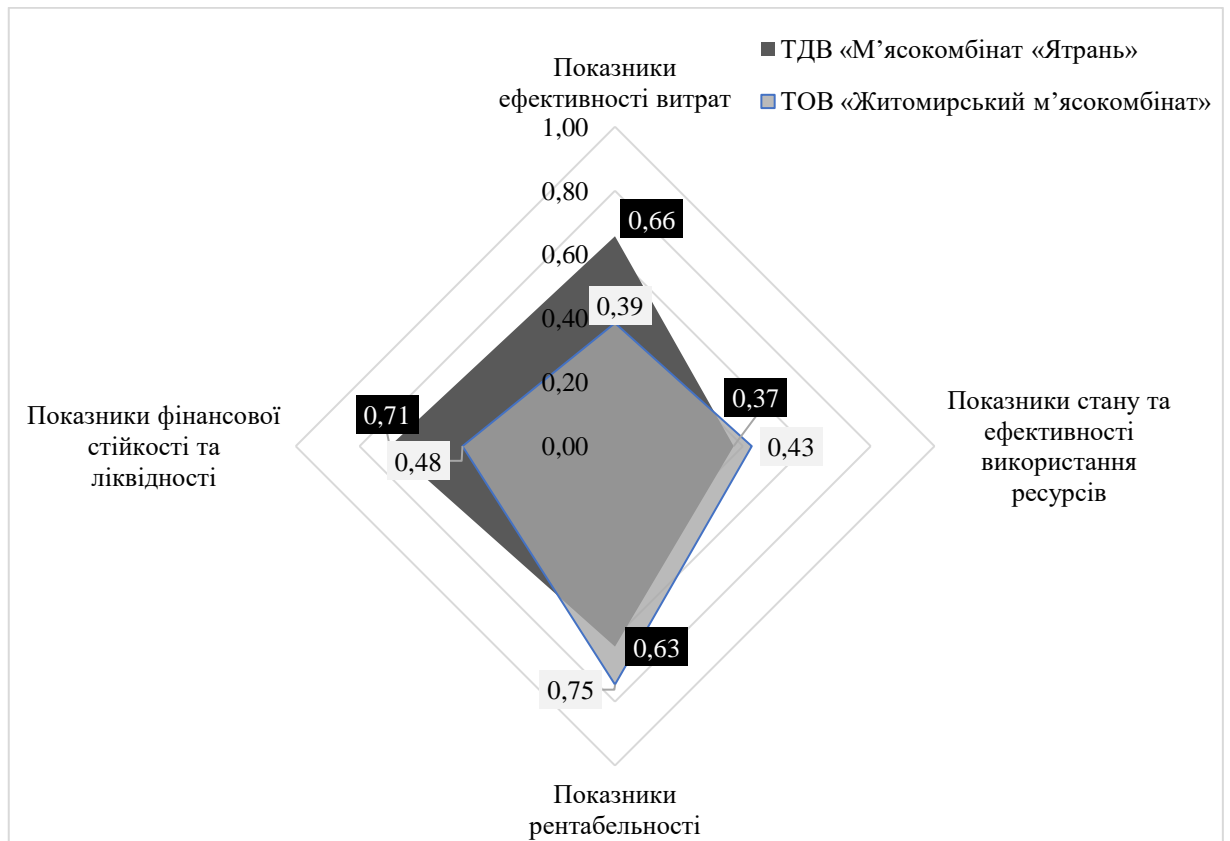

Рис. 2.7. Профілограма ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2022 році

Джерело: побудовано автором.

Як свідчать розрахунки, наведені в таблицях 2.37 та 2.38 та з побудованих діаграм (рис. 2.6 та 2.7) підприємства мають значні відмінності один від одного з точки зору сильних та слабих сторін оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності, проте в цілому обидва можуть бути віднесені до лідерів галузі за більшою кількістю як кількісних (виробнича потужність, обсяги виробленої та реалізованої продукції, капітали підприємств, витрати на маркетинг та просування, розмір виробничих фондів тощо), так і якісними критеріями (рівень використання виробничої потужності, ефективність використання виробничих ресурсів, рівень продуктивності праці та технічної оснащеності тощо). Заслуговує на увагу також той факт, що ситуація на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» більш стабільна, ніж на ТДВ «М'ясокомбінат

«Ятрань» (навіть незважаючи на отриманий рейтинг №1 в 2022 році), про що свідчить профілі підприємств, відображені на рисунках 2.6 та 2.7.

В 2021 році ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» мало посередній рівень ефективності виробничо-господарської діяльності, що було зумовлено, головним чином, значною збитковістю діяльності: саме показники рентабельності діяльності на профілограмі за 2021 рік мали незадовільні значення, решта функціональних складових мали або посередні (показники стану та ефективності використання ресурсів та витрат) або високі (показники фінансової стійкості та ліквідності) значення. В 2022 році підприємству вдалося подолати збитковість, що призвело до вирівнювання профілю підприємства та забезпечило йому позицію лідера по досліджуваній виборці підприємств.

ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» як в 2021, так і в 2022 році має збалансований профіль ефективності виробничо-господарської діяльності, хоча можна виділити як сильні, так і слабкі сторони підприємства. Так, в 2021 році найбільш слабкою стороною підприємства була низька ефективність управління витратами, насамперед позавиробничими (адміністративними, збутовими та іншими операційними), що однак не завадило отриманню високих прибутків та забезпеченню високої рентабельності діяльності (найбільш сильна сторона підприємства). Варто також відзначити, що в 2022 році ситуація на підприємстві майже не змінилася: неефективне управління позавиробничими витратами залишилося головною вадою підприємства, а здатність генерувати значний прибуток – головною сильною стороною.

Зазначені факти визначають відповідні резерви підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та мають бути використані при розробці відповідних заходів.

На рисунках 2.8 та 2.9 відобразимо результати розрахунків інтегрального показника ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств.

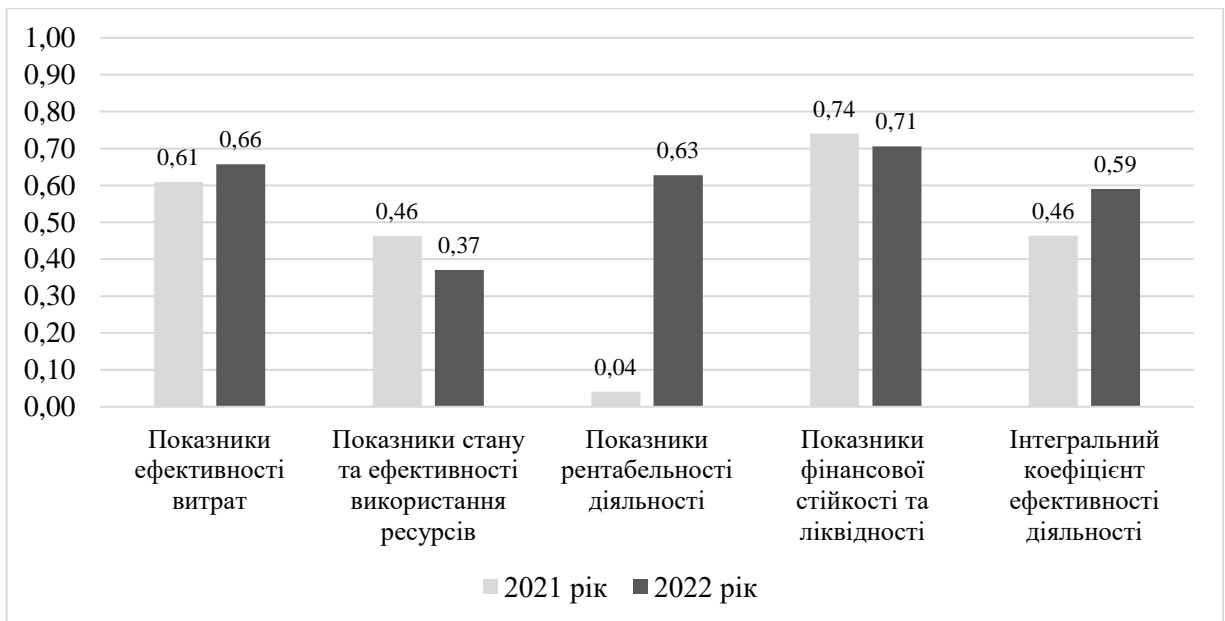

Рис. 2.8. Динаміка узагальнюючих характеристик ефективності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Джерело: побудовано автором.

В 2022 році порівняно з 2021 роком підвищився інтегральний показник ефективності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань». В цілому найвищий рівень ефективності спостерігається по показникам фінансової стійкості та ліквідності, тобто структура капіталу підприємства та його активів є довгостроковою сильною стороною підприємства, що має бути використане ним для досягнення цілей, насамперед стратегічних. Порівняно високі та стабільні значення показників ефективності управління витратами також дозволяють визначити цю сферу менеджменту як таку, яка визначає конкурентні переваги підприємства (насамперед, короткострокові). В 2022 році за рахунок значного зростання чистого прибутку та подолання збитковості значно покращилися показники рентабельності: саме за рахунок їх зростання підприємство стало лідером за рівнем ефективності виробничо-господарської діяльності. Проте з урахуванням того, що підприємство не забезпечило стабільно високих рівнів рентабельності, вважати прибутковості діяльності сильною стороною підприємства, на нашу думку, передчасно та недостатньо обґрунтовано. Середні найнижчі рівні складових інтегрального рівня спостерігаються за показниками ефективності використання ресурсів, що дозволяє визначити цей напрямок управління як найслабший (серед інших, які розглядаються в межах

досліджуваного предмета) та такий, який необхідно покращувати. Таким чином, для ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» найбільшу актуальність в контексті вирішення питань підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності мають заходи, спрямовані на інтенсифікацію і раціоналізацію використання виробничих ресурсів, а також їхнє оптимальне відтворення.

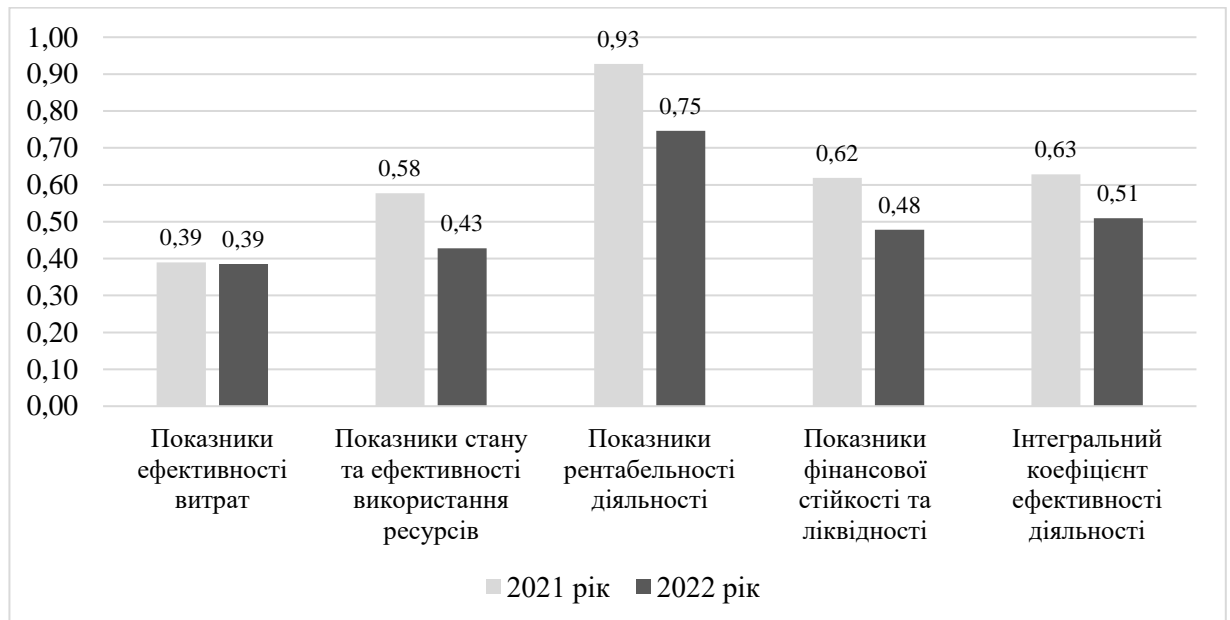

Рис. 2.9. Динаміка узагальнюючих характеристик ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Джерело: побудовано автором.

В 2022 році порівняно з 2021 роком, на відміну від попереднього підприємства, рівень ефективності діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» знизився на 0,12. Негативна динаміка інтегрального показника пов'язана з негативними змінами усіх складових (окрім ефективності витрат, які навіть не зменшившись, залишились найбільш значною вадою та слабкою стороною підприємства). Таким чином, можна констатувати загальне зниження ефективності виробничо-господарської діяльності. Незважаючи на некритичний негативний тренд показників, з урахуванням комплексності негативних змін, підприємство потребує якнайскоріших заходів, спрямованих на найбільш вразливі функціональні складові, а саме ефективність управління витратами та виробничими ресурсами. При цьому значні резерви підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності незважаючи на зниження приватного

показника прибутковості діяльності, містяться у здатності стабільно генерувати високий прибуток.

Висновки до розділу 2

Комплексний аналіз ринкової ситуації показав, що м'ясопереробна галузь є важливим елементом економічної системи країни як з точки зору забезпечення продовольчої безпеки, так і з точки зору наповнення бюджетів усіх рівнів коштами та забезпечення робочими місцями. Аналіз динаміки кількісних показників ринку показав, що падіння обсягів виробництва сировини, що спостерігається починаючи з 2014 року по усіх сегментах, є наслідком загального кризового стану в економіці, що було значно підсилено загальними кризовими явищами, викликаними пандемією Ковід, та особливо війною з рф. Аналіз проблем, які доводиться долати м'ясопереробним підприємствам, дозволяє виділити такі найбільш вагомі: територіальна розосередженість сільськогосподарських підприємств і господарств населення внаслідок чого виникає дефіцит сировини, нетривалий термін реалізації певних видів готової продукції, скорочення експорту м'ясної продукції, недосконалість податкового механізму та недостатність державної підтримки. Аналіз ринку продуктів переробки м'яса дозволяє зробити висновок, що він характеризується жорсткою конкуренцією. Кожен виробник ковбасних виробів, як правило, випускає продукцію під декількома торговельними марками, які позиціонуються в різних цінових сегментах. Серед продуктів переробки м'яса найбільшу питому вагу займають ковбасні вироби, які і визначають загальну ситуацію на ринку. Незважаючи на значні труднощі та проблеми, з яким стикається галузь, вона як і раніше зберігає значний потенціал для росту та інтенсивного розвитку. Для реалізації резервів галузі необхідне удосконалення механізму економічних відносин, який має забезпечувати дотримання закону вартості при формуванні цінової політики; впровадження державної підтримки, у тому числі за рахунок державного бюджету на розвиток тваринництва; спрощення податкового, дотаційного та кредитного механізмів; оновлення матеріально-технічних ресурсів. Все це, безумовно може і має бути реалізовано в повній мірі лише після

завершення війни, в той час, як сьогодні основною задачею галузі є виживання та забезпечення самофінансування підприємств, для чого має бути розроблений відповідний механізм державного регулювання та підтримки.

Діагностику та визначення резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності було проведено на прикладі ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» та ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат». Обидва підприємства є великими виробниками м'ясної продукції в національному масштабі. Беручи до уваги особливості формування виробничої програми, широту асортименту продукції, загальні масштаби діяльності, наявність брендів, контрольований сегмент ринку, рівень лояльності покупців можна зробити висновок, що підприємства в значній мірі схожі.

Проведений аналіз господарської діяльності показав, що незважаючи на значну схожість за потенціалом в цілому та його структурними елементами зокрема, підприємства мають значні відмінності, серед яких найбільш вагомою є те, що незважаючи на значні зовнішні небезпеки, ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» має стабільне внутрішнє середовище та збалансовані господарські процеси, наслідком чого є висока здатність до генерування стабільно високих прибутків. В свою чергу ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» в цілому демонструє набагато менший рівень стабільності узагальнюючих показників. Діагностика ефективності діяльності, яка проводилася за допомогою методу інтегральної оцінки, показала, що для ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань», який має високі показники ефективності управління витратами, а також характеризується структурою капіталу та активів, наближених до оптимального співвідношення, найбільш актуальними є заходи по оптимізації використання виробничих ресурсів. Відносно ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», то його найбільш сильною стороною є висока прибутковість діяльності, що має бути використано для нівелювання слабких сторін підприємства, насамперед, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів та управління витратами, передусім, позавиробничими.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Впровадження комплексної механізованої лінії Laska для виробництва сосисок на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Результати діагностики виробничо-господарської діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» показали, що підприємство, незважаючи на складну зовнішню ситуацію, викликану військовими діями, є ефективним та посідає лідируючі позиції на ринку продукції переробки м'яса. Незважаючи на це, було відзначено, що на підприємстві є ознаки дестабілізуючих процесів, що мало прояв у динаміці кінцевих фінансових показників. Зазначені обставини, а також непрямі негативні наслідки військових дій, як-от падіння платоспроможного попиту та відтік робочої сили за кордон, висувають на перший план заходи, спрямовані на оптимізацію та скорочення витрат (короткострокові цілі, які не забезпечують досягнення довгострокових конкурентних переваг). За умови закінчення війни та стабілізації ситуації, безумовно, мають бути розроблені та впроваджені заходи іншого спрямування, а саме впровадження інновацій (насамперед, техніко-технологічних), оптимізація та розвиток продуктових стратегій, горизонтальна та вертикальна диверсифікація, комплексні заходи маркетингового характеру тощо, які і забезпечуватимуть досягнення переваг більш високого рівня (за М. Портером) [74, с. 211].

В умовах необхідності першочергової економії витрат та фактичного браку робочої сили, комплексна механізація та автоматизація набувають виключної актуальності, оскільки дозволяють за рахунок більшої енергоефективності, скорочення витрат на капітальний, середній та поточний ремонти, зниження рекламцій та вивільнення робочої сили досягти економії, а також в значній мірі забезпечити передумови підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємства в цілому.

Сьогодні на підприємстві для виробництва сосисок використовується комплексна потокова лінія, яка має високу ступінь фізичного, а головне,

морального зносу.

Аналіз досвіду проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва сосисок інших провідних підприємств галузі, а також моніторинг пропозицій виробників устаткування та їх дилерів дозволяє визначити як потенційно високо ефективний та доцільний для впровадження на підприємстві проєкт установки комплексно механізованої потокової лінії виробництва сосисок Laska, яка має високу ступінь автоматизації технологічного процесу та більш енергоефективна [75].

Таким чином, планується, що установка нової лінії дозволить за рахунок більшої автоматизації технологічного процесу скоротити витрати на оплату праці з відповідним єдиним соціальним внеском, зменшити витрати на енергоресурси за рахунок більш високого технічного рівня нового обладнання та в більш тривалому періоді за рахунок підвищення якості технологічних операцій дозволить збільшити попит на продукцію підприємства (сосисок) та стане таким чином фактором досягнення середньострокових та стратегічних цілей підприємства.

Оцінимо економічну ефективність заходу.

Спочатку визначимо зміну поточних витрат, пов'язаних з заміною устаткування.

В таблиці 3.1 представлена основна техніко-економічна інформація щодо замінюваного та впроваджуваного устаткування.

Таблиця 3.1

Техніко-економічна характеристика замінюваного та впроваджуваного устаткування

Показник	Замінюване устаткування						Впроваджуване устаткування
	Стіл робочий ИПКС-075 1,5-П	Куттер ИПКС-032	Камера термічна КТД-250	Камера холодильна ИПКС-033-СТ6	Шприц ИПКС-047	Кліпсація (ручна операція)	Автоматизована лінія виробництва сосисок Laska
Технічна норма продуктивності (норма виробітку по операції), кг / год.		100	100	100	100	100	100
Маса, кг.	120	250	700	550	20		1300
Габаритні розміри, мм:							
-довжина	900	400	1200	1100	250		2500
-ширина.	1200	800	1900	1300	300		7200
Споживання електроенергії, кВт/год	-	12	22	10	1,5	-	24
Чисельність обслуговуючого персоналу (норма обслуговування), осіб у зміну:							
3 розряду						2	
4 розряду		0,5	1	0,5	1		2
Ціна придбання устаткування, грн	-	-	-	-	-	-	800000
Первісна вартість обладнання, грн	6000	45000	150000	120000	9000	-	-
Ступінь зносу обладнання, %	80	80	80	80	80	-	-

Джерело: [71;75].

Нормативно-довідкова інформація, використовувана при розрахунках представлена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Нормативно-довідкова інформація використовувана для розрахунків

Показник	Позначення	Значення
1. Норматив відрахувань у соціальні фонди (єдиний соціальний внесок), % від основної й додаткової зарплати.	V_{cf}	22
2. Норма амортизації устаткування, %	HA_y	20
3. Норма витрат на ремонтні роботи устаткування, %	HP_y	10
4. Норма витрат по утриманню й експлуатації устаткування, %	$HУу$	3,6
5. Річний фонд робочого часу, годин	Φ_p	2000
6. Собівартість 1 квт/год електроенергії (без ПДВ), грн	C_e	3,456
7. Коефіцієнт використання інженерного ресурсу	Kip	0,8
8. Годинна тарифна ставка робітника 3 розряду, грн 4 розряду, грн	TCr	57,7 64,9
9. Граничний строк окупності інвестицій, років	T	4

Джерело: [76].

Розрахунок поточних витрат по устаткуванню

Для розрахунку витрат по експлуатації устаткування зробимо розрахунок капітальних вкладень по ньому.

Капіталовкладення (інвестиції) в основні засоби по заходу будуть являти собою суму наступних видів витрат:

$$I_u = C + Tr + Mn + In + OZ_{zal} + D - L,$$

де C – вартість впроваджуваного устаткування (C);

Tr – транспортні витрати (5% від вартості впроваджуваного устаткування);

Mn – вартість монтажних робіт (10% від вартості впроваджуваного устаткування);

In – інші витрати (2% від вартості впроваджуваного устаткування);

OZ_{zal} – залишкова вартість устаткування, що замінюється;

D – витрати на демонтаж замінюваного устаткування (2% від вартості устаткування, що демонтується);

L – ліквідаційна вартість устаткування, що замінюється (приймаємо нуль).

Сумарна первісна вартість устаткування, що замінюється становить $6000 + 45000 + 150000 + 120000 + 9000 = 330000$ грн.

Сумарна залишкова вартість устаткування, що замінюється становить $330000 \cdot (1 - 0,8) = 66000$ грн.

$I_y = 800000 + 800000 \cdot 0,05 + 800000 \cdot 0,10 + 800000 \cdot 0,02 + 330000 \cdot 0,02 + 66000 = 1008600$ грн.

Первісна вартість впроваджуваного устаткування:

$O_3 \text{ перв} = Ц + Tr + Mn + In = 800000 + 800000 \cdot 0,05 + 800000 \cdot 0,10 + 800000 \cdot 0,02 = 936000$ грн.

Амортизація устаткування:

– замінюваного (A_y^3)

$A_y^3 = 330000 \cdot 0,20 = 66000$ грн;

– впроваджуваного (A_o^B)

$A_y^B = 936000 \cdot 0,20 = 187200$ грн;

Витрати на ремонтні роботи по устаткуванню:

– замінюваному (Bp^3)

$Bp^3 = 330000 \cdot 0,1 = 33000$ грн;

– впроваджуваному (Bp^B)

$Bp^B = 936000 \cdot 0,1 = 93600$ грн;

Витрати на утримання і експлуатацію устаткування:

– замінюваного (Bue^3)

$Bue^3 = 330000 \cdot 0,036 = 11880$ грн;

– впроваджуваного (Bue^B)

$Bue^B = 936000 \cdot 0,036 = 33696$ грн;

Витрати на енергоресурси, що споживає устаткування.

Сумарна потужність замінюваного устаткування складає $12 + 22 + 10 + 1,5 = 45,5$ кВт/год. В таблицях 3.3 та 3.4 визначимо витрати по енергоресурсах, що споживаються устаткуванням.

Таблиця 3.3

Витрати по енергоресурсах, що споживає замінюване устаткування

Найменування	Од. вим.	Річне споживання	Вартість одиниці, грн	Річні видатки, грн
Електроенергія	кВт/год	72800 (2000 x 45,5 x 0,8)	3,456	251597,0

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Таблиця 3.4

Витрати по енергоресурсах, що споживає замінюване устаткування

Найменування	Од. вим.	Річне споживання	Вартість одиниці, грн	Річні видатки, грн
Електроенергія	кВт/год	38400 (2000 x 24 x 0,8)	3,456	132710,0

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Основна і додаткова заробітна плата робітників, що обслуговують устаткування (Зод):

$$\text{Зод} = \text{ТС}_{\text{год}} * (1 + \text{Кпд}) * \text{Фр} * (1 + \text{Кд}), \quad (3.1)$$

де $\text{ТС}_{\text{год}}$ – годинна тарифна ставка, грн;

Фр – річний фонд робочого часу одного працівника, годин;

Кпд – коефіцієнт для визначення премій і доплат, 0,2;

Кд – коефіцієнт для визначення додаткової заробітної платні, 0,15.

– замінюване ($\text{З}_{\text{од}}^{\text{з}}$)

$$\text{З}_{\text{од}}^{\text{з}} = (57,7 * 2 + 64,9 * 3) * 1,2 * 2000 * 1,15 = 855876 \text{ грн};$$

– впроваджуване ($\text{З}_{\text{од}}^{\text{в}}$)

$$\text{З}_{\text{од}}^{\text{в}} = 64,9 * 2 * 1,2 * 2000 * 1,15 = 358248 \text{ грн.}$$

Відрахування в соціальні фонди на основі заробітної плати робітників, що обслуговують устаткування (22%) (єдиний соціальний внесок):

– замінюване ($\text{В}_{\text{сф}}^{\text{з}}$)

$$\text{В}_{\text{сф}}^{\text{з}} = 855876 * 0,22 = 188293 \text{ грн};$$

– впроваджуване ($\text{В}_{\text{сф}}^{\text{в}}$)

$$\text{В}_{\text{сф}}^{\text{в}} = 358248 * 0,22 = 78815 \text{ грн.}$$

Для розрахунку сумарних поточних витрат по замінюваному й впроваджуваному устаткуванню складемо таблицю 3.5.

Таблиця 3.5

Сумарні експлуатаційні витрати по устаткуванню (річні), грн

Найменування витрат	Устаткування	
	Замінюване	Впроваджуване
Амортизація устаткування	66000	187200
Витрати на ремонтні роботи по устаткуванню	33000	93600
Витрати на утримання й експлуатацію устаткування	11880	33696
Витрати по електроенергії, що споживається устаткуванням	251597	132710
Основна й додаткова заробітна плата робітників, що обслуговують устаткування	855876	358248

Продовження таблиці 3.5

Єдиний соціальний внесок на основі заробітної плати робітників, що обслуговують устаткування	188293	78815
Разом	1406646	884269

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Таким чином, в результаті заміни технологічної лінії поточні витрати по устаткуванню скоротяться на 522377 грн (1406646 – 884269).

В даному випадку прибуток від впровадження заходу буде визначатися зниженням поточних витрат, тобто зростання прибутку складе 522377 тис. грн.

Діяльність ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» в 2022 році високоприбуткова (чистий прибуток склав 47053 тис. грн), а тому джерелом коштів для впровадження заходу будуть власні, що не потребуватиме залучення зовнішніх джерел фінансування (банківського кредиту), отже остаточне значення фінансового результату від впровадження заходу не зміниться.

Плановий чистий прибуток в результаті реалізації проєкту складе:

$$\text{ЧП} = \text{П} - \text{П} * 0,18, \quad (3.2)$$

де 0,18 – відсоткова ставка податку на прибуток, %

$$\text{ЧП} = 522377 - 522377 * 0,18 = 428349 \text{ грн.}$$

Для оцінки економічної ефективності проєкту розрахуємо та дамо оцінку таким показникам, як чистий приведений дохід (NPV), внутрішня норма доходності (IRR), індекс доходності, рентабельність інвестицій та строк окупності інвестицій з використанням процедури дисконтування.

Строк окупності інвестицій без урахування фактора часу (без дисконтування) становить:

$$T = I_y / \text{ЧП}, \quad (3.3)$$

$$T = 1008600 / 428349 = 2,35 \text{ року.}$$

Оцінимо нижче інвестиційну привабливість проєкту, для чого використаємо такі показники, як чистий приведений дохід (NPV), внутрішня норма прибутковості (IRR), індекс доходності (ІД), період окупності (ПО).

Розрахунки показників інвестиційної привабливості проєкту представимо в таблиці 3.6.

Розрахунок показників інвестиційної привабливості проекту заміни технологічної лінії на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Показник	Роки					Разом
	0	1	2	3	4	
Іу, сума інвестованих у проєкт коштів, усього, тис. грн	1008,6					1008,6
Середньозважена вартість капіталу (ставка дисконтування), %	20					
Дисконтний множник	1	0,8333	0,6944	0,5787	0,4823	
ЧІ, чиста (приведена) вартість інвестованих у проєкт коштів, тис. грн	1008,6					1008,6
Приріст чистого прибутку від проєкту, тис. грн		428,3	428,3	428,3	428,3	
Приріст амортизації в результаті реалізації проєкту, тис. грн		121,2	121,2	121,2	121,2	
Грошовий потік від проєкту, тис. грн		549,5	549,5	549,5	549,5	2198,2
Дисконтований грошовий потік у році, тис. грн		458,0	381,6	318,0	265,0	1422,6
Дисконтований грошовий потік наростаючим підсумком, тис. грн		458,0	839,6	1157,6	1422,6	
NPV, тис. грн	NPV = 1422,6 – 1008,6					414,0
IRR,%	ВСД (функція Excel)					41
ІД	ІД = 1422,6/1008,6					1,41
ПО, років	ПО = $2 + \frac{1008,6 - 839,6}{318,0}$					2,53

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Визначені в таблиці показники інвестиційної привабливості проєкту свідчать про високий рівень його ефективності: показник NPV більше 0, PI більше 1, термін окупності не перевищує чотирьох років, показник внутрішньої ставки доходності знаходиться на високому рівні.

3.2. Впровадження проєкту по виробництву м'ясного хлібу (meat-loaf) на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Проведений у другому розділі роботи аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, дають підстави стверджувати, що в цілому

провідними організаційно-технічними напрямками підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства є:

- розширення та оптимізація асортименту продукції, що випускається;
- покращення якості продукції і зовнішнього її оформлення;
- покращення використання виробничих потужностей;
- впровадження нової і модернізація існуючої техніки;
- покращення використання матеріальних ресурсів;
- впровадження передових технологій;
- раціоналізація і здешевлення транспортування сировини тощо.

Узагальнено основні тенденції розвитку досліджуваної галузі (Т – Технологія (технологічні інновації), А – Впровадження технології (продуктові інновації), М – сегменти ринку (маркетингові інновації), О – організаційно-управлінські інновації та впровадження (модель ТАМО)) [77] можуть бути представлені наступним чином:

- екологічність;
- низькокалорійність;
- натуральність.

Модель ТАМО для досліджуваного підприємства та галузі в загальному вигляді може бути представлена у вигляді наступних заходів:

Т:

- виключення або зниження в рецептурах продукції сировини, яка містить шкідливі речовини;
- збагачення продукції жиророзчинними та водорозчинними вітамінами, харчовими волокнами з пребіотичними властивостями тощо;
- збільшення термінів зберігання, запобігання мікробіологічного, гідролітичного і окислювального псування продукції.

А:

- продукція типу «лайт» (низькокалорійна);
- продукція «еко» та «без гмо».

М:

- еко-магазини або еко-відділи в магазинах;

- інтернет-магазини натуральних продуктів.

О:

- відкриття малих («домашніх») виробництв;
- збут через інтернет-магазини.

Через те, що досліджуване підприємство має стабільну розгалужену систему збуту продукції, є добре ідентифікованим споживачами, має бренди, ознаки Т та А можна вважати для нього визначальними.

Таким чином, серед значної кількості чинників забезпечення високої ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», ефективність продуктивних стратегій вбачається як один з визначальних.

Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів дає підстави стверджувати про наявність тенденції до скорочення споживання українськими споживачами дорогої продукції (продукції преміум-сегменту): сирокочених та сиров'ялених ковбас, варених ковбас та сосисок вищого сорту, баликів, буженини тощо. Основною причиною такої тенденції є значне скорочення платоспроможного попиту через війну при значному зростанні цін на сировину та енергоносії, що примушує виробників збільшувати ціни на продукцію. Отже, продуктова стратегія ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», яка має забезпечити зростання ефективності його виробничо-господарської діяльності, а також конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості може бути виражена як «розширення асортименту продукції (здійснення асортиментних зсувів) у бік впровадження у виробництво якісної м'ясної продукції нижнього цінового сегменту (економ-сегменту)».

В якості такої продукції може бути запропонований «мясний хліб» (мітлоф). М'ясний хліб, інколи ковбасний хліб – вид ковбасних виробів, запечених без оболонки в формі чотиригранних батонів масою 0,5–2,5 кг. М'ясний хліб з вигляду нагадує формовий житній хліб, має обсмажену верхню поверхню зі скоринкою, що захищає фарш від зовнішнього впливу, і гладкі бічні та нижню поверхню. На розрізі м'ясний хліб має рожевий колір. За смаком м'ясний хліб схожий на варену ковбасу, має пружну консистенцію, але меншої

вологості, зі своєрідним присмаком від випікання та без типового аромату копчення [78, с. 401].

Вперше м'ясний хліб згадується в рецептурниках Марка Габія Апіція, який жив у V столітті в Стародавньому Римі [78, с. 402]. В німецькій, австрійській та швейцарській кухні м'ясний хліб відомий під назвою «леберкезе» (нім. *Leberkäse* – букв. «печінковий сир»). За легендою ковбаса леберкезе з'явилася в кінці XVIII століття в курфюрстві Баварія. Має характерну прямокутну форму хлібної буханки та запікається в формах для паштета. Спочатку в яловичий або свинячий фарш для леберкезе додавали лівер, в сучасних рецептах він практично відсутній, тому точніше таку ковбасу називати по-німецьки «флайшкезе» (нім. *Fleischkäse* – «м'ясної сир»). Згадка сиру в назві пов'язано виключно з формою ковбасного виробу. Леберкезе може сервірувати з гарніром в якості основної страви. Бутерброд з леберкезе – популярна вулична їжа в Німеччині та Австрії [78, с. 402].

Одне з основних завдань для розробників нових видів м'ясних виробів – створення продуктів, що володіють комплексом заданих корисних властивостей і мають високі споживчі якості. Як було зазначено вище, за складом фаршу м'ясні хліби схожі з вареними ковбасами, але відрізняються відсутністю оболонки і приготуванням. Відсутність оболонки дозволяє оцінити не тільки консистенцію хліба на розрізі, а й зовнішній вигляд продукту, що збільшить його окупність. Особливістю виробництва м'ясних хлібів є те, що ковбасний фарш не набивається в оболонку, а вкладається щільно в металеві форми. На хлібі є скоринка, що оберігає виріб від висихання і псування. Готовий продукт загортають у пергамент або целофан, наклеюють етикетку з вказівкою найменування хліба та дати вироблення. Все це свідчить про те, що більшість обладнання наявних на м'ясопереробних підприємствах підходить для виробництва м'ясних хлібів, а значить введення цієї продукції в асортимент не спричинить великих економічних витрат.

М'ясні хліби – джерело повноцінних білків, тваринного жиру, необхідних мінеральних солей і вітамінів. Виготовлення м'ясних хлібів – це один з методів консервування м'яса і м'ясопродуктів, використовуваний з метою запобігання

псування і продовження термінів зберігання вихідної сировини. При виробництві м'ясних хлібів у вихідній сировині в максимальному ступені зберігаються всі компоненти, необхідні для розвитку організму людини і підтримки його життєдіяльності. М'ясні хліби в порівнянні з вареними ковбасами містять менше вологи, мають більш щільну консистенцію і приємний специфічний присмак. Більшість м'ясних хлібів має назви, рецептуру і вид на розрізі такі ж, як і варені ковбаси.

На сьогоднішній день все більшою популярністю користується м'ясна продукція з різними рослинними добавками, так як це додає специфічний смак продукту. Використання якісного рослинної сировини при виробництві м'ясопродуктів дозволяє не тільки збагатити їх біологічно активними речовинами, але і нормалізувати кислотність в організмі людини, підвищити засвоюваність, що сприяє підвищенню опірності людей шкідливому впливу навколишнього середовища. Широкий асортимент м'ясних хлібів передбачає різні добавки в рецептуру, які дозволяють придбати покупцеві продукцію на будь-який смак. Популярності цієї групи сприяє гармонійно поєднуються форму, смак, аромат і колір – те, що фахівці харчової індустрії називають органолептичними властивостями. З урахуванням цих характеристик продукт стає повноцінним, відповідає своїй назві, користується попитом

Технологічний процес виробництва м'ясного хлібу представлений наступними технологічними операціями (етапами виробництва) [78, с. 404]:

Підготовка м'ясної сировини

Підготовка м'ясної сировини полягає в прийманні, зачистці, обробленні напівтуш і обвалювання. Далі обвалене м'ясо жилують. Яловиче м'ясо звільняють від жил і нарізають шматками вагою в 400 г. Свинина звільняється від жирових відкладень, хрящів і сполучної тканини. Шпик подрібнюють на шпигорізці кубиками розміром 5-6 мм.

Посол сировини

Для засолу на кожні 100 кг яловичого м'яса береться 2-2,5 кг солі, 5,6 г нітриту натрію і 110 г цукру. Свинина переробляється несоленою.

Витримка

Посолене м'ясо витримується від 56 годин при 3-4°C.

Подрібнення

Посолене і витримане яловиче м'ясо подрібнюється на м'ясорубці з решіткою в 2–6 мм. Напівжирна свинина нарізається на шматки в 16–20 мм.

Приготування білкового напівфабрикату

Одночасно з вищевказаними операціями готують білковий напівфабрикат. Для приготування білкового напівфабрикату яловичі вуха і губи подрібнюють на вовчку з діаметром решітки 2–3 мм. Змішують з водою гідромодулем у співвідношенні 1:1. Суміш прогривають до 40°C. При температурі 40°C протепсін проявляє свою максимальну протеолітичну активність по відношенню до м'ясних білків.

Ферментний препарат Протепсін вносять у кількості 0,1% до маси сировини і проводять гідроліз протягом 1,5 години. Після гідролізу суміш нагрівають до температури 80-90°C протягом 15–20 хвилин з метою інактивації ферментного препарату. Зайву вологу видаляють за допомогою сита. Суміш подрібнюють і гомогенізують.

Білковий напівфабрикат багатий вільними амінокислотами (45–63%), вітамінами В1, В2, А, Е (0,9–1%) і мікроелементами (0,5–0,7%).

Приготування фаршу на куттері

Подрібнене м'ясо обробляється на куттері 3–5 хв при додаванні льоду або холодної води в кількості 35% від маси сировини, вносять подрібнений шпик, білковий напівфабрикат, спеції і прянощі.

Формування хлібів

Форми з нержавіючого металу або луджені, попередньо змазані свинячим топленим жиром, щільно заповнюють фаршем, не допускаючи наявності пір і повітряних порожнин. Наповнюють форми вручну за допомогою вакуумних шприців або спеціальними машинами. Маса фаршу в кожній формі 2–2,5 кг.

Запікання (термічна обробка)

Фарш у формах поміщають в конвеєрні або ротаційні печі, прогріті до температури 150°C, і запікають. Час запікання 150 хв до досягнення температури в центрі хліба 69–71°C.

Готові м'ясні хліба звільняють від форм. Для додання м'ясного хліба товарного вигляду (надання скоринки по всій поверхні) рекомендується протягом 30 хв витримати хліб в печах при 130–150°C.

Охолодження і запакування

М'ясні хліба укладають в один ряд на столах з нержавіючого металу і охолоджують при температурі не вище 4°C до температури в товщі хліба 0-15°C.

Охолоджені м'ясні хліби загортають у серветки з целофану, пергаменту, підпергаменту і укладають в оборотну тару.

Провівши огляд ринку технологічного устаткування найефективнішим с точки зору мінімізації витрат на придбання, транспортування, монтаж та обслуговування при забезпеченні високої якості продукції, що планується до виробництва, вбачається впровадження на підприємстві частини технологічної лінії по виробництву вареної ковбасної продукції ДП-260602-91-2008 (без шприця, кліпсатора, та термокамери) та універсального жарочного апарату РVP-2 [79, с. 201]. Відповідно до паспортних даних площа, яку займає устаткування складає 36 м² (3м*12м). На підприємстві у виробничій будівлі є вільна ділянка достатнього розміру, отже установка нової технологічної лінії не потребуватиме будівельних робіт.

Техніко-економічна характеристика впроваджуваного устаткування наведена в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Техніко-економічна характеристика впроваджуваного устаткування

Показник	Позначення	Устаткування та малоцінні швидкозношуємі предмети		
		Лінія ДП-260602-91-2008	Універсальний жарочний апарат РVP-2	Контейнери для випікання
Кількість одиниць устаткування	К	1	1	50
Технічна норма продуктивності, кг/год	Нп	75,0	75,0	-
Маса, кг	Му	1300	820	3,5
Габаритні розміри, мм	Ду	900	6500	160
	Шу	1600	1200	100
Споживання електроенергії, кВт/год	Се	12,0	16,0	-
Споживання води, куб. м	Св	1,0	-	0,05

Продовження таблиці 3.7

Каналізування промстоків, куб. м/год	Кп	1,0	-	0,05
Чисельність обслуговуючого персоналу (норма обслуговування), осіб у т.ч. 4-го розряду	Чп	3 3	1 1	- -
Ціна придбання устаткування, грн	Ц	800000	250000	400
Граничний термін окупності інвестицій, років	Т	4		

Джерело: [72;79].

Нормативно-довідкова інформація, використовувана при розрахунках представлена в таблиці 3.8

Таблиця 3.8

Нормативно-довідкова інформація використовувана для розрахунків

Показник	Позначення	Значення
1. Норматив відрахувань у соціальні фонди (єдиний соціальний внесок), % від основної й додаткової зарплати.	В _{сф}	22
2. Норма амортизації устаткування, %	НА _у	20
3. Норма витрат на ремонтні роботи устаткування, %	НР _у	10
4. Норма витрат по утриманню й експлуатації устаткування, %	НУ _у	3,6
5. Річний фонд робочого часу, годин	Ф _р	2000
6. Собівартість 1 квт/год електроенергії (без ПДВ), грн	С _е	3,456
7. Собівартість 1 м ³ води (без ПДВ), грн	С _в	15,22
8. Собівартість 1 м ³ водовідведення (без ПДВ) (каналізування промстоків), грн	С _{кан}	16,06
9. Коефіцієнт використання інженерного ресурсу	К _{ір}	0,8
10. Годинна тарифна ставка робітника 4 розряду, грн.	ТС _г	64,9
11. Граничний строк окупності інвестицій, років	Т	4

Джерело: [76].

Розрахунок капітальних (інвестиційних) витрат

Інвестиції в основні засоби по заходу будуть сумою наступних видів витрат:

- вартість впроваджуваного устаткування (Ц);
- транспортні витрати (Тр) – 5% від вартості устаткування;
- монтажні роботи (Мн) – 10% від вартості устаткування;
- витрати на пуско-налагоджувальні роботи, консультації персоналу, інші витрати (Ін) – 2% від вартості впроваджуваного устаткування;

$$I_y = (800000 + 250000) + (800000 + 250000) * 0,05 + (800000 + 250000) * 0,10 + (800000 + 250000) * 0,02 = 1228500 \text{ грн} = 1228,5 \text{ тис. грн.}$$

Інвестиційні витрати у будівництво виробничих будівель та інженерних споруд проектом не передбачені через відсутність необхідності в них.

Розмір інвестиційних витрат (капітальних вкладень) в матеріальні елементи оборотних коштів визначимо за формулою:

$$I_{обк} = \Delta MB / K_{об}, \quad (3.8)$$

де ΔMB – зростання матеріальних витрат, передбачені проектом;

$K_{об}$ – коефіцієнт оборотності оборотних коштів підприємства у 2022 році (3,42).

З урахуванням особливостей проведення розрахунків, а саме визначення показників виробничої програми та собівартості продукції (поточних витрат) в роботі нижче, оцінку інвестицій в оборотні кошти проведемо після розрахунку зазначених показників.

Формування грошових потоків від операційної діяльності

Оцінимо збільшення обсягу виробленої й реалізованої продукції в результаті випуску продукції.

Потужність підприємства по випуску даного виду продукції, яка визначається відповідно до продуктивності обладнання та фонду робочого часу, складе:

$$ВП = 75 * 2000 = 150000 \text{ кг} = 150 \text{ тонн.}$$

Визначимо обсяг виробництва продукції при плановому коефіцієнті використання потужності 0,80 (80%).

$$Q = 150 * 0,8 = 120 \text{ тонн.}$$

При конкурентній оптовій ціні (без ПДВ) хліба м'ясного 120 грн, збільшення обсягу виробленої (реалізованої) продукції складе:

$$ОП = 120 * 120 = 14400 \text{ тис. грн.}$$

Для визначення від'ємних грошових потоків від операційної діяльності розрахуємо зміну поточних витрат в результаті установки нового устаткування.

Амортизація впроваджуваного устаткування:

$$A_y = 1228,5 * 0,20 = 245,7 \text{ тис. грн.}$$

Витрати на ремонтні роботи із впроваджуваного устаткування:

$$P_y = 1228,5 * 0,1 = 12,3 \text{ тис. грн.}$$

Витрати на утримання й експлуатацію впроваджуваного устаткування:

$$C_{ye} = 1228,5 * 0,036 = 44,2 \text{ грн.}$$

Витрати по енергоресурсам, що споживаються устаткуванням, визначимо в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Витрати по енергоресурсам, що споживаються устаткуванням

Найменування енергоресурсу	Од. вим.	Річне споживання	Вартість одиниці	Річні витрати, тис. грн
Електроенергія	кВт/год	$(2000 * (12 + 16) * 0,8) = 44800$	3,456	154,8
Вода	м ³	$(2000 * (0,05 * 50 + 1) * 0,8) = 5600$	15,22	85,1
Водовідведення (каналізування стоків)	м ³	$(2000 * (0,05 * 50 + 1) * 0,8) = 5600$	16,06	83,4
Разом				323,4

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Основна і додаткова заробітна плата робітників, що обслуговують устаткування (Зод):

$$Z_{od} = 4 * 64,9 * (1 + 0,2) * (1 + 0,15) * 2000 / 1000 = 716,5 \text{ тис. грн.}$$

Відрахування до соціальних фондів на основі заробітної платні робітників, що обслуговують устаткування (єдиний соціальний внесок) (Всф):

$$V_{sf} = 716,5 * 0,22 = 157,6 \text{ тис. грн.}$$

В таблиці 3.10 проведемо розрахунок загальний експлуатаційних витрат по устаткуванню.

Таблиця 3.10

Сумарні експлуатаційні витрати по устаткуванню (річні)

Найменування витрат	Сума, тис. грн
Амортизація устаткування	245,7
Витрати на ремонтні роботи по устаткуванню	12,3
Витрати на утримання й експлуатацію устаткування	44,2
Витрати по енергоресурсам, що споживає устаткування	323,4
Основна й додаткова зарплата робітників, що обслуговують устаткування	716,5
Відрахування в соціальні фонди на основі зарплати робітників, що обслуговують устаткування (єдиний соціальний внесок)	157,6
Разом	1499,7

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Визначимо прямі матеріальні витрати на виробництво хліба м'ясного відповідно до рецептури та планового обсягу виробництва (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Розрахунок вартості сировини й матеріалів 1 тонни хліба м'ясного (з урахуванням технологічних втрат)

Сировина й матеріали	Норма витрат на 1 тонну продукції. кг	Ціна за 1 тонну, грн	Вартість на 1 тонну, грн
1	2	3	4(2*3)
Яловичина жилована 1 сорту	210	150	31500
Свинина жилована напівжирна	210	130	27300
Шпик свиний боковий	200	80	16000
Протепсін (білковий напівфабрикат-колаген)	195	50	9750
Крупа манна	190	20	3800
Нітрит натрію	0,56	95	53,2
Цукор	6	22	132
Перець чорний та білий мелені	2,3	250	575
Горіх мускатний	1,5	320	480
Сіль	19	11	209
Суміш прянощів (коріандр, кмин, паприка)	1,9	350	665
Оболонка (поліетилен), м.	50	4,5	225
Разом	1086,3		90689,2

Джерело: розрахунки автора на основі [78].

Вартість сировини й матеріалів на весь обсяг виробництва складе $90689,2 * 120 = 10882,7$ тис. грн

Впровадження заходу вимагає закупівлі 50 контейнерів для випікання продукції, які відносяться до малоцінних та швидкозношуваних предметів, вартість яких повністю включається до собівартості продукції (витрат періоду). Вартість контейнерів складе $50 * 400 = 20000$ грн = 20 тис. грн.

Таким чином, загальна сума матеріальних витрат по проєкту складе $10882,7 + 20 + 323,4 = 11226,1$ тис. грн.

Інші витрати, пов'язані із впровадженням нового виду продукції розраховані в таблиці 3.10.

Визначимо необхідний розмір інвестицій в оборотні кошти (формула 3.8) та загальний розмір інвестиційних витрат.

$$I_{обк} = \Delta MB / K_{об} = 11226,1 / 3,42 = 3282,5 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, загальний розмір інвестиційних витрат (в основні засоби та оборотні кошти) складе:

$$I_{\text{заг}} = 3282,5 + 1228,5 = 4511,0 \text{ тис. грн.}$$

Діяльність підприємства за досліджуваний період високоприбуткова (чистий прибуток в 2022 році склав 41650 тис. грн). Таким чином, впровадження заходу не потребуватиме залучення позикових коштів – в якості джерела фінансування заходу доцільно використати власні кошти, а саме частину чистого прибутку.

Визначимо зміну собівартості продукції (поточних витрат підприємства) в цілому по проєкту, як суму всіх витрат, розрахованих вище.

$$C = 1499,7 + 10882,7 + 20 = 12402,4 \text{ тис. грн.}$$

Прибуток в результаті реалізації проєкту (П) складе:

$$P = 14400 - 12402,4 = 1997,6 \text{ тис. грн.}$$

Планова рентабельність продукції складе:

$$R_{\text{пр}} = P/C_{\text{повн}} * 100\% = 1997,6/12402,4 * 100\% = 16,1\%$$

Плановий чистий прибуток в результаті реалізації проєкту складе:

$$ЧП = 1997,6 - 1997,6 * 0,18 = 1638,0 \text{ тис. грн.}$$

Оцінку ефективності та інвестиційної привабливості проєкту проведемо за допомогою показників чистого приведеного доходу, внутрішньої ставки доходності, індексу доходності та періоду (строку) окупності інвестицій.

Строк окупності інвестицій без урахування фактора часу (без дисконтування) становить:

$$T = 4511,0/1638,0 = 2,75 \text{ року.}$$

Розрахунок решти показників інвестиційної привабливості проведемо в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Розрахунок показників інвестиційної привабливості проєкту виробництва м'ясного хліба на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Показник	Роки					Разом
	0	1	2	3	4	
Іу, сума інвестованих у проєкт коштів, усього, тис. грн	4511,0					4511,0

Продовження таблиці 3.12

Середньозважена вартість капіталу (ставка дисконтування), %	20					
Дисконтний множник	1	0,8333	0,6944	0,5787	0,4823	
ЧІ, чиста (приведена) вартість інвестованих у проєкт коштів, тис. грн	4511,0					4511,0
Приріст чистого прибутку від проєкту, тис. грн		1638,0	1638,0	1638,0	1638,0	
Приріст амортизації в результаті реалізації проєкту, тис. грн		245,7	245,7	245,7	245,7	
Грошовий потік від проєкту, тис. грн		1883,7	1883,7	1883,7	1883,7	7534,8
Дисконтований грошовий потік у році, тис. грн		1569,8	1308,1	1090,1	908,4	4876,4
Дисконтований грошовий потік наростаючим підсумком, тис. грн		1569,8	2877,9	3968,0	4876,4	
NPV, тис. грн	NPV = 4876,4 – 4511,0					365,4
IRR,%	ВСД (функція Excel)					28
ІД	ІД = 4876,4/4511,0					1,08
ПО, років	ПО = $3 + \frac{4511,0 - 3968,0}{908,4}$					3,60

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Отримані значення показників інвестиційної привабливості запропонованого для ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» проєкту свідчать про його достатньо високу ефективність (чистий приведений дохід більше 0, індекс доходності перевищує одиницю, строк окупності менше 4 років, а внутрішня ставка доходності значно більше ставки дисконтування), а отже перспективність щодо практичної реалізації на даному підприємстві.

3.3. Оцінка впливу впровадження проєктів на показники діяльності м'ясопереробних підприємств

Головною кінцевою метою реалізації запропонованих заходів є підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств, що формалізується в абсолютних значеннях та динаміці основних їх техніко-економічних показників. Для оцінки впливу заходу на показники діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» складемо таблицю 3.13.

Вплив заходу на техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Вироблена продукція, тис. грн	Зміни показників діяльності підприємства (±)								Строк окупності інвестицій, років
	Всього	у тому числі в			Всього	Собівартість (поточні витрати), тис. грн					Чистий прибуток, тис. грн	Чисельність зайнятих, осіб	
		Основні засоби	Оборотні кошти			у тому числі:							
					Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація основних засобів	Інші витрати				
Впровадження комплексної механізованої лінії Laska (виробництво сосисок)	1008,6	1008,6	0	0	-522,4	-118,9	-497,6	-109,5	121,2	82,4	428,3	-3	2,35

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Впровадження запропонованого заходу потребуватиме інвестицій в розмірі 1008,6 тис. грн, причому усі інвестиції в основні засоби. В результаті реалізації заходу обсяг виробленої продукції не зміниться при зменшенні собівартості (поточних витрат) на суму 522,4 тис. грн, в тому числі матеріальні витрати за рахунок більшої енергоефективності роботи зменшаться на 118,9 тис. грн, витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи за рахунок вивільнення надлишкової робочої сили зменшаться на 497,6 тис. грн та 109,5 тис. грн відповідно, амортизаційні відрахування внаслідок установки нового устаткування збільшаться на 121,2 тис. грн, інші витрати, а саме витрати на поточний ремонт устаткування та витрати на його експлуатацію, зростуть на 82,4 тис. грн. В результаті реалізації заходу підприємство одержало додатковий чистий прибуток в розмірі 428,3 тис. грн, що дозволить окупити необхідні інвестиції протягом 2,35 року, тобто значно швидше гранично допустимого терміну, що свідчить про високий рівень економічної ефективності заходу.

Для оцінки впливу впровадження заходу на основні узагальнюючі показники ефективності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» складемо таблицю 3.14.

Таблиця 3.14

**Основні показники виробничо-господарської діяльності ТДВ
«М'ясокомбінат «Ятрань» до та після впровадження заходу**

Показник	2022 рік	Проектний рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	16800	16800	0	0,00
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13233	13233	0	0,00
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,788	0,788	0	0,00
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ):				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1699180	1699180	0	0,00
- у порівняних цінах, тис. грн	1589145	1589145	0	0,00
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1544757	1544757	0	0,00
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	774435	775041	606	0,08
7. Фондовіддача, грн/грн	2,052	2,050	-0,002	-0,08
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	275547	275547	0	0,00
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	5,61	5,61	0,00	0,00
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1162	1159	-3	-0,26
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1367,59	1371,13	3,54	0,26

Продовження таблиці 3.14

12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1167541	1167018,6	-522,4	-0,04
- матеріальні витрати	789681	789562,1	-118,9	-0,02
- витрати на оплату праці	191785	191287,4	-497,6	-0,26
- відрахування на соціальні заходи	41845	41735,5	-109,5	-0,26
- амортизація	20502	20623,2	121,2	0,59
- інші операційні витрати	123728	123810,4	82,4	0,07
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,6871	0,6868	-0,0003	-0,04
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,511	0,511	0,000	0,00
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1209597	1209075	-522,4	-0,04
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	36026	36548	522,4	1,45
17. Чистий прибуток, тис. грн	47053	47481	428,3	0,91
18. Рентабельність продажів, %	2,33	2,37	0,04	–
19. Рентабельність продукції, %	3,09	3,13	0,04	–

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Наведені в таблиці 3.14 показники (їх абсолютні значення та динаміка) дають підстави зробити висновок про підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства в проектному році внаслідок реалізації запропонованого заходу. Так, в результаті установки нового устаткування показник витрат на 1 грн продукції зменшиться на 0,03 коп. Найбільш вагомим індикатором ефективності діяльності з точки зору власників підприємств є показники рентабельності, які в результаті реалізації заходу зростуть: продажів на 0,04%, продукції також на 0,04%.

Таким чином, в результаті реалізації заходу ефективність виробничо-господарської діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» підвищиться, що відповідає поставленим в роботі завданням.

Оцінка впливу проєкту по виробництву м'ясного хлібу (meat-loaf) на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» на показники виробничо-господарської діяльності підприємства представлена в таблиці 3.15.

Вплив заходу на техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (±)									
	Всього	у тому числі в		Вироблена продукція, тис. грн	Собівартість (поточні витрати), тис. грн						Чистий прибуток, тис. грн	Чисельність зайнятих, осіб	Строк окупності інвестицій, років
		Основні засоби	Оборотні кошти		Всього	у тому числі:							
						Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація основних засобів	Інші витрати			
Впровадження проєкту по виробництву м'ясного хлібу (meat-loaf)	4511,0	1228,5	3282,5	14400,0	12402,4	11226,1	716,5	157,6	245,7	56,5	1638,0	4	2,75

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

З таблиці 3.15 видно, що обсяг інвестицій в запропонований захід склав 4511,0 тис. грн, в тому числі в основні засоби 1228,5 тис. грн, що пов'язано з необхідністю установки нового технологічного устаткування, в оборотні кошти – 3282,5 тис. грн, що пов'язано з необхідністю формування додаткових запасів матеріальних ресурсів для забезпечення нових показників виробничої програми. В результаті проведеного заходу обсяг виробленої продукції збільшиться на 14400 тис. грн при зростанні собівартості на суму 12402,4 тис. грн, зокрема матеріальні витрати збільшаться на 11226,1 тис. грн, витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи зростуть на 716,5 тис. грн та 157,6 тис. грн відповідно, амортизаційні відрахування збільшаться на 245,7 тис. грн, інші витрати зростуть на 56,5 тис. грн. В результаті підприємство одержало додатковий чистий прибуток в розмірі 1638,0 тис. грн. Впровадження заходу привело до зростання чисельності працівників на 4 особи. Запропонований захід окупиться в економічно ефективний термін, а саме 2,75 року, що говорить про необхідність його практичної реалізації на підприємстві.

Для оцінки впливу впровадження заходу на основні узагальнюючі показники ефективності діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» складемо таблицю 3.16.

Таблиця 3.16

Основні показники ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» до та після впровадження заходу

Показник	2022 рік	Проектний рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	17500	17650,0	150,0	0,86
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13580	13700,0	120,0	0,88
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,7760	0,7762	0,0002	0,03
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПД				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1511892	1526292,0	14400,0	0,95
- у порівняних цінах, тис. грн	1496032	1510432,0	14400,0	0,96
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1555229	1569629,0	14400,0	0,93
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	459352	460580,5	1228,5	0,27
7. Фондовіддача, грн/грн	3,257	3,279	0,023	0,69
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	455351	458633,5	3282,5	0,72
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, об.	3,415	3,422	0,007	0,20
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	937	941	4	0,43

Продовження таблиці 3.16

11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1596,62	1605,1	8,5	0,53
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1400405	1412807,4	12402,4	0,89
- матеріальні витрати	1145150	1156376,1	11226,1	0,98
- витрати на оплату праці	144865	145581,5	716,5	0,49
- відрахування на соціальні заходи	30033	30190,6	157,6	0,52
- амортизація	64392	64637,7	245,7	0,38
- інші операційні витрати	15965	16021,5	56,5	0,35
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,9263	0,9256	-0,0006	-0,07
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,7363	0,7367	0,0004	0,05
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	996711	1009113,4	12402,4	1,24
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	138954	140951,6	1997,6	1,44
17. Чистий прибуток, тис. грн	41650	43288,0	1638,0	3,93
18. Рентабельність продажів, %	8,935	8,980	0,045	–
19. Рентабельність продукції, %	9,922	9,977	0,054	–

Джерело: розрахунки автора на основі [76].

Реалізація запропонованого в роботі заходу має підвищити ефективність виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», про що свідчить динаміка основних техніко-економічних показників, наведених в таблиці 3.16. Так, в результаті впровадження заходу коефіцієнт використання виробничої потужності зростає на 0,3%, продуктивність праці збільшиться на 8,5 тис. грн, фондвіддача зростає на 2,3 коп. Один з ключових показників, який характеризує ефективність діяльності підприємства в цілому та управління витратами зокрема – витрати на 1 грн продукції – зменшиться на 0,06 коп., що є ознакою підвищення ефективності діяльності та економії витрат виробничих ресурсів. Також слід зазначити, що по проєкту підвищиться прибутковість діяльності підприємства: рентабельність продажів зростає на 0,045%, рентабельність продукції збільшиться на 0,054%. Отже, можна констатувати, що в результаті впровадження заходу відбудеться підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Висновки до розділу 3

Виявлені в процесу аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища досліджуваних м'ясопереробних підприємств сильні та слабкі сторони, а також основні резерви підвищення ефективності їх діяльності дозволили

запропонувати ряд практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності їх діяльності як в коротко-, так і довгостроковому періоді.

Впровадження першого проєкту передбачає підвищення ефективності діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» за рахунок зростання рівня інноваційності виробництва. Було запропоновано впровадження комплексно механізованої потокової лінії Laska для виробництва сосисок. За рахунок більшої автоматизації та енергоефективності технологічного процесу планується скорочення поточних витрат на 522,4 тис. грн, що за умови незмінності обсягів виробленої та реалізованої продукції призведе до аналогічного зростання прибутку підприємства. Таким чином, планується збільшення чистого прибутку підприємства на 428,3 тис. грн, що дозволить окупити необхідні для реалізації заходу інвестиції в розмірі 1008,6 тис. грн (купівля устаткування) за 3 роки. Проведені розрахунки показників економічної ефективності та інвестиційної привабливості заходу свідчать про високий їх рівень.

Другий проєкт підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» базується на результатах аналізу основних тенденцій розвитку ринку. Так, було визначено, що з урахуванням падіння платоспроможного попиту населення в цілому та на дорогі види продукції зокрема, перспективним є впровадження у виробництво нового виду продукції низького цінового сегменту, який має при цьому високі показники якості, а саме м'ясного хлібу (meat-loaf). Визначено, що реалізація проєкту потребуватиме інвестицій в розмірі 4511,0 тис. грн, що пов'язано з необхідністю установки нового технологічного устаткування та формування додаткових запасів матеріальних елементів оборотних коштів (сировини, матеріалів, тари тощо). При плановому обсягу виробленої та реалізованої продукції на суму 14400,0 тис. грн, собівартість продукції складе 12402,4 тис. грн, що дозволить отримати додатковий прибуток в розмірі 1997,6 тис. грн. З урахуванням вісімнадцяти відсоткової ставки податку на прибуток, планове зростання чистого прибутку підприємства складе 1638,0 тис. грн, що дозволить окупити необхідні інвестиції за 2,75 року, що свідчить про високу ефективність

проєкту. Проведені розрахунки показників інвестиційної привабливості заходу свідчать про високий її рівень, та перспективність практичної реалізації проєкту.

На досліджуваних підприємствах в результаті реалізації запропонованих проєктів покращаться основні показники виробничо-господарської діяльності. Так, в результаті заміни на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» виробничого устаткування відбудуться вагомні позитивні зміни, а саме зростуть показники прибутковості діяльності: рентабельність продажів та продукції збільшаться на 0,04% (до 2,37% рентабельність продажів та до 3,13% рентабельність продукції). Також можна відзначити зменшення на 0,0003 грн (0,3 коп.) показника витрат на 1 грн продукції, що є ознакою підвищення ефективності управління витратами виробничих ресурсів. Внаслідок випуску нової продукції на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» також відбудуться позитивні зміни: істотне зростання чистого прибутку призведе до збільшення рентабельності продукції на 0,054%, продажів на 0,045%. При цьому показник витрат на 1 грн продукції зменшиться на 0,0006 грн. Отже в цілому можна констатувати, що обидва запропонованих заходи мають високий рівень ефективності і інвестиційної привабливості, а отже мають значні перспективи щодо їх практичної реалізації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до встановлених мети та завдань за результатами виконаної магістерської роботи можуть бути сформульовані відповідні висновки.

Резюмуючи аналіз літературних джерел щодо змісту та ролі категорії «діагностика» в цілому та стосовно економічних явищ та процесів, що уособлюється в понятті «економічна діагностика», можна охарактеризувати її як аналітичну діяльність, метою якої є визначення актуального стану відповідного об'єкту, що має бути формалізовано у лінгвістичному описі цього стану. Таким чином, головна відмінність діагностики від аналізу вбачається не в інструментарії та методичних відмінностях кожної дослідницької діяльності, а в кінцевому результаті, який для діагностики передбачає надання відповідних висновків у вигляді лінгвістичного твердження, в той час, як результати аналізу можуть бути формалізовані іншим чином (графічним, у вигляді аналітичних рівнянь, сукупності показників тощо). Економічна діагностика, яка на мікрорівні зосереджується на дослідженні внутрішніх та зовнішніх характеристик економічних явищ і процесів окремих суб'єктів господарювання, представляє собою окремий вид управлінської діяльності та має бути вбудована в загальний менеджмент підприємства. Визначено, що у системі управління підприємством діагностика виробничо-господарської діяльності, яка акцентує увагу на ефективності цієї діяльності, посідає провідне місце, оскільки за змістовністю вона інтегрує всі функції управління. Практичний аспект діагностики передбачає проведення послідовних процедур ідентифікації, порівняння, аналізу й оптимізації параметрів об'єкта діагностики, та одночасно є аналітично-інформаційною основою обґрунтування управлінських рішень. Об'єктивність, достовірність та релевантність результатів діагностики визначається складом та змістовністю аналітичних інструментів її проведення. Визначено, що аналітична система показників діагностики виробничо-господарської діяльності має комплексно характеризувати наступні функціональні складові: ефективність підсистем виробничо-господарської діяльності підприємства (виробничої, фінансової, інвестиційної, матеріально-технічної, маркетингової, інноваційної, кадрової); ефективність використання ресурсів підприємства (капіталу

підприємства, трудових і матеріальних ресурсів, основних виробничих фондів, оборотних активів), соціально-екологічну ефективність (як характеристику рівня виконання соціально-екологічних зобов'язань підприємства). При цьому в межах утилітарного підходу через складність або неможливість отримання достовірної та достатньої вихідної інформації доцільним є скорочення переліку як функціональних складових, так і окремих показників в кожній групі. Отримання кінцевого результату діагностики у вигляді короткої лінгвістичної характеристики стану об'єкту діагностики передбачає проведення інтегральної оцінки на основі наведених вище функціональних складових, що доцільно реалізовувати за допомогою відповідного методичного інструментарію (методи багатовимірного статистичного аналізу, методи рейтингової оцінки, ранжування тощо). Результати діагностики представляють собою підґрунтям для прийняття управлінських рішень щодо найбільш актуального напрямку розвитку виробничо-господарської діяльності підприємства.

Аналіз сучасного стану ринку м'яса та продуктів його переробки показав, що незважаючи на виключну важливість м'ясопереробної галузі як елементу економічної системи країни в контексті забезпечення продовольчої безпеки та наповнення бюджетів усіх рівнів коштами, а також забезпечення робочими місцями дозволяє визначити його (стан) як кризовий та депресивний. Так, починаючи з 2014 року по усіх сегментах ринку відбувається падіння обсягів виробництва та реалізації, що є наслідком загального кризового стану в країні, негативної демографічної ситуації та значної тінізації ринку. Незначне пожвавлення ділової активності в 2017–2018 році завершилося падінням показників ринку в 2019 році, та в 2020 році. З точки зору впливу зовнішніх макро- та мезоекономічних чинників на ефективність діяльності окремих підприємств, лише виробництво птиці до війни мало в цьому контексті сприятливі умови, на решту сегментів вплив зовнішнього середовища вкрай негативний. Негативна динаміка кількісних показників на мікрорівні пояснюється недостатньо розвиненою власною сировинною базою, а також зростанням імпорту більш дешевої мороженої яловичини, свинини та харчових субпродуктів. Серед усіх проблем галузі, найбільш актуальними є наступні:

територіальна розосередженість сільськогосподарських підприємств і господарств населення внаслідок чого виникає дефіцит сировини, нетривалий термін реалізації певних видів готової продукції, скорочення експорту м'ясної продукції через відмінності в контролі безпеки і якості сировини в Україні та ЄС, недосконалість податкового механізму та недостатність державної підтримки. Незважаючи на зазначені проблеми, досліджувана галузь має значні резерви розвитку, для реалізації яких необхідне удосконалення механізму економічних відносин, що має забезпечувати дотримання закону вартості при формуванні цінової політики; впровадження державної підтримки, у тому числі за рахунок державного бюджету на розвиток тваринництва; спрощення податкового, дотаційного та кредитного механізмів; сприяння оновленню матеріально-технічної бази підприємств та впровадженню техніко-технологічних інновацій з урахуванням дотримання вимог сучасної дієтології. Визначені напрями розвитку галузі є вагомими чинниками підвищення ефективності діяльності окремих підприємств в середньо- та довгостроковій, тобто стратегічній перспективі. Проте, з урахуванням значного падіння попиту на продукцію в умовах триваючої війни, досягнення стратегічних цілей підприємств вкрай ускладнено, для більшості з них першочерговими є заходи, спрямовані на досягнення короткострокових цілей та вирішення відповідних задач.

Діагностика показників виробничо-господарської діяльності двох м'ясопереробних підприємств, а саме ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» та ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», які є великими виробниками м'ясної продукції в національному масштабі, дає підстави зробити висновок про значну схожість підприємств. Так, обидва мають схожу структуру виробничої програми, широкий асортимент продукції, велику виробничу потужність з високим рівнем використання, значну кількість брендів та порівняно однакову лояльність покупців. Незважаючи на значну схожість, проведений аналіз господарської діяльності показав, що в умовах значних зовнішніх викликів та небезпек, ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» має значно стабільніше внутрішнє середовище та збалансовані господарські процеси, наслідком чого є висока здатність до генерування стабільно високих прибутків. З іншої сторони, ТДВ «М'ясокомбінат

«Ятрань», незважаючи на значно більшу величину чистого прибутку в 2022 році в цілому, продемонстрував значно нижчий рівень стабільності основних узагальнюючих показників ефективності діяльності. Проведена методом інтегральної оцінки діагностика ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств дозволяє зробити висновок, що для ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань», який має високі показники ефективності управління витратами, а також характеризується структурою капіталу та активів, наближених до оптимального співвідношення, найбільш актуальними є заходи по оптимізації використання виробничих ресурсів. При цьому найбільш сильною стороною ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» є стабільно висока прибутковість діяльності, що має бути використано для досягнення як короткострокових, так і стратегічних цілей підприємства.

На основі виявлених в результаті діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності м'ясопереробних підприємств та аналізу їх зовнішнього середовища відповідних резервів був запропонований ряд практичних заходів. Так, для підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності за рахунок зростання рівня інноваційності виробництва ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» було запропоновано впровадження комплексно механізованої потокової лінії Laska для виробництва сосисок. Проведені розрахунки показали, що за рахунок більшого рівня автоматизації та енергоефективності технологічного процесу відбудеться скорочення поточних витрат підприємства на 522,4 тис. грн, що дозволить на цю суму збільшити його прибуток. При 18% ставці податку на прибуток реалізація заходу дозволить збільшити чистий прибуток підприємства на 428,3 тис. грн, що дозволить окупути інвестиції в розмірі 1008,6 тис. грн за 3 роки. Значення розрахованих показників інвестиційної привабливості, а саме чистого приведенного доходу, індексу доходності та внутрішньої ставки доходності свідчать про високий її рівень та перспективність практичної реалізації на підприємстві. З метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» було запропоновано впровадження у виробництво нового виду продукції низького цінового сегменту, який має при

цьому високі показники якості, а саме м'ясного хлібу (meat-loaf). Перспективність впровадження даного заходу базується на результатах аналізу основних тенденцій розвитку ринку, а саме падіння платоспроможного попиту населення. Проведені розрахунки показали, що реалізація заходу потребуватиме інвестицій в розмірі 4511,0 тис. грн, що дозволить виробити та реалізувати продукції на суму 14400,0 тис. грн. Плановий рівень собівартості продукції 12402,4 тис. грн, дозволить отримати прибуток на суму 1997,6 тис. грн. Аналогічно до першого заходу, отримані значення показників інвестиційної привабливості свідчать про високу ефективність заходу та перспективність його практичної реалізації. Аналіз спеціалізованої літератури показав, що перспективність впровадження заходу також полягає в можливості внесення рецептурних змін [80;81] та перетворення продукції на функціональну та нішову з відповідними засадами ціноутворення та позиціонування в преміум-сегменті.

Проведені розрахунки показали, що на обох підприємствах в результаті впровадження запропонованих заходів покращаться основні показники виробничо-господарської діяльності. Так, в результаті впровадження комплексної механізованої потокової лінії Laska для виробництва сосисок на ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань» зростання чистого прибутку складе 522,4 тис. грн (1,45%), що дозволить підвищити показники рентабельності діяльності: (продажів та продукції), які збільшаться на 0,04% кожен. В результаті впровадження заходу на 0,0003 грн (0,3 коп.) знизиться показник витрат на 1 грн продукції, що свідчить про підвищення ефективності управління витратами. За рахунок випуску нової продукції на ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» також відбудуться позитивні зміни: рентабельність продукції зросте на 0,054%, продажів збільшиться на 0,045%. При цьому показник витрат на 1 грн продукції зменшиться на 0,0006 грн. Таким чином, можна зробити загальний висновок, що в результаті впровадження заходів на обох підприємствах підвищиться ефективність виробничо-господарської діяльності.

Отже, в цілому поставлені в роботі завдання є виконаними, а мета досягнутою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобко Н., Коваль Ю. Сутність економічної діагностики діяльності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. № 5 (2). С. 83–89.
2. Семенюк О. Діагностика виробничо-господарської діяльності промислового підприємства. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів*. Збірник наукових праць всеукраїнської науково-практичної конференції, Вінниця, 20 квіт. 2017 р. / Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету. Вінниця, 2017. С. 11–12.
3. Малярець Л. М., Норік Л. О., Жуков А. В. Економіко-математичні моделі в діагностиці ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства : монографія. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 232 с.
4. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента: в 2 т. Київ: Ника-Центр, 1999. Т. 1. 592 с.
5. Петренко В. В. Економічна діагностика підприємства: навч. посіб Київ: Видавництво Університету «Україна», 2015. 215 с.
6. Євдокимова Н. М., Кірієнко А. П. Економічна діагностика: навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2005. 110 с.
7. Коваль Н. О. Управлінська діагностика: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Видавництво «Мандрівець», 2018. 259 с.
8. Верба В. А., Решетняк Т.І. Організація консалтінгової діяльності: навч. посібн. Київ: Вид-во КНЕУ, 2000. 242 с.
9. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко та ін. ; під ред. М. О. Кизима. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. 144 с.
10. Литвин С. М. Методи діагностики фінансового стану підприємства. Київ: Видавництво «Економіка і право», 2017. 256 с.

11. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія методологія та практика застосування: монографія Луцьк: Вид-во «Надстир'я», 2007. 260 с.
12. Сидоренко О. В. Економічна діагностика та аналіз підприємства: навч. посіб. Львів: Видавництво «Львівська політехніка», 2020. 222 с.
13. Малярець Л. М., Норік Л. О. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства: наук. вид. Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. 214 с.
14. Гриценко М. І. Сучасні методи економічної діагностики підприємства. Харків: Видавництво «ХНЕУ», 2019.
15. Marion A. Le Diagnostic d'Entreprise Paris: Ed. ECONOMICA, 1993. 324 p.
16. Козак І. П. Діагностика в економіці та управлінні: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівський університет, 2016. 288 с.
17. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: монографія. Київ: КНТЕУ, 2002. 302 с.
18. Жукова І. С. Аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво «Фінанси і статистика», 2019. 256 с.
19. Павленко В. Р. Методи та засоби діагностики фінансового стану підприємства: навч. посіб. Дніпро: Видавництво «Дніпро-Україна», 2018. 201 с.
20. Фаріон І. Д. Діагностика і економічний аналіз у сфері послуг: курс лекцій. Тернопіль: Вид-во «Екон. думка», 2005. 260 с.
21. Морозов О. В. Діагностика ефективності управління підприємством: навч. посіб. Львів: Видавництво «Львівський національний університет», 2017. 218 с.
22. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 290 с.
23. Білоус Г. С. Економічна діагностика: теорія і практика: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівська політехніка, 2016. 215 с.

24. Глухарев С. М. Економічна діагностика: консп. лекцій. Харків: ХНАМГ, 2008 118 с.

25. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видав. центр «Академія», 2000. Т.1. 864 с.

26. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз: навч. посібн. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 256 с.

27. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності: навч. посібн. Київ: Кондор, 2007 180 с.

28. Гончаров В. М. Формування стратегії управління розвитком промислового підприємства на основі показників ефективності: монографія. Луганськ : Вид. СНУ ім. В. Даля, 2007. 136 с.

29. Бурлаков О. С. Економіко-організаційні аспекти ефективного функціонування картоплярства в агроформуваннях Подільського регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. С. Бурлаков. Луганськ: Луганський національний аграрний університет, 2011. 20 с.

30. Герасимяк Н. В. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності маркетингових заходів промислових підприємств. *Економіка та управління національним господарством*. 2012. № 5–6. С. 40–43.

31. Колісник М. К. Антикризове управління виробничо-господарськими структурами у машинобудуванні: монографія. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 208 с.

32. Мельник О. Г. Діагностика діяльності промислового підприємства на засадах системи економічних індикаторів: монографія. Львів: ДП ВД «Укрпол», 2009. 188 с.

33. Тимошук М. Р., Кузьмін О. Є., Фещур Р. В. Планування соціально-економічного розвитку підприємств: монографія. Київ: УБС НБУ, 2007. 449 с.

34. Stanley Young Designing the Management System. *The Academy of Management Journal*, 1964. Vol. 7, No. 2. pp. 137–148.

35. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.

36. Мова В. В., Колобушкин Ю. П. Системный поход в экономике. Київ: ПП НВ, 2004. 204 с.
37. Лямець В.І., Тевяшев А.Д. Системний аналіз. Харків: ХНУРЕ, 2004. 448 с.
38. Мескон М. Основи менеджменту. Київ: «Академія», 2017. 672 с.
39. Мочерний С.В., Єрохін С.А., Каніщенко Л.О. та ін. Основи економічної теорії. Київ: Знання, 2000. 455 с.
40. Нусинов В. Я., Турило А. М., Темченко А. Г. Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности. Кривой Рог: Минерал, 1999. 173 с.
41. Орлов П.А. Економіка підприємства. Харків: РІО ХГЕУ, 2010. 401 с.
42. Ayuso S. Responsible Corporate Governance: Towards a Stakeholder Board of Directors? Navarra: University of Navarra, 2007. 18 p.
43. Freeman R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. Boston et al.: Pitman, 1984. 315 p.
44. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, практика, аналіз: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 292 с.
45. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення. *Інноваційна економіка*. 2009. №2. С. 153–162.
46. Шнипко О.В. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки. *Економіка України*. 2015. № 7. С. 23–35.
47. Слюсаренко О.О., Огородніков Д.Д., Наконечний В.Л. Словник підприємця. Київ: РВ ПС України НАН України, 2008. 207 с.
48. Косянчук Т.Ф., Кучма С.В. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства за сучасних умов. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 3. С. 113–116.
49. Уткіна Ю.М. Чинники забезпечення економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості. Економіка підприємства*. 2015. № 49. С. 273–277.

50. Фролова Л.В. Діагностика фінансових результатів діяльності підприємства. *Торгівля і ринок України: зб. темат. наук. праць*. 2011. Вип. 31. Т. 1. С. 350–355.

51. Каплан Р. Нортон Д. Збалансована система показників. Від стратегії до дії. Київ: Знання, 2004. 320 с.

52. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Харків: Фактор, 2007. 784 с.

53. Герасимяк Н. В. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності маркетингових заходів промислових підприємств. *Економіка та управління національним господарством*. 2012. № 5–6. С. 40–43.

54. Білошкурський М. В. Методологія оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні підприємствами : монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2010. 180 с.

55. Міщук Є. В. Теоретико-методичні засади діагностики в процесі антикризового управління гірничозбагачувальними комбінатами: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Є. В. Міщук. Кривий Ріг: Криворізький технічний університет, 2011. 20 с.

56. Стрільчук Р.М., Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика діяльності промислового підприємства: теорія, методика та практика реалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. №33. С. 130–137. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/115/112> (дата звернення: 13.10.2023).

57. Міценко Н.Г., Кулай С.М. Діагностика стану господарської діяльності підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.5, с. 223–227. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-stanu-gospodarskoyi-diyalnosti-pidpriemstva> (дата звернення: 15.10.2023).

58. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.

59. Загорна Т.О. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 400 с.

60. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: монографія. Хмельницький, ПП Ковальський В.В. 2007. 312 с.

61. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.І. Бізнес-діагностика підприємства: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2008. 344 с.

62. Бізнес-адміністрування: магістерський курс: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка та к.е.н., доц. І.М. Сотник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 896 с.

63. Янковий О.Г. Латентні ознаки в економіці: монографія. Одеса: Атлант, 2015. 168 с.

64. Янковий О.Г. Детерміновані моделі факторного економічного аналізу. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія. Одеса: Атлант, 2012. С. 125–143.

65. Лібман А.М. Ринок м'яса ХХІ століття: підручник. Київ: КНЕУ, 2017. № 5. 96 с.

66. Баланюк І. Ф., Гой. Н. В. Оперативний менеджмент у м'ясопереробних підприємствах : монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2016. 220 с

67. Економічна статистика / Економічна діяльність / Сільське, лісове та рибне господарство. *Державний комітет статистики України*. Київ, 2023. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 15.10.2023).

68. Економічна статистика / Економічна діяльність / Промисловість. *Державний комітет статистики України*. Київ, 2023. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 16.10.2023).

69. Стрельнікова Д. Сегментація українського ринку м'ясної продукції. *Економіка та держава*. 2013. № 3. С. 69 – 71.

70. Маркіна І. А. Особливості функціонування та тенденції розвитку ринку м'яса та м'ясної продукції в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 119– 128.

71. Відомості про ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань». URL: <https://www.yatran.com/> (дата звернення 05.11.2023).

72. Відомості про ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат». URL: <https://zhmk.com.ua/> (дата звернення 07.11.2023).

73. Річна фінансова звітність емітента. URL: <http://www.smida.gov.ua> (дата звернення 10.11.2023).

74. Porter M. E. Competition in Global Industries. Boston : Harvard Business School Press, 1986. 896 p.

75. Технологічне устаткування Laska: [Веб-сайт]. Germany, 2023. https://api.laska-app.com/assets/downloads/LASKA_product_folder.pdf (дата звернення: 16.11.2023).

76. Методичні вказівки до розрахунку економічної ефективності інвестиційних проєктів для здобувачів спеціальності 051 «Економіка» всіх форм навчання. URL: <http://kaf.ep.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/diploma/051/method-econ-effect-2022.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

77. Волощук Ю.О., Богачик С.В., Іванишин О.В. Засади забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Інноваційна економіка*. 2020. №1–2. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/510/572> (дата звернення: 20.11.2023).

78. Клименко М.М., Віннікова Л.Г. Технологія м'яса та м'ясних продуктів: підручник. Київ: Вища освіта, 2006. 630с.

79. Гвоздєв О.В., Ялпачик Ф.Ю. Технологічне обладнання для переробки продукції тваринництва: навч. посібник. Суми, 2004. 420 с.

80. Божко Н.В., Тищенко В.І., Пасічний В.М. Оптимізація рецептури м'ясних хлібів з використанням гідробіонтів. *Науковий вісник Львівського Національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*. 2017. Т.19, № 80. С. 38–42.

81. Тищенко В. І. Божко, Н.В., Пасічний В.М. Розробка рецептури полікомпонентних м'ясних хлібів на основі фаршу прісноводної риби. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2017. Т. 23, № 2. С. 172–178.

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра економіки промисловості

ІЛЮСТРАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему: *«Діагностика виробничо-господарської діяльності
підприємств м'ясопереробної галузі»*

на здобуття ступеню вищої освіти «магістр»

Здобувача _____ Вдовиченко В.О.

Керівник _____ д.е.н., проф. Павлов О.І.

Одеса – 2023 рік

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра економіки промисловості

ДОДАТКИ
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему: *«Діагностика виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної галузі»*

на здобуття ступеню вищої освіти «магістр»

Здобувача _____ Вдовиченко В.О.

Керівник _____ д.е.н., проф. Павлов О.І.

Одеса – 2023 рік

Наукові підходи до трактування «діагностики» фахівцями з проблем управління

Автор	Трактування «діагностика»
І. Бланк	Діагностика – це система цільового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку
Н. Євдокимова, А. Кірієнко	Діагностика – це визначення стану об'єкта, що досліджується, за прямими та непрямими ознаками
Н. Коваль	Діагностика – це комплекс дій, спрямованих на визначення та оцінку характеристик об'єкта для виявлення його стану та визначення факторів, що впливають на цей стан, з метою прийняття рішень та розробки стратегій подальшого управління
М. Кизим, В. Забродський, В. Зінченко	Етап управлінського циклу, що дозволяє на ранній стадії виявляти порушення та встановлювати причини, що їх викликали
С. Литвин	Діагностика – це процес аналізу, вимірювання та оцінки параметрів об'єкта або системи для визначення їх поточного стану, виявлення аномалій та прогнозування подальшого розвитку, з метою забезпечення якості управління та прийняття оптимальних управлінських рішень
І. Кривов'язюк	Діагностика – це комплекс методів, спрямованих на удосконалення окремої організації, який використовує понятійний апарат теорії систем
О. Сидоренко	Діагностика – це набір методів та інструментів для виявлення, аналізу та оцінки параметрів об'єкта або процесу з метою визначення їх поточного стану та виявлення факторів, що впливають на цей стан, з метою покращення управління та прийняття оптимальних рішень
Л. Малярець, Л. Норік	Діагностика – інформаційно–аналітичний процес дослідження об'єкта, метою якого є кількісно–якісна оцінка характеристик його стану та розвитку, виявлення проблем, класифікація їх ознак, встановлення причин і методів їх усунення
М. Гриценко	Діагностика – це процес визначення та аналізу ключових параметрів об'єкта або процесу з метою визначення його актуального стану та можливостей для оптимізації, а також забезпечення кращого управління
А. Маріон	Ідентифікація ознак об'єкта, вивчення та класифікація взаємозв'язків, зіставлення різних симптомів з метою встановлення діагнозу, визначення причин патології
І. Козак	Діагностика – це процес аналізу та оцінки показників об'єкта для визначення його поточного стану та виявлення факторів, що впливають на цей стан, з метою управління та розвитку
В. Пастухова	Діагностика – це комплекс видів аналізу: аналіз внутрішнього середовища, порівняльний аналіз і портфельний аналіз
І. Жукова	Діагностика – це система аналітичних процедур, спрямованих на оцінку внутрішнього та зовнішнього стану об'єкта для прийняття рішень з метою оптимізації управління та підвищення результативності
В. Павленко	Діагностика – це процес збору та аналізу інформації про об'єкт для визначення його стану та факторів, що впливають на цей стан, з метою покращення управління та досягнення стратегічних цілей
О. Морозов	Діагностика – це процес аналізу та оцінки параметрів об'єкта для виявлення відхилень від заданих стандартів та розробки стратегій для виправлення цих відхилень
Г. Швиданенко	Процес розпізнавання та визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помічених локальних змін, встановлених залежностей, а також особливо помітних явищ

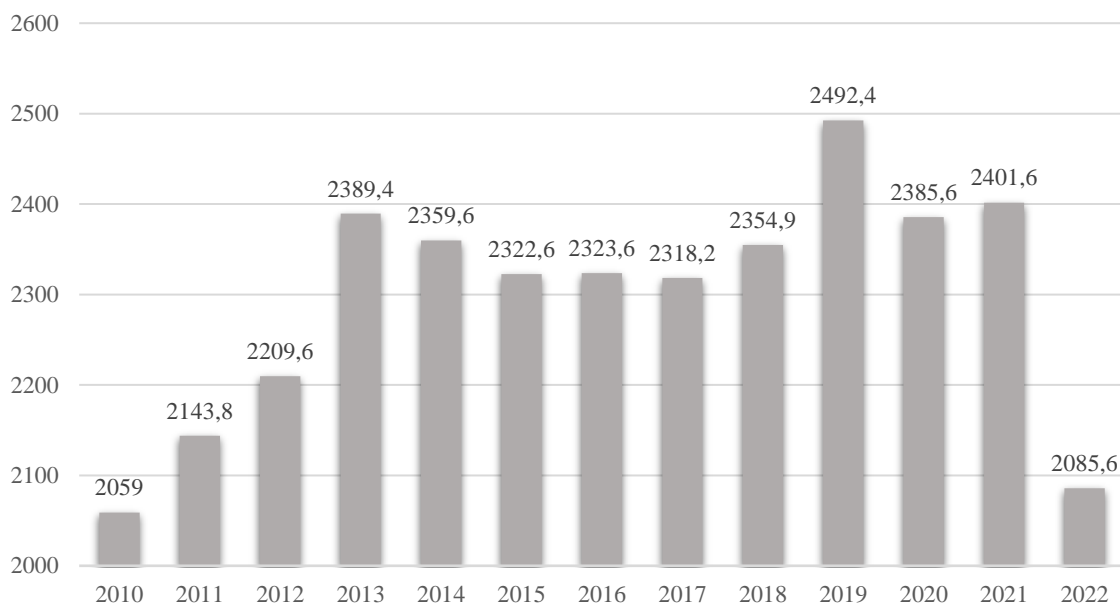

Рис. 1. Динаміка виробництва м'яса в Україні, тис. тонн

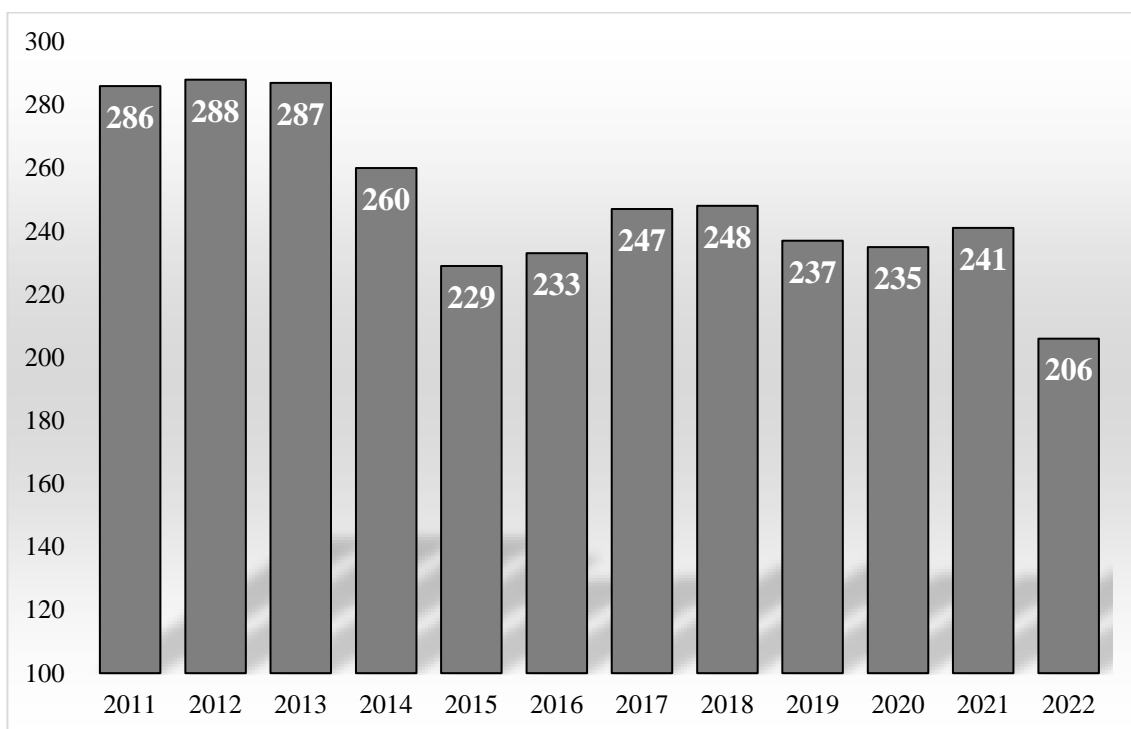

Рис. 2. Динаміка виробництва ковбасних виробів в Україні, тис. тонн

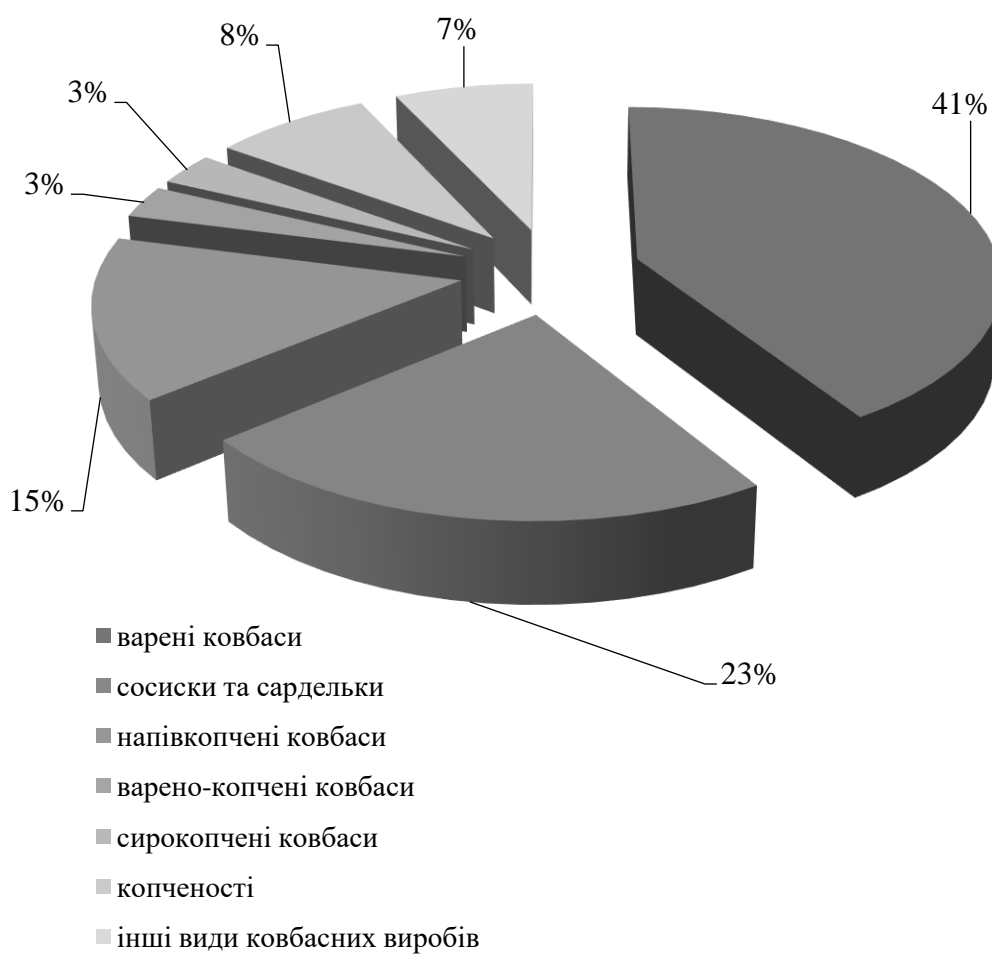

Рис. 3. Продуктова структура ринку ковбасних виробів в Україні

Таблиця 2

**Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності
ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»**

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	16500	16800	300	1,8
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13162	13233	71	0,5
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,798	0,788	-0,010	-1,3
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ):				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1580619	1699180	118561	7,5
- у порівняних цінах, тис. грн	1580619	1589145	8526	0,5
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1515579	1544757	29178	1,9
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	504778	774435	269657	53,4
7. Фондовіддача, грн/грн	3,131	2,052	-1,079	-34
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	250709	275547	24838	9,9
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	6,05	5,61	-0,44	-7,26
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1305	1162	-143	-11,0
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1211,20	1367,59	156,4	12,9
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1338926	1167541	-171385	-12,8
- матеріальні витрати	918395	789681	-128714	-14,0
- витрати на оплату праці	212398	191785	-20613	-9,7
- відрахування на соціальні заходи	46499	41845	-4654	-10,0
- амортизація	21766	20502	-1264	-5,8
- інші операційні витрати	139868	123728	-16140	-11,5
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,847	0,687	-0,160	-18,9
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,606	0,511	-0,095	-15,6
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1163913	1209597	45684	3,9
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	16075	36026	19951	124,1
17. Чистий прибуток, тис. грн	-57129	47053	104182	-
18. Рентабельність продажів, %	1,06	2,33	1,27	-
19. Рентабельність продукції, %	1,20	3,09	1,89	-

Таблиця 3

**Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності
ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»**

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	17000	17500	500	2,9
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	14707	13580	-1127	-7,7
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,865	0,776	-0,089	-10,3
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ)				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1620187	1511892	-108295	-6,7
- у порівняних цінах, тис. грн	1620187	1496032	-124155	-7,7
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1704746	1555229	-149517	-8,8
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	362382	459352	96970	26,8
7. Фондовіддача, грн/грн	4,471	3,257	-1,214	-27
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	371188	455351	84163	22,7
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	4,59	3,42	-1,18	-25,63
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1051	937	-114	-10,8
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1541,57	1596,62	55,1	3,6
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1630537	1400405	-230132	-14,1
- матеріальні витрати	1410803	1145150	-265653	-18,8
- витрати на оплату праці	140505	144865	4360	3,1
- відрахування на соціальні заходи	29112	30033	921	3,2
- амортизація	39352	64392	25040	63,6
- інші операційні витрати	10765	15965	5200	48,3
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	1,006	0,926	-0,080	-8,0
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,828	0,736	-0,091	-11,0
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1200794	996711	-204083	-17,0
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	96818	138954	42136	43,5
17. Чистий прибуток, тис. грн	30285	41650	11365	37,5
18. Рентабельність продажів, %	5,68	8,93	3,26	-
19. Рентабельність продукції, %	5,94	9,92	3,98	-

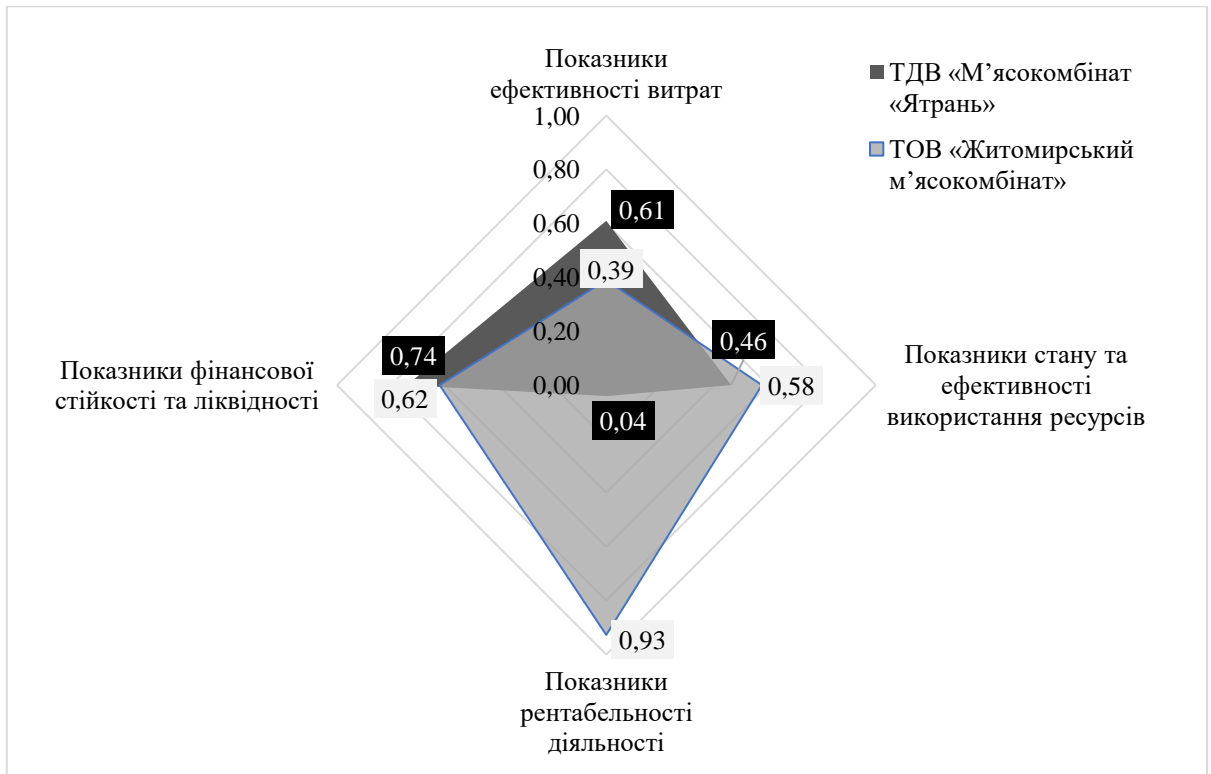

Рис. 4. Профілограма ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2021 році

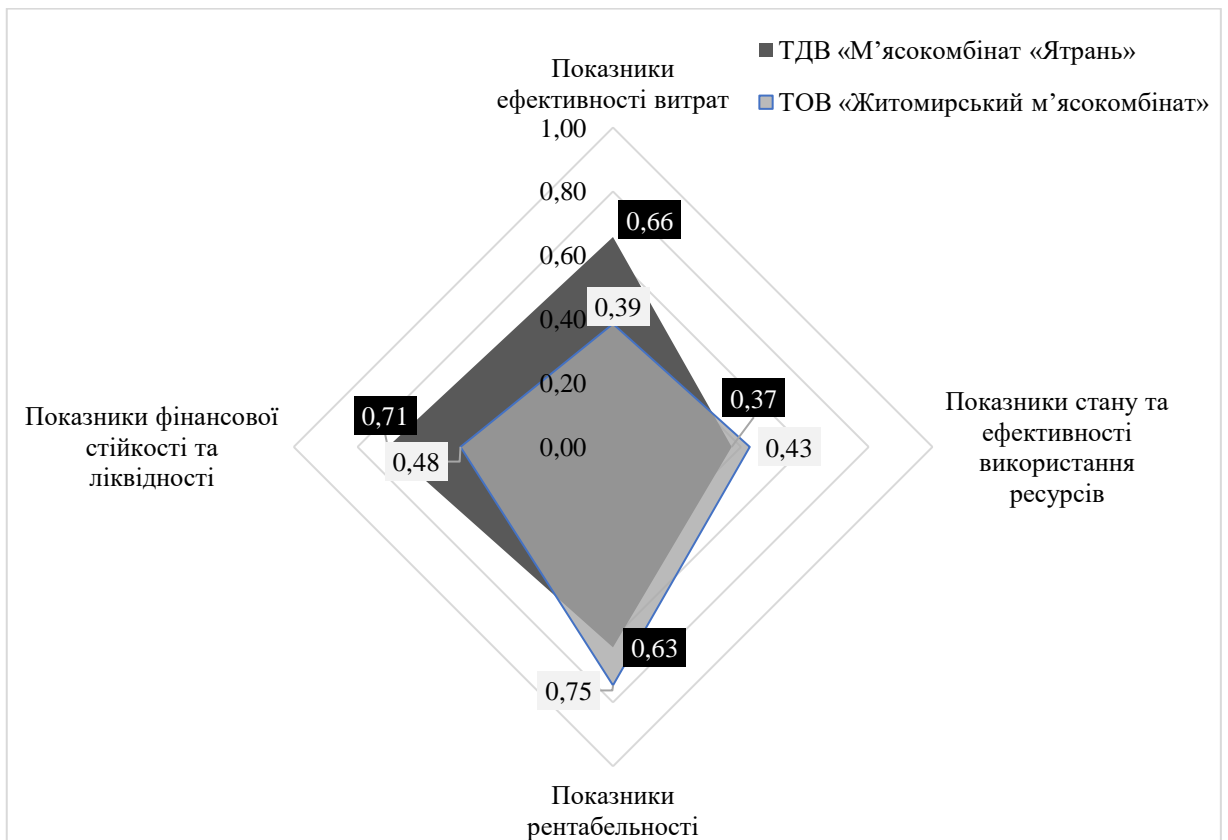

Рис. 5. Профілограма ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств в 2022 році

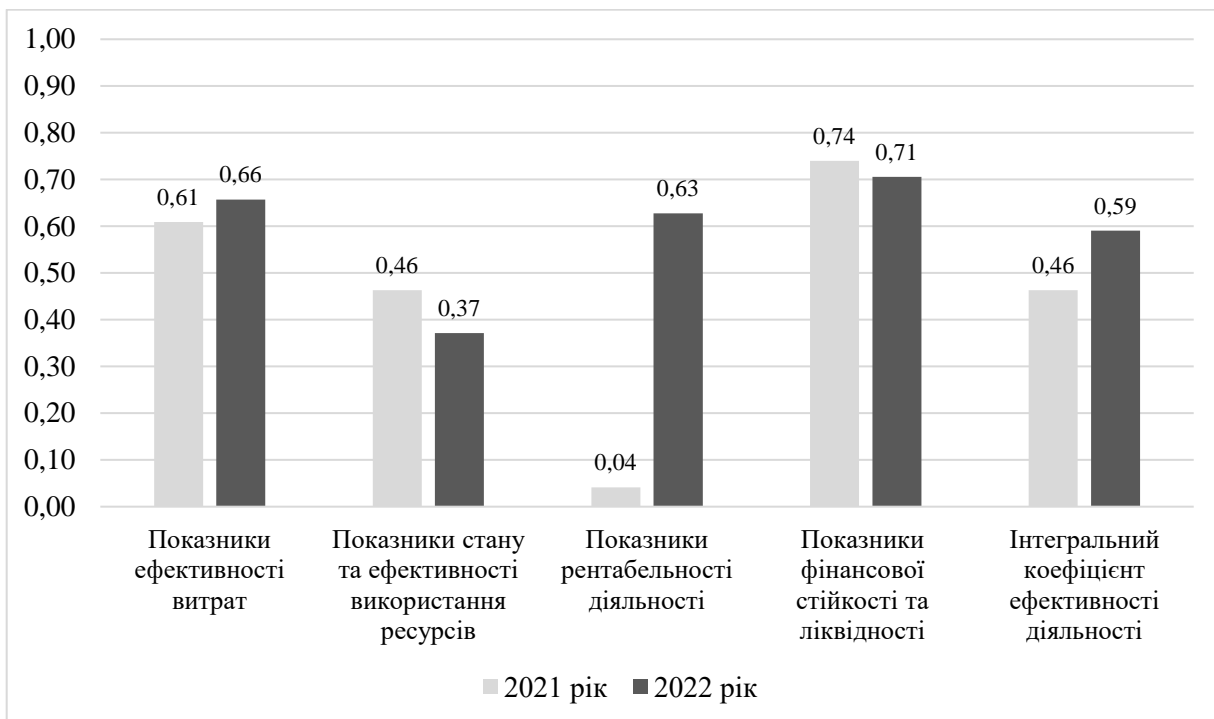

Рис. 6. Динаміка узагальнюючих характеристик ефективності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

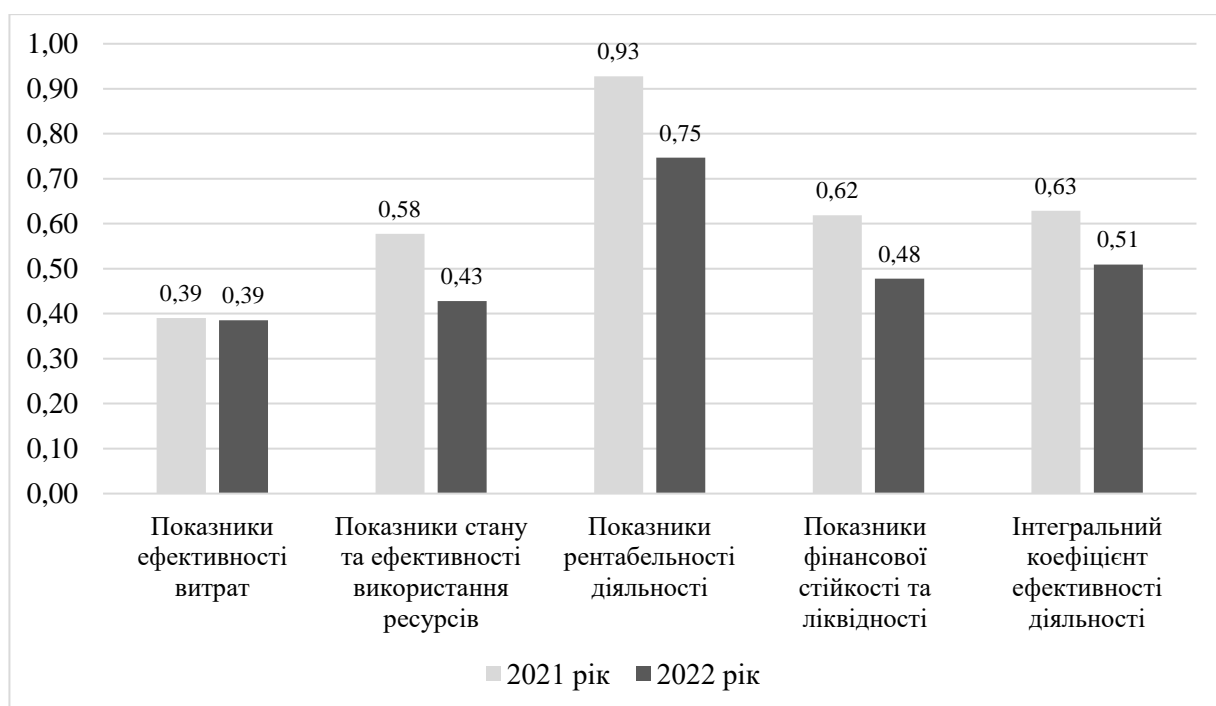

Рис. 7. Динаміка узагальнюючих характеристик ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Таблиця 4

Вплив заходу на техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності ТДВ «М'ясокомбінат «Ятрань»

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (±)									
	Всього	у тому числі в		Вироблена продукція, тис. грн	Собівартість (поточні витрати), тис. грн					Чистий прибуток, тис. грн	Чисельність зайнятих, осіб	Строк окупності інвестицій, років	
		Основні засоби	Оборотні кошти		Всього	у тому числі:							
						Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація основних засобів				Інші витрати
Впровадження комплексної механізованої лінії Laska (виробництво сосисок)	1008,6	1008,6	0	0	-522,4	-118,9	-497,6	-109,5	121,2	82,4	428,3	-3	2,35

Таблиця 5

**Основні показники виробничо-господарської діяльності ТДВ
«М'ясокомбінат «Ятрань» до та після впровадження заходу**

Показник	2022 рік	Проектний рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	16800	16800	0	0,00
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13233	13233	0	0,00
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,788	0,788	0	0,00
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ):				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1699180	1699180	0	0,00
- у порівняних цінах, тис. грн	1589145	1589145	0	0,00
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1544757	1544757	0	0,00
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	774435	775041	606	0,08
7. Фондовіддача, грн/грн	2,052	2,050	-0,002	-0,08
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	275547	275547	0	0,00
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, обороти	5,61	5,61	0,00	0,00
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1162	1159	-3	-0,26
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1367,59	1371,13	3,54	0,26
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1167541	1167018,6	-522,4	-0,04
- матеріальні витрати	789681	789562,1	-118,9	-0,02
- витрати на оплату праці	191785	191287,4	-497,6	-0,26
- відрахування на соціальні заходи	41845	41735,5	-109,5	-0,26
- амортизація	20502	20623,2	121,2	0,59
- інші операційні витрати	123728	123810,4	82,4	0,07
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,6871	0,6868	-0,0003	-0,04
14. Матеріалоемність, грн/грн	0,511	0,511	0,000	0,00
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1209597	1209075	-522,4	-0,04
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	36026	36548	522,4	1,45
17. Чистий прибуток, тис. грн	47053	47481	428,3	0,91
18. Рентабельність продажів, %	2,33	2,37	0,04	-
19. Рентабельність продукції, %	3,09	3,13	0,04	-

Вплив заходу на техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»

Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (±)									Строк окупності інвестицій, років
	Всього	у тому числі в		Вироблена продукція, тис. грн	Собівартість (поточні витрати), тис. грн						Чистий прибуток, тис. грн	Чисельність зайнятих, осіб	
		Основні засоби	Оборотні кошти		Всього	у тому числі:							
						Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація основних засобів	Інші витрати			
Впровадження проєкту по виробництву м'ясного хлібу (meat-loaf)	4511,0	1228,5	3282,5	14400,0	12402,4	11226,1	716,5	157,6	245,7	56,5	1638,0	4	2,75

Таблиця 7

**Основні показники ефективності виробничо-господарської діяльності ТОВ
«Житомирський м'ясокомбінат» до та після впровадження заходу**

Показник	2022 рік	Проектний рік	Відхилення	
			Абс.	Відн.
1. Середньорічна виробнича потужність, (натур.од.)	17500	17650,0	150,0	0,86
2. Фактично вироблено продукції, (натур.од.)	13580	13700,0	120,0	0,88
3. Коефіцієнт використання виробничої потужності, частка	0,7760	0,7762	0,0002	0,03
4. Обсяг виробленої промислової продукції (без ПДВ)				
- у діючих оптових цінах підприємства, тис. грн	1511892	1526292,0	14400,0	0,95
- у порівняних цінах, тис. грн	1496032	1510432,0	14400,0	0,96
5. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	1555229	1569629,0	14400,0	0,93
6. Середньорічна вартість основних засобів основного виду діяльності, тис. грн	459352	460580,5	1228,5	0,27
7. Фондовіддача, грн/грн	3,257	3,279	0,023	0,69
8. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн	455351	458633,5	3282,5	0,72
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, об.	3,415	3,422	0,007	0,20
10. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	937	941	4	0,43
11. Продуктивність праці, тис. грн/особу	1596,62	1605,1	8,5	0,53
12. Операційні витрати на виробництво продукції, тис. грн, у тому числі	1400405	1412807,4	12402,4	0,89
- матеріальні витрати	1145150	1156376,1	11226,1	0,98
- витрати на оплату праці	144865	145581,5	716,5	0,49
- відрахування на соціальні заходи	30033	30190,6	157,6	0,52
- амортизація	64392	64637,7	245,7	0,38
- інші операційні витрати	15965	16021,5	56,5	0,35
13. Витрати на 1 гривню виробленої продукції, грн	0,9263	0,9256	-0,0006	-0,07
14. Матеріалоємність, грн/грн	0,7363	0,7367	0,0004	0,05
15. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	996711	1009113,4	12402,4	1,24
16. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	138954	140951,6	1997,6	1,44
17. Чистий прибуток, тис. грн	41650	43288,0	1638,0	3,93
18. Рентабельність продажів, %	8,935	8,980	0,045	-
19. Рентабельність продукції, %	9,922	9,977	0,054	-